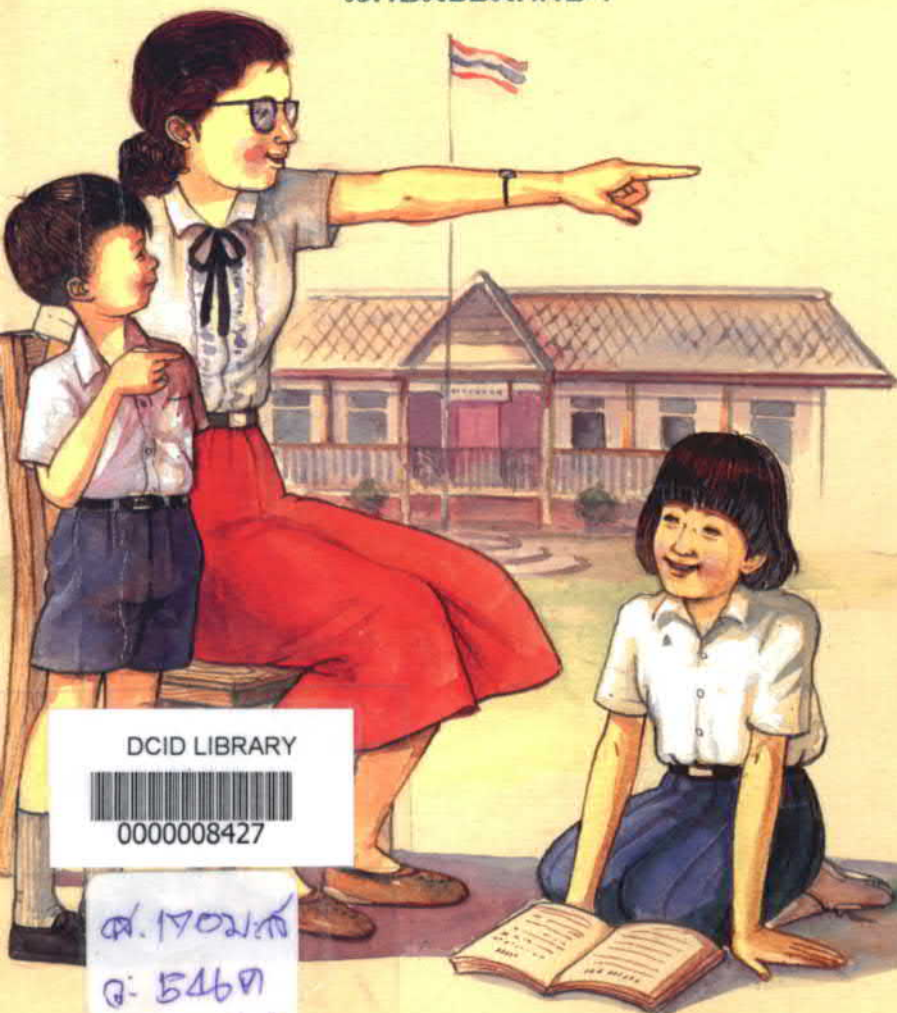

หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา

ชุดพระพุทธศาสนา และจริยธรรม

ระดับมัธยมศึกษา

DCID LIBRARY

0000008427

ศ. 170 ม.ศ
อ. 5467
ด 1

กระทรวงศึกษาธิการ

ครูอาธี

35.-

ตัวอย่างสื่อการเรียนการสอน
ศูนย์พัฒนาหนังสือ

หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา

ชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม
ระดับมัธยมศึกษา

เรื่อง

ครูอาร์

ของ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974-00-5902-3

พิมพ์ครั้งที่สอง ๓,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๓๖

ราคาเล่มละ ๓๕.๐๐ บาท

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

องค์การค้ำของครูสภาจัดพิมพ์จำหน่าย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์นครบาลลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว ๖๖ กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐

ลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา ชุด
พระพุทธศาสนาและจริยธรรม เรื่อง ครูอารี สำหรับระดับมัธยมศึกษา ขึ้น
กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้
ประกาศ ณ วันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๒๘

พ.ร.

(นายพจนอม แก้วกำเนิด)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

วันที่.....	19 ธ.ค. 2544
เลขทะเบียน.....	ก 0357621
เลขเรียกหนังสือ.....	ค 190 ม.ค

๘ ๕16 ๓

คำนำ

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติไทยมาช้านาน มีส่วนช่วยให้สังคมไทยอยู่ได้อย่างสันติสุข ช่วยสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนวัฒนธรรมไทยมาตลอด กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา และเห็นควรส่งเสริมให้นักเรียนตลอดจนเยาวชนได้ยึดมั่นปฏิบัติตามหลักธรรมโดยสม่ำเสมอ จึงได้มอบหมายให้กรมวิชาการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ขึ้น ในการจัดทำหนังสือดังกล่าว กรมวิชาการได้ขออนุมัติกระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออ่านเพิ่มเติมและหนังสืออุทิศเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและจริยธรรม ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาขึ้นคณะหนึ่ง ดังรายชื่อท้ายหนังสือนี้

หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา ชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม ระดับมัธยมศึกษา เรื่อง ครูอารี นี้ นายทวี วรคุณ เป็นผู้เขียน และนางแม่นมาส ขวลิต เป็นผู้ตรวจ มีเนื้อหาที่อธิบายธรรมะเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ อันเป็นคุณธรรมที่จะส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนดี มีคุณค่าของหมู่คณะและประเทศชาติ การเขียนผูกเป็นเรื่องมีตัวละคร ทำให้อ่านเพลิน จึงมีคุณค่าที่นักเรียนและผู้สนใจจะได้อ่านเป็นอย่างยิ่ง

กรมวิชาการขอขอบคุณคณะกรรมการฯ ผู้เขียน และผู้ตรวจตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จด้วยดีไว้ ณ โอกาสนี้

(นายวิเวก ปางพุฒิพงศ์)

อธิบดีกรมวิชาการ

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๒๘

สารบัญ

	หน้า
๑ ความเบื้องต้น	๑
๒ สมุดการบ้านเป็นเหตุ	๓
๓ เสียชีพอ่าเสียสัจ	๑๓
๔ ผู้ซื้อสัจก็อคนประพฤดิธรรม	๒๖
๕ ความซื้อสัจต่อตนเอง	๔๐
๖ ความซื้อสัจต่อตนเอง (ต่อ)	๕๖
๗ ความซื้อสัจต่อผู้อื่น	๗๐
๘ พระราชดำรัสเรื่องคุณธรรม ๔ ประการ	๘๕

ความเบื้องต้น

โรงเรียนมัธยมวัดโบสถ์ “ทองอุปถัมภ์” ตั้งอยู่ในที่ดินของวัดโบสถ์ ตำบลวัดโบสถ์* อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นโรงเรียนรัฐบาล สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ รับนักเรียนประเภทสหศึกษา คือรับทั้งนักเรียนชายและนักเรียนหญิงเข้าเรียนรวมกัน

โรงเรียนแห่งนี้ได้เปิดเรียนเป็นทางการเมื่อปีการศึกษา ๒๕๒๐ ปัจจุบันมีนักเรียนทุกชั้นรวม ๕๐๐ คนเศษ และเหตุที่ได้มีชื่อว่า “โรงเรียนมัธยมวัดโบสถ์” เพราะได้ตั้งเป็นโรงเรียนมัธยมขึ้นในที่ดินของวัดโบสถ์ส่วนที่มีคำต่อท้ายชื่อโรงเรียนอีกว่า “ทองอุปถัมภ์” นั้น ก็โดยที่ท่านพระครูทองเจ้าอาวาสวัดโบสถ์ซึ่งคนทั้งหลายนิยมเรียกท่านด้วยความเคารพทั่วกันว่า “หลวงพ่อทอง” หรือ “หลวงพ่อทอง-วัดโบสถ์” ท่านเป็นผู้สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือทุกประการในการก่อตั้งโรงเรียนนี้มาแต่ต้น ทั้งยังเป็นผู้อุปการะโรงเรียนตลอดมาอีกด้วย ฉะนั้นทางราชการจึงได้พิจารณาแล้วขออนุญาตนำเอาชื่อเดิมของหลวงพ่อทองมาต่อท้ายชื่อโรงเรียนเพื่อประกาศคุณความดีของท่านให้เป็นที่ปรากฏว่า โรงเรียนแห่งนี้หลวงพ่อทองท่านเป็นผู้อุปถัมภ์ โดยได้ให้ความช่วยเหลือตั้งแต่ต้นมา

* เป็นท้องที่ซึ่งสมมติขึ้น

โรงเรียนนี้จึงกำเนิดและปรากฏขึ้นได้ และจะคงชื่อของหลวงพ่อทองไว้
คู่กับชื่อของโรงเรียนตลอดไปเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้มีผู้ระลึกถึงหลวงพ่อทอง
ตราบชั่วกาลนาน

๒

สมุทรการบ้านเป็นเหตุ

เช้าวันหนึ่ง เมื่อนักเรียนทุกคนได้เข้าแถวพร้อมกันที่สนามหน้า
เสาธงของโรงเรียน แล้วทำความเคารพธงชาติ สวดมนต์ และกล่าวคำ
ปฏิญาณ อันเป็นกิจวัตรเบื้องต้นเสร็จแล้ว ครูผู้ควบคุมสั่งให้เข้าห้องเรียนได้
นักเรียนจึงเดินเป็นแถวแยกย้ายเข้าห้องเรียนในชั้นเรียนของตน ๆ อย่าง
มีระเบียบ งดงาม

ครูอารี ใจชอบธรรม เป็นครูประจำชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ห้อง ๑
ในห้องเรียนนี้มีนักเรียนรวม ๔๐ คน แยกเป็นนักเรียนชาย ๒๕ คน และ
เป็นนักเรียนหญิง ๑๕ คน เช้าวันนั้นเมื่อนักเรียนเข้าห้องเรียนแล้ว ครู
อารีเดินตามเข้ามาเพื่อสอนนักเรียนตามปกติ ทันทีที่เห็นครูเข้ามาในห้อง
เด็กชายกล้า มั่นคง นักเรียนหัวหน้าห้องได้บอกนักเรียนทุกคนให้ทำความ
เคารพครูด้วยเสียงดังชัดเจน ครูอารียืนรับความเคารพจากนักเรียนด้วย
ใบหน้ายิ้มแย้มแล้วนั่งลงกล่าวอนุญาตให้นักเรียนนั่งได้ ครั้นนักเรียนนั่ง
เรียบร้อยแล้ว ครูอารีจึงมองดูสมุดทำการบ้านที่นักเรียนนำมาส่งและ
เด็กชายกล้าได้รวบรวมนำมาวางซ้อนไว้บนโต๊ะครูแล้ว จากนั้น จึงได้ถาม
เด็กชายกล้าว่า

“กล้า วันนี้เรียนในห้องส่งสมุดการบ้านครบทุกคนไหม หรือ
มีผู้ใดไม่ส่งบ้าง”

เด็กชายกล้าลุกขึ้นยืนตอบครูอารีว่า

“ส่งไม่ครบครับ ไม่ได้ส่ง ๒ คน คือเด็กหญิงกานดา และเด็กชายชาญครับ”

ครูอารีหันไปมองเด็กหญิงกานดาก่อน เห็นเด็กหญิงกานดานั่งก้มหน้าหนึ่งก็มีความสงสัย จึงถามว่า

“กานดา เหตุไรเธอจึงไม่ส่งสมุดการบ้านล่ะ”

เด็กหญิงกานดาลุกขึ้นยืน ทำหน้าเหมือนกับจะร้องไห้และตอบครูอารีด้วยเสียงแผ่วเครือว่า

“หนูทำไม่ได้ค่ะ”

ครูอารีได้ฟังคำตอบเช่นนั้นก็แปลกใจ จึงซักเด็กหญิงกานดาว่า

“กานดา ที่เธอตอบครูว่าเธอทำไม่ได้ หมายความว่า เลขทั้ง ๔ ข้อซึ่งครูสั่งให้ทำการบ้านนั้น เธอทำไม่ได้เลขหรือ”

“ค่ะ” เด็กหญิงกานดาตอบสั้น ๆ ครูอารีจึงถามต่อไปอีกว่า

“กานดา เธอก็ได้เรียนเลขคณิตแล้วพร้อม ๆ กับเพื่อนทุกคนนี่นา แล้วทำไมเธอจึงว่าทำเลขไม่ได้?”

“หนูเรียนแล้วแต่ก็ยังไม่เข้าใจค่ะ” เด็กหญิงกานดาตอบ

ครูอารีได้ฟังเช่นนั้นก็นิ่งคิดอยู่ครู่หนึ่ง แล้วจึงพูดกับเด็กหญิงกานดาอย่างอารมณ์ดีว่า

“ถ้าเรียนแล้วแต่ยังไม่เข้าใจก็จำเป็นต้องเรียนซ้ำให้เข้าใจอีกละ มิฉะนั้นยิ่งเรียนต่อไปจะยิ่งไม่รู้เรื่องเพิ่มขึ้น และจะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายจนไม่อยากเรียนวิชานี้ ทั้งจะมีความรู้อย่างคลอนแคลน คือไม่แน่นแต่เริ่มแรก หากเรียนต่อไปอีกทั้ง ๆ ที่ความรู้ไม่แน่นก็จะเป็นเหตุให้เสียอนาคตต่อการเล่าเรียนได้อย่างน่าเสียดาย เหมือนกับเสาซึ่งปักลง

ในที่ไม่น่า ย่อมต้องเอนและล้มลงโดยง่ายภายในเวลาไม่นานนัก เอาละ กานดา เธอนั่งได้” ครูอาร์กล่าวอนุญาตแก่เด็กหญิงกานดาในตอนท้าย

เมื่อเด็กหญิงกานดานั่งลงด้วยความโล่งใจแล้ว ครูอาร์จึงพูดกับนักเรียนทุกคนในห้องนั้นว่า

“เป็นอันว่าครูจะสอนวิชาเลขคณิตซ้ำแก่กานดาตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ครูจึงอยากรู้ความจริงว่า ยังมีนักเรียนคนอื่นอีกบ้างไหมที่รู้ตัวเองว่าอ่อนหรือไม่เข้าใจวิชานี้ และอยากจะเรียนพร้อมกับกานดาด้วย ถ้ามีใครต้องการที่จะเรียนด้วย ก็ให้ยกมือขึ้น”

พอครูอาร์พูดจบ มีนักเรียนในห้องทั้งนักเรียนชายและทั้งนักเรียนหญิงได้ยกมือขึ้นรวม ๕ คน ครูอาร์มองนักเรียนแต่ละคนนั้นด้วยความกรุณา เมื่อนักเรียนเอามือลงแล้วจึงพูดว่า

“เมื่อมีผู้สมัครใจที่จะเรียนซ้ำเป็นการทบทวนด้วยอีกหลายคน เช่นนี้ ครูก็ยินดีจะช่วยสอนแก่พวกเธอด้วยความเต็มใจ เ็นวันนี้หลังจากเลิกเรียนแล้ว ครูจะเริ่มสอนพวกเธอ แต่ว่าครูมีความสงสัยเหลือเกินที่ได้สอนวิชานี้มาแต่ต้น และเธอทั้งหลายก็เรียนพร้อมกับคนอื่น ๆ มาแล้ว แล้วทำไมเมื่อเรียนแล้วแต่ยังไม่เข้าใจหรือยังไม่รู้เรื่อง จึงไม่ถามและไม่บอกให้ครูรู้เลย ทนเรียนกันมาได้อย่างไร” ครูอาร์ถามย้ำเพราะต้องการทราบ

เด็กชายเมม ซึ่งเป็นผู้ที่ต้องการเรียนวิชาเลขซ้ำด้วยคนหนึ่งได้ยกมือขออนุญาตตอบ และเมื่อครูอาร์ได้พยักหน้าเป็นการอนุญาตแล้ว เด็กชายเมมจึงลุกขึ้นยืนและตอบแทนเพื่อน ๆ ว่า

“เพราะพวกผมอายครูครับ จึงไม่กล้าบอกความจริง เรื่องที่เรียนเลขแล้วแต่ยังไม่เข้าใจให้ครูทราบครับ”

ครูอารีหัวเราะเบา ๆ เพราะมีความพอใจที่เด็กชายเมฆได้ตอบให้รู้เรื่องและหายสงสัย เมื่อให้เด็กชายเมฆนั่งลงแล้ว จึงชี้แจงแก่นักเรียนทั้งหลายว่า

“เรื่องการเล่าเรียนนั้น จะอายุครูไม่ได้ นักเรียนผู้ใดที่อายุครูในเรื่องที่ตนเรียนแล้ว แต่ยังไม่รู้ ยังไม่เข้าใจ แล้วไม่ซักไม่ถาม ทั้งไม่กล้าบอกความจริงเพราะอายุครู เช่นนี้ย่อมจะไม่รู้ในวิชาที่เล่าเรียนอย่างลึกซึ้ง แม้จะรู้ก็รู้แต่เพียงผิวเผินหรือเรียกว่ารู้ต้น ๆ คือรู้นิด ๆ หน่อย ๆ ไม่เป็นประโยชน์เท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้ ท่านผู้เป็นนักปราชญ์แต่ครั้งก่อน จึงได้สอนไว้ไม่ให้อายุครูในเมื่อเรียนวิชา เพราะถ้าอายุครูย่อมได้วิชาแต่เพียงน้อย ดังมีคำสอนเรื่องนี้ปรากฏอยู่ในบาทแรกของโคลงโลกนิติบทหนึ่งว่า

อายุครูไซ้ถ่อยรู้ วิชา

คำว่า “ถ่อยรู้” ในคำโคลงบทนี้ หมายถึง รู้น้อย คือรู้ไม่มาก รู้ไม่ตลอด รู้ไม่ทั่ว ฉะนั้น เมื่อต้องการรู้วิชาที่เล่าเรียนให้เจนจบและครบถ้วน จะต้องไม่อายุครู หากมัวปิดกั้นความจริงเพราะรู้สึกอายหน้าครูแล้วทนเรียนโดยไม่รู้เรื่องหรือยังไม่เข้าใจอยู่ย่อมไม่สมควรอย่างยิ่ง

และอีกประการหนึ่ง ขณะที่เล่าเรียนนั้น นักเรียนจะต้องปฏิบัติตนให้เป็นผู้ถึงพร้อมในองค์คุณของนักเรียน ๔ ประการอีกด้วย จึงจะชื่อว่า เป็นนักเรียนที่เอาใจใส่ต่อการเรียนและมีความรู้สมกับที่เรียนอย่างแท้จริง องค์คุณของนักเรียน ๔ ประการ คือ ข้อปฏิบัติของนักเรียนในระหว่างเล่าเรียน กล่าวโดยย่อได้แก่ สุ. จิ. ปุ. ลิ. หรือที่ท่านนิยมนเรียกอีกนัยหนึ่งว่า “หัวใจนักปราชญ์” นั่นเอง และเมื่อขยายคำย่อแต่ละคำออกไปแล้ว ได้ใจความอันเป็นข้อปฏิบัติดังนี้ คือ :-

สุ. ย่อมาจากคำว่า สุตะ แปลว่า ฟัง คือตั้งใจฟังครูสอน

จิ. ย่อมาจากคำว่า จินตะ แปลว่า คิด คือฟังคำสอนของครูแล้ว
ต้องคิดตาม

ปุ. ย่อมาจากคำว่า ปุจฉา แปลว่า ถาม คือ ฟังแล้วคิดตามแล้ว
แต่เกิดความสงสัย เพราะยังไม่เข้าใจหรือยังไม่รู้เรื่องโดยแจ่มแจ้ง ต้อง
ซักถามครูทันที เพื่อให้รู้ ให้เข้าใจ และหายสงสัย

ลิ. ย่อมาจากคำว่า ลิขิต แปลว่า เขียน คือ ฟังแล้วและซักถาม
เข้าใจแล้ว ต้องเขียน ต้องจดไว้ เพื่อมิให้ลืมต่อไป

ผู้ที่เล่าเรียน ต้องถึงพร้อมด้วยองค์คุณของนักเรียน ๔ ประการ
หรือตามหัวใจของนักปราชญ์ คือ สุ. จิ. ปุ. ลิ. ดังที่ครูชี้แจงไปแล้วนั้น
จึงจะได้ชื่อว่าเป็นนักเรียนหรือเป็นศิษย์ที่ตั้งใจศึกษา สมจริงดังลำนํ้า*
สุภาษิตบทหนึ่งว่า

เมื่อเรียนให้เร่งรู้	ทั้งสี่องค์ประมาณหมาย
หนึ่งฟังอย่าฟังด้าย	ให้ตั้งจิตกำหนดจำ
หนึ่งให้อุตสาหะ	เอาจิตคิดพินิจคำ
หนึ่งห้ามอย่าเอื่อนอ้า	ฉนวนใดให้เร่งถาม
หนึ่งให้อาจิตคิด	ลิขิตข้อสุขุมความ
พร้อมมองจิ่งทรงนาม	ว่าศิษย์แท้ที่ศึกษา”

ครูอารีชี้แจงจนจบลำนํ้าแล้วจึงหยุดมองดูนักเรียนทุกคน เห็นนั่งฟัง
กันอย่างสงบด้วยความสนใจ จึงพูดต่อไปว่า

* ลำนํ้า คือ บทร้องที่เป็นทำนอง ลำนํ้าที่ยกมาประกอบบทนี้เป็นลำนํ้ายานีใน
ปฐมมาลา

“ที่ครูพูดมาอย่างยืดยาวนี้เพราะต้องการให้เธอทุกคนได้รู้จักวิธีเรียนอย่างถูกต้อง โดยข้อแรกอย่าได้อายครู เมื่อเรียนวิชาใดแล้วถ้ายังไม่รู้เรื่องหรือยังไม่เข้าใจต้องซักถาม ครูจะได้ช่วยชี้แจงให้หายสงสัย หรืออธิบายซ้ำให้เข้าใจในทันที หากมีวอวายครูหรืออายเพื่อนที่เรียนด้วยกันแล้วไม่กล้าซักถามครู ก็จะรู้วิชาที่เรียนแต่เพียงน้อยจนรู้ไม่ทันเพื่อน และข้อต่อไปนี่ก็คือ เมื่อตั้งใจที่จะเรียนวิชาใดก็ตาม พวกเธอจะต้องยึดปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตามองค์คุณของนักเรียน ๔ ประการ หรือตามหัวใจนักปราชญ์ คือ สุ. จิ. ปุ. ลิ. ได้แก่ ฟัง คิด ถาม เขียน อีกด้วย จึงจะได้รับผลจากการเล่าเรียนอย่างครบถ้วนทุกประการสมกับที่เป็นนักเรียน

ครูพูดมานานแล้ว อยากทราบว่ามีผู้ใดสงสัยในเรื่องที่ครูพูดไปแล้วบ้างไหม ถ้ามีใครสงสัยหรือต้องการถามครูในตอนนี้ ก็ให้ยกมือขึ้น”

ปรากฏว่าไม่มีนักเรียนยกมือเลย เพราะไม่มีผู้สงสัย ครูอารีหันไปทางเด็กชายชาญ และถามว่า

“ชาญ ที่นี้ถึงเรื่องของเธอละ บอกครูไปตามตรงว่า เพราะเหตุไรวันนี้เธอจึงไม่ส่งการบ้าน”

เด็กชายชาญลุกขึ้นยืน แล้วตอบว่า

“เพราะผมไม่ได้ทำครับ”

นักเรียนในห้องต่างหัวเราะกันลิกลก เพราะได้ฟังเด็กชายชาญตอบครูอารีเช่นนั้น แต่ครูอารีนิ่งฟังอย่างสงบ และถามเด็กชายชาญต่อไปว่า

“เธอมีเหตุผลอะไรจึงไม่ทำการบ้านตามที่ครูสั่งให้ทำ”

“เมื่อวานตอนเย็นเลิกเรียนแล้วผมกลับไปถึงบ้านต้องช่วยพี่น

มะพร้าวแห้งใส่เรือไปส่งลูกค้าประจำที่ตลาดบางคล้า ขากลับมาค้า
 กลางทาง พอถึงวัดสาวชะโงกเห็นมีงานจึงแวะขึ้นไปเที่ยวกับพี่ แล้ว
 ดูหนังจนดึก กลับบ้านจึงนอนเพราะง่วง ตั้งใจว่าจะตื่นแต่เช้าเพื่อทำ
 การบ้านให้เสร็จก่อนแล้วจึงจะแต่งตัว กินข้าวมาโรงเรียน แต่ผมนอนเพลิน
 ตื่นสายจึงไม่ได้ทำการบ้านมาส่งครูครับ” เด็กชายชาญเล่าเรื่องให้ครูอารี
 ทราบโดยละเอียด

คราวนี้ครูอารีหัวเราะบ้าง แล้วพูดกับเด็กชายชาญว่า

“เรามีเวลาไปเที่ยวดูหนังได้จนดึก แต่ไม่มีเวลาทำการบ้าน อย่างนี้
 ครูได้รับการลงโทษแล้วใช่ไหม”

“ใช่แล้วครับ” เด็กชายชาญตอบอย่างซื่อ ๆ นักเรียนในห้องจึง
 ต่างหัวเราะพร้อมกัน เพราะขบขันในท่าทางและคำตอบของเด็กชายชาญ
 แม้ครูอารีเองก็กลั้นหัวเราะไม่ได้ แต่ได้ถามเด็กชายชาญต่ออีกว่า

“เธอดูหนังจนดึก สนุกไหม”

“ตอนแรก ๆ ก็สนุกครับ แต่พอนึกได้ว่ายังไม่ได้ทำการบ้าน เลย
 หหมดสนุกครับ” เด็กชายชาญตอบ ครูอารีจึงซักว่า

“ชาญ ขณะที่เธอดูหนังอยู่ เธอยังนึกถึงเรื่องการบ้านด้วยอีกหรือ”

“นึกครับ ผมนึกจริง ๆ ตามดูหนัง แต่ใจผมนึกถึงเรื่องที่ยังไม่ได้
 ทำการบ้าน นึกครั้งไรไม่สบายใจทุกครั้ง จึงอยากกลับบ้าน แต่ก็กลับไม่ได้
 ครับ” เด็กชายชาญชี้แจงแก่ครูอารี

ครูอารีได้ฟังเช่นนั้นจึงถามว่า

“ทำไมจึงกลับไม่ได้ล่ะ”

“พี่เขายังอยากดูหนังต่อ ผมชวนกลับ เขาก็ไม่ยอมกลับ ผมจะ

กลับคนเดียวก็กลัว เมื่อไม่มีใครกลับเป็นเพื่อนด้วย จึงต้องทนดูหนังจนที่เขาง่วงนอนจึงได้กลับบ้าน ถึงบ้านก็ตึกมากแล้วเลยนอน และไม่ได้ทำการบ้านดังที่ได้เรียนไปแล้วครับ” เด็กชายชาญตอบ

ครูอาร์จึงชมเด็กชายชาญก่อนว่า

“ชาญ เธอเก่งที่พูดความจริงกับครู” แล้วซักอีกว่า “ทำไม ขณะที่ดูหนังอยู่ พอเธอนึกว่ายังไม่ได้ทำการบ้านแล้วจึงไม่สบายใจ”

เด็กชายชาญตอบตามที่ตนมีความรู้สึกเช่นนั้นว่า

“ที่ผมไม่สบายใจ เพราะคิดได้ว่าผมไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของครู โดยยังไม่ได้ทำการบ้านให้เสร็จก่อน กลับมัวแหวะเที่ยว ผมจึงเป็นคนที่ขาดความซื่อตรง ผิดกับเพื่อน ๆ ทั้งหลายซึ่งเขาปฏิบัติตามคำสั่งของครู หากผมเป็นคนซื่อตรงเมื่อหมดธุระแล้วรีบกลับบ้านไม่แหวะเที่ยวกับพี่ ผมคงทำการบ้านเสร็จเรียบร้อยก่อนเข้านอน ผมคิดเช่นนั้นแหละครับและคิดอยู่เรื่อยจึงไม่สบายใจครับ”

ครูอาร์ฟังเด็กชายชาญชี้แจงเรื่องราวโดยตลอดแล้วเกิดความเอ็นดูที่เด็กชายชาญรู้จักคิดและเข้าใจพูดแม้แต่จะยังมีอายุน้อยอยู่ก็ตาม จึงพูดกับเด็กชายชาญว่า

“ชาญ เธอเป็นเด็กดีที่มีความคิดถูกต้องทีเดียว แต่คนเราจะเพียงคิดอย่างเดียวไม่ได้ ต้องทำดีและพูดดีตามความคิดดีอีกด้วย จึงจะชื่อว่าเป็นคนดีพร้อมหรือดีจริง หากคิดดีโดยขาดการทำดีและพูดดีย่อมถูกผู้อื่นตำหนิได้ว่า *ดีแต่คิด* เพราะยังไม่ดีแท้อันควรได้รับคำชมเชย

เอาละ ชาญ เธอได้รับการลงโทษมามากพอแล้ว ครูจึงงดโทษที่เธอไม่ทำการบ้านในครั้งนี้” พูดจบครูอาร์ก็ถามนักเรียนในห้องว่า “ที่ครู

บอกว่าชาณได้รับการลงโทษมามากพอแล้วนั้น พวกเธอทราบไหมว่าชาณ
ถูกลงโทษอย่างไร”

มีเด็กหญิงปรานีผู้เดียวที่ยกมือแสดงว่าทราบ ครูอาร์จึงได้ถาม
เด็กหญิงปรานีว่า

“ปรานี เธอทราบว่าชาณถูกลงโทษแล้วอย่างไร พุดให้ครูและ
เพื่อน ๆ รู้ด้วยซิ”

เด็กหญิงปรานีจึงลุกขึ้นยืนแล้วพูดอย่างซัดถ้อยซัดคำว่า

“การที่เด็กชายชาณต้องเกิดความไม่สบายใจเพราะคิดว่าไม่ได้
ทำการบ้านนั้นเป็นความทุกข์หรือเกิดทุกข์ขึ้นแล้ว เรียกว่าทุกข์ใจ เมื่อใจ
เป็นทุกข์จึงไม่มีความสุขค่ะ”

“เก่งมากปรานี เธอเข้าใจดี” ครูอาร์กล่าวชมและอนุญาตให้
เด็กหญิงปรานีนั่งได้ แล้วได้อธิบายเสริมอีกว่า

“ทุกข์ ได้แก่ ความเดือดร้อน ทุกข์กายคือความเดือดร้อนทางกาย
เช่น เกิดความลำบากด้วยประการต่าง ๆ เป็นต้น ทำให้ร่างกายไม่ได้รับ
ความสุข ความสบาย เท่าที่ควร

ส่วนทุกข์ใจคือความเดือดร้อนทางใจ เช่น ใจไม่สงบเกิดความ
เร้าร้อนกระวนกระวายใจ เป็นต้น ทำให้ใจไม่เป็นสุข ดังที่เรียกกันว่า
ไม่สบายใจ หรือเดือดร้อนใจ

ด้วยเหตุนี้ ครูจึงว่าชาณได้รับการลงโทษมามากพอควร เพราะ
ต้องทุกข์ใจ ดังที่ปรานีก็พูดเช่นกันว่าทำให้“ไม่มีความสุข” จากนั้นครูอาร์
จึงถามนักเรียนทุกคนว่า

“ครูครับ เมื่อก็ผมได้ยินเด็กชายชาณพูดกับครูว่า การที่เขาไม่

ปฏิบัติตามคำสั่งของครูโดยไม่ทำการบ้านนั้น เขาเป็นคนที่ขาดความซื่อตรง
ผมจึงสงสัยว่า ความซื่อตรงกับความสัตย์จะเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร
ครับ”

“ทำไมเธอจึงได้สงสัยในเรื่องนี้ล่ะ บุญนำ” ครูอารีถาม เด็กชาย
บุญนำจึงตอบอย่างฉาดฉานว่า

“ผมเป็นลูกเสือครับ จะต้องรักษาความสัตย์ให้สมกับคำที่ว่า
“เสียชีพอย่าเสียสัตย์” เพราะฉะนั้นผมจึงสงสัยเรื่องความซื่อตรงกับความ
สัตย์ครับ”

ครูอารีมองดูนาฬิกาแล้วพูดว่า

“เรื่องความซื่อตรงกับความสัตย์ที่บุญนำสงสัยและได้ถามครูนี้
เป็นเรื่องสำคัญและนักเรียนทุกคนควรรู้ ควรปฏิบัติ แต่เป็นเรื่องที่ต้องพูด
กันยาว ครูจะชี้แจงเรื่องเหล่านี้แก่เธอทุกคนในช่วงโมงเรียนวิชาสังคมศึกษา
วันต่อ ๆ ไป เฉพาะวันนี้เวลาล่วงไปนานแล้ว พวกเธอจงเรียนวิชาของ
ช่วงโมงนี้ก่อน”

เมื่อนักเรียนได้ฟังครูอารีพูดเช่นนั้น จึงต่างหยิบหนังสือเรียนวิชา
ที่ครูอารีจะสอนและเตรียมตัวเพื่อเรียนวิชานั้นด้วยความตั้งใจต่อไป

เสียชีพอ้ายเสียสัตย์

ต่อมาวันหนึ่ง ตอนบ่าย เป็นชั่วโมงเรียนวิชาสังคมศึกษา ครูอารี เป็นผู้สอนวิชานี้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ห้อง ๑ อีกด้วย วันนั้นก่อนจะสอน ครูอารีได้เขียนโคลงบทหนึ่งลงในกระดานดำ เสร็จแล้วจึงชี้ให้นักเรียนมองไปที่กระดานดำและสั่งว่า

“เธอทุกคนจงอ่านโคลงที่ครูเขียนโดยอ่านออกเสียงให้ดังและให้พร้อม ๆ กันด้วย”

นักเรียนในห้องเรียนจึงได้อ่านโคลงบทที่ครูอารีเขียนไว้ด้วยเสียงอันดังพอสมควรและพร้อมกันว่า

เสียสินสวณศักดิ์ไว้

วงศ์หงส์

เสียศักดิ์สู่ประสงค์

สิ่งรู้

เสียรู้เร่งดำรง

ความสัจย์ ใว์นา

เสียสัตย์อย่าเสียผู้

ชีพม้วยมรณาฯ

เมื่อนักเรียนอ่านจบแล้ว ครูอารีจึงถามว่า

“โคลงบทนี้มีความหมายอย่างไรหรือเป็นคำสอนเกี่ยวกับเรื่องอะไร ถ้าใครทราบให้ยกมือขึ้น”

นักเรียนในห้องต่างนั่งนิ่ง ไม่มีผู้ใดยกมือขึ้นเลย ครูอารีจึงมองดูอยู่ครู่หนึ่งจนแน่ใจว่าไม่มีผู้ตอบได้ จึงพูดกับนักเรียนว่า

“เมื่อพวกเธอยังไม่ทราบครูก็จะอธิบายให้ทราบ เธอทุกคนจงตั้งใจฟังให้เข้าใจและจดจำกันไว้ เพราะเรื่องนี้จะเป็นประโยชน์แก่เธอทั้งหลายสืบไป

โคลงบทนี้มีความหมายสำคัญอันท่านผู้เป็นนักปราชญ์ได้สอนไว้ โดยมีคำสอนเพียง ๒ ข้อด้วยกัน คือ

๑. ให้ยอมเสียสิ่งที่มีความสำคัญเพียงน้อย เพื่อรักษาและเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่มีความสำคัญมากกว่าที่ต้องเสียไป

๒. ไม่ให้ยอมเสียสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยต้องรักษาไว้ให้ถึงที่สุดแม้ด้วยชีวิตก็ตาม จะยอมเสียในสิ่งสำคัญอย่างยิ่่นั้นไม่ได้เป็นอันขาด

ที่ครูพูดไปแล้วนั้น เป็นการชี้แจงให้พวกเธอได้ทราบความหมายของโคลงบทที่ยกมาตั้งไว้ ตลอดจนใจความที่ท่านมุ่งสอน แต่ได้พูดอย่างย่อ ๆ จึงยังไม่เป็นที่กระจ่างแจ้งพอที่จะเข้าใจตามได้ ฉะนั้น ครูจะได้อธิบายเพิ่มเติมโดยจะยกแต่ละบาทของโคลงบทนี้มาชี้แจงตามลำดับดังนี้

โคลงบาทแรก *เสียสินสงวนศักดิ์ไว้ วงศ์หงส์* หมายความว่า ควรที่จะยอมเสียเงินหรือทรัพย์เพื่อรักษาไว้ซึ่งอำนาจ ฐานะ แห่งตระกูลอันสูงส่งของตนไว้ให้ยืนยงสืบต่อไปโดยมิให้ต้องตกต่ำหรือเสื่อมเสีย

โคลงบาทที่สอง *เสียศักดิ์สู่ประสงศ์ สิ่งรู้* มีความหมายว่า วิชาเป็นสิ่งที่ควรศึกษา ควรรู้ เพราะวิชาย่อมมีคุณและประเสริฐกว่าสมบัติอย่างอื่น ฉะนั้น แม้ตนจะต้องเสียซึ่งอำนาจหรือต้องลดฐานะของตนลงไปเป็นศิษย์ผู้เล่าเรียน และต้องเรียนกับครูอาจารย์ผู้มีวรรณะ ฐานะ และตระกูลที่ต่ำต้อยกว่าตน ก็ไม่ควรรังเกียจ โดยยอมเป็นศิษย์เล่าเรียนเพื่อให้ได้วิชาดังประสงค์จากครูอาจารย์เช่นนั้นอย่างเต็มใจ

ต่อไปโคลงบาทที่สาม *เสียรูปร่างดำรง ความสัตย์ ไว้มา* มีความหมายสองอย่าง อย่างหนึ่ง คือ เมื่อมีความรู้แล้ว ต้องประพฤติตนเป็นคนดี

ให้คู่ควรกับเป็นผู้มีความรู้ เพื่อได้ชื่อว่าเป็นคนรู้ดี โดยเฉพาะเมื่อได้ให้คำสัตย์หรือให้สิ่งใดกับผู้อื่นแล้ว แม้รู้ต่อมาว่าเป็นการเสียเปรียบเขาก็ตาม หรือจะต้องประสบกับความลำบากเดือดร้อนเพราะต้องทำตามที่ได้ให้สัตย์ต่อเขาไว้แล้วก็ตาม แต่ก็ห้ามยอมเสียสัตย์ ห้ามไม่ยอมใช้ความรู้ของตนหลบเลี่ยงบิดพลิ้ว จนต้องถูกตำหนิว่าไม่รักษาคำสัตย์หรือไม่ปฏิบัติตามที่ได้ให้สัตย์แก่ผู้อื่นไว้แล้ว เรียกว่า ถึงรู้ก็ยอมเสียรู้ เพื่อรักษาความสัตย์ไว้ นี่เป็นความหมายอย่างหนึ่ง

ส่วนอีกอย่างหนึ่งนั่นคือ ห้ามไม่ยอมใช้ความรู้ของตนเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินและอำนาจหน้าที่ทุกประการ แม้รู้ แม้สามารถทำ ก็ไม่ยอมทำ เพราะรักษาความซื่อสัตย์เป็นสำคัญ ฉะนั้น จึงไม่ใช้ความรู้ ความสามารถที่มีในทางที่ผิดอันจะเป็นเหตุให้ต้องเกิดความอัปยศและเสื่อมเสียชื่อเสียงได้

ส่วนโคลงบาทสุดท้าย เสียสัตย์อย่าเสียรู้ ชีพม้วยมรณา ฯ หมายความว่า ความสัตย์เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ทุกคนจึงควรรักษาความสัตย์ให้มั่นคง และรักษาให้ถึงที่สุดโดยไม่ยอมเสียสัตย์ ถึงแม้ต้องเสียชีวิตก็ยอมเสีย แต่ไม่ยอมเสียสัตย์เป็นอันขาด คือ ต้องรักษาความสัตย์ยิ่งกว่ารักษาชีวิตทีเดียว

เป็นอันว่า ครูได้อธิบายความหมายตลอดจนคำสอนของโคลงบทนี้ให้พวกเธอฟังจบแล้ว ทีนี้ครูอยากทราบว่า ที่ครูพูดไปแล้วนั้นมิใช่ใครสงสัยหรือยังไม่เข้าใจในเรื่องอะไรอีกบ้าง ใครสงสัยให้ยกมือขึ้น” ครูอร่ามกล่าวให้โอกาสแก่นักเรียนในตอนท้าย

มีนักเรียนยกมือหลายคน ครูอร่ามเห็นเช่นนั้นก็มีความพอใจมาก เพราะแสดงให้เห็นว่านักเรียนต่างตั้งใจฟัง เมื่อฟังแล้วจึงต้องการซักถาม

ในเรื่องที่ยังไม่เข้าใจหรือในเรื่องที่อยากทราบเพิ่มเติม และกล้าที่จะซักถาม
ครูดังที่ได้แนะนำไปแล้ว ฉะนั้น จึงพูดกับนักเรียนว่า

“ครูดีใจที่มีผู้ต้องการซักถามหลายคน ครูจะให้ถามทีละคน”
แล้วชี้ไปที่เด็กหญิงนารีพร้อมกับพูดว่า

“นารี เธอสงสัยเรื่องอะไร ครูให้เธอถามก่อน”

เด็กหญิงนารีลุกขึ้นยืนและถามว่า

“ครูคะ หนูสงสัยคำว่า วงศ์หงส์ ค่ะ เพราะไม่ทราบว่าคืออะไร”
ครูอารีชี้แจงว่า

“คำว่า วงศ์หงส์ ที่มีอยู่ในวรรณคดีของโคลงบาทแรกนั้น ได้แก่
ตระกูลหงส์ ครูจะอธิบายเรื่องหงส์และเรื่องตระกูลหงส์ให้พวกเธอฟัง
หงส์ เป็นสัตว์ปีกถือเป็นนกจำพวกหนึ่ง แต่มักมีเรื่องปรากฏใน
นิยายโบราณซึ่งต่างยกย่องว่าหงส์เป็นนกในตระกูลสูง ทั้งมีเสียงไพเราะ
ดั่งโศก และผู้นับถือศาสนาพราหมณ์ยังเชื่อว่าหงส์เป็นพาหนะของพรหมคือ
พระเจ้าผู้สร้างโลกอีกด้วย นอกจากนั้นในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาก็มีกล่าว
ถึงเรื่องหงส์ไว้หลายแห่งด้วยกัน เช่น ในหังสชาดก วิศวดินิบาต ได้แสดง
ถึงเรื่องที่พระพุทธเจ้าเมื่อครั้งยังเป็นพระโพธิสัตว์และเสวยพระชาติเป็น
หงสราชา คือ พญาหงส์ เป็นต้น ท่านผู้เป็นจินตกวีนิยมยกเอาหงส์มาเปรียบ
กับคนผู้มีตระกูลสูงหรือผู้ดี พร้อมกันนั้นก็ยกเอามาเปรียบกับคนผู้มี
ตระกูลต่ำหรือคนต่ำทราม หงส์กับกาจึงถูกใช้ควบคู่กันเช่นเดียวกับที่ใช้
คำว่า สูงคู่กับต่ำ และดีคู่กับชั่ว แต่ใช้เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างกัน
เป็นสำคัญ ดังคำกลอนที่ว่า

ธรรมดาการค้าที่ต่ำศักดิ์

จะไม่รักกับหงส์หาकरไม่

ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่มีฐานะหรืออยู่ในตระกูลที่ต่ำด้อยหาकर มุ่งสมัครรักใคร่ผู้ที่มีฐานะ หรือผู้ที่อยู่ในตระกูลที่สูงส่งไม่ คล้ายกาซึ่ง เป็นนกตัวดำ และเป็นนกชั้นต่ำ ไม่เพียงมุ่งรักหงส์ซึ่งเป็นนกที่สวยงาม และเป็นนกชั้นสูง เพราะไม่คู่ควรกันเลย ฉะนั้น

เฉพาะโคลงบาทนี้ที่ท่านใช้คำว่า วงศ์หงส์ ก็โดยมุ่งเจาะจงที่จะใช้ แทน ตระกูลสูง หรือ ตระกูลของคนชั้นสูง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความไพเราะตาม บทประพันธ์ร้อยกรองนั่นเอง”

ครูอารีชี้แจงจบแล้วได้ถามเด็กหญิงนารีว่า

“เธอยังสงสัยในเรื่องนี้อีกหรือไม่ นารี”

พอเด็กหญิงนารีลุกขึ้นยืนตอบว่าหายสงสัยแล้ว เด็กชายกล้าได้ ยกมือขึ้นทันที ครูอารีจึงถามว่า

“กล้า เธอสงสัยเรื่องอะไร”

เด็กชายกล้าลุกขึ้นยืนแล้วถามครูอารีว่า

“ครูครับ เหตุใดจึงต้องแยกตระกูลของคนออกไปเป็นตระกูลสูง และตระกูลต่ำด้วยครับ แล้วจะเอาอะไรเป็นเครื่องวัดให้รู้ถึงความสูง ความต่ำของตระกูลครับ”

ครูอารีหัวเราะ แล้วกล่าวชมเด็กชายกล้าก่อนว่า

“กล้า เธอเข้าใจถาม และถามในเรื่องที่ควรรู้ควรเข้าใจ ครูจะชี้แจง ให้พวกเธอฟังต่อไป

ตั้งแต่สมัยโบราณช้านานมาแล้ว มีการแบ่งแยกคนออกไปเป็น

วรรณะต่าง ๆ ตามเชื้อสายที่ถือกำเนิด คือ เป็นชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นต่ำ ซึ่งเรื่องการแบ่งแยกวรรณะนี้ได้เริ่มเกิดขึ้นในดินแดนที่เรียกว่า ชมพูทวีป แต่ครั้งก่อนซึ่งบัดนี้ได้แก่ ประเทศอินเดีย รวมทั้งประเทศที่อยู่ใกล้เคียงด้วย โดยเกิดมีการแบ่งและถือวรรณะตั้งแต่พระพุทธศาสนา ยังไม่บังเกิดขึ้นในโลก และเนื่องด้วยประชาชนส่วนมากในครั้งนั้นนับถือศาสนาพราหมณ์ เมื่อแบ่งแยกคนออกไปเป็นวรรณะต่าง ๆ จึงได้ยกย่องผู้เกิดในตระกูลพราหมณ์และตระกูลกษัตริย์เป็นชนชั้นสูงหรือตระกูลสูง ผู้เกิดในตระกูลแพศย์ คือ พวกพ่อค้าเป็นชนชั้นกลาง แต่ผู้ที่เกิดในตระกูลศูทร คือ พวกคนใช้แรงงานเลี้ยงชีพต้องถูกเหยียดหยามและถูกกดลงเป็นชนชั้นต่ำหรือตระกูลต่ำ นอกจากนั้นผู้ที่เกิดโดยวรรณะประสมเช่น บิดาเป็นวรรณะพราหมณ์ แต่มารดาเป็นวรรณะศูทร หรือบิดาเป็นวรรณะศูทร แต่มารดาเป็นวรรณะพราหมณ์ เป็นต้น ต้องถูกเหยียดหยามเป็น *จันทาล* คือ เป็นชนชั้นต่ำสุดหรือตระกูลต่ำสุด อันเป็นที่รังเกียจของผู้ถือวรรณะ ถือว่า อย่างยิ่งทีเดียว

ครั้นต่อมา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นในโลกแล้วและทรงประกาศพระศาสนาในชมพูทวีปนั้น การแบ่งแยกและถือวรรณะของคนในชมพูทวีปก็ยังคงเป็นอย่างนั้นในผู้นับถือศาสนาอื่น แต่ผู้นับถือพุทธศาสนาได้รู้ความจริงตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนอย่างมีเหตุผลว่า การถือกำเนิดในวรรณะหรือตระกูลใดก็ตาม มิได้เป็นเครื่องบันดาลให้ผู้นั้นเป็นคนเลวหรือคนประเสริฐได้เลย แต่ที่ต้องถูกผู้อื่นดูหมิ่นเหยียดหยามว่าเป็นคนเลว ต่ำทราม ก็ตาม หรือได้รับการยกย่องโดยมีผู้นับถือว่าเป็นคนประเสริฐสูงประณีต ก็ตาม เพราะกรรมคือการกระทำ หรือ การงานของ

ผู้หนึ่งเองเป็นเครื่องบันดาลโดยเชื้อสาย ตระกูลที่กำเนิด หามีความสำคัญ
ให้คนต้องดีหรือต้องชั่วได้ไม่ ดังมีคำสอนเช่นนี้ปรากฏว่า

น ขจุอา วสโล โหติ น ขจุอา โหติ พุราหฺมโน

กมุหนฺนา วสโล โหติ กมุหนฺนา โหติ พุราหฺมโน

แปลว่า “คนเป็นคนเลวเพราะชาติ (การเกิด) ก็หาไม่ เป็นคนประเสริฐ
เพราะชาติก็หาไม่ แต่คนเป็นคนเลวเพราะกรรม และเป็นคนประเสริฐก็
เพราะกรรม (เช่นกัน) ดังนี้

จะอย่างไรก็ตามการแบ่งแยกโดยถือวรรณะก็ยังคงเป็นไปอยู่เช่นนั้น
ในประเทศอินเดีย และประเทศอื่นใกล้เคียง แม้จนถึงทุกวันนี้ โดยไม่มี
ผู้ทราบได้ว่าจะสิ้นสุดลงได้อย่างไรและเมื่อใด

เฉพาะประเทศไทยเรา ความถือตัวเรื่องตระกูลสูงตระกูลต่ำ ก็เคย
มีมาแล้วในครั้งอดีต โดยเอายศศักดิ์ ตำแหน่ง หน้าที่ และทรัพย์สินเป็น
เครื่องกำหนด ผู้ยากจนต้องถูกจัดว่าเป็นชนชั้นต่ำหรือตระกูลต่ำ แต่เรื่อง
เช่นนี้ได้บางเบาตามลำดับจนจางหายไปเองในที่สุด เพราะคนในประเทศ
เราต่างได้รับการศึกษาจนมีความฉลาดและรู้ความจริงทั่วกันว่า การเกิด
ในเชื้อสายหรือในตระกูลใดก็ตาม มิใช่เป็นเหตุให้เกิดความแบ่งแยกหรือ
กีดกันความเป็นคน ตลอดจนสิทธิของคน ทุกคนที่เกิดมาแล้วล้วนเป็นคน
และเมื่อเกิดโดยมีเชื้อสายชาติไทย หรือสัญชาติไทยก็เป็นคนไทย เป็น
เจ้าของประเทศไทยด้วยกันทั้งสิ้น

เรื่องการแยกตระกูลออกไปเป็นตระกูลสูง ตระกูลต่ำและความ
เป็นมาของเรื่องนี้ รวมทั้งเรื่องวัดให้รู้ความสูงความต่ำ ตลอดจนเรื่อง
ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนถึงความเลวและความประเสริฐของคนว่าเกิดมา

จากเหตุใด หรืออะไรที่แฉ่งคนให้เป็นคนเลวและคนประเสริฐ เรื่องเหล่านี้
ครูได้ชี้แจงไปแล้ว จึงอยากทราบว่ายังมีใครสงสัยเรื่องอื่นอีกบ้างไหม”
ครูอารีกล่าวสรุปเรื่องที่พูดไปแล้วและถามนักเรียนในคอนท้าย เห็นเด็กหญิง
เพียงใจยกมือ จึงอนุญาตให้ถาม

เด็กหญิงเพียงใจยืนขึ้นแล้วถามว่า

“ครูคะ หนูมีความสงสัยว่าความสัตย์เป็นสิ่งสำคัญและประเสริฐ
อย่างไรคะ จึงได้สอนให้คนยอมเสียสละชีวิตเพื่อรักษาความสัตย์”

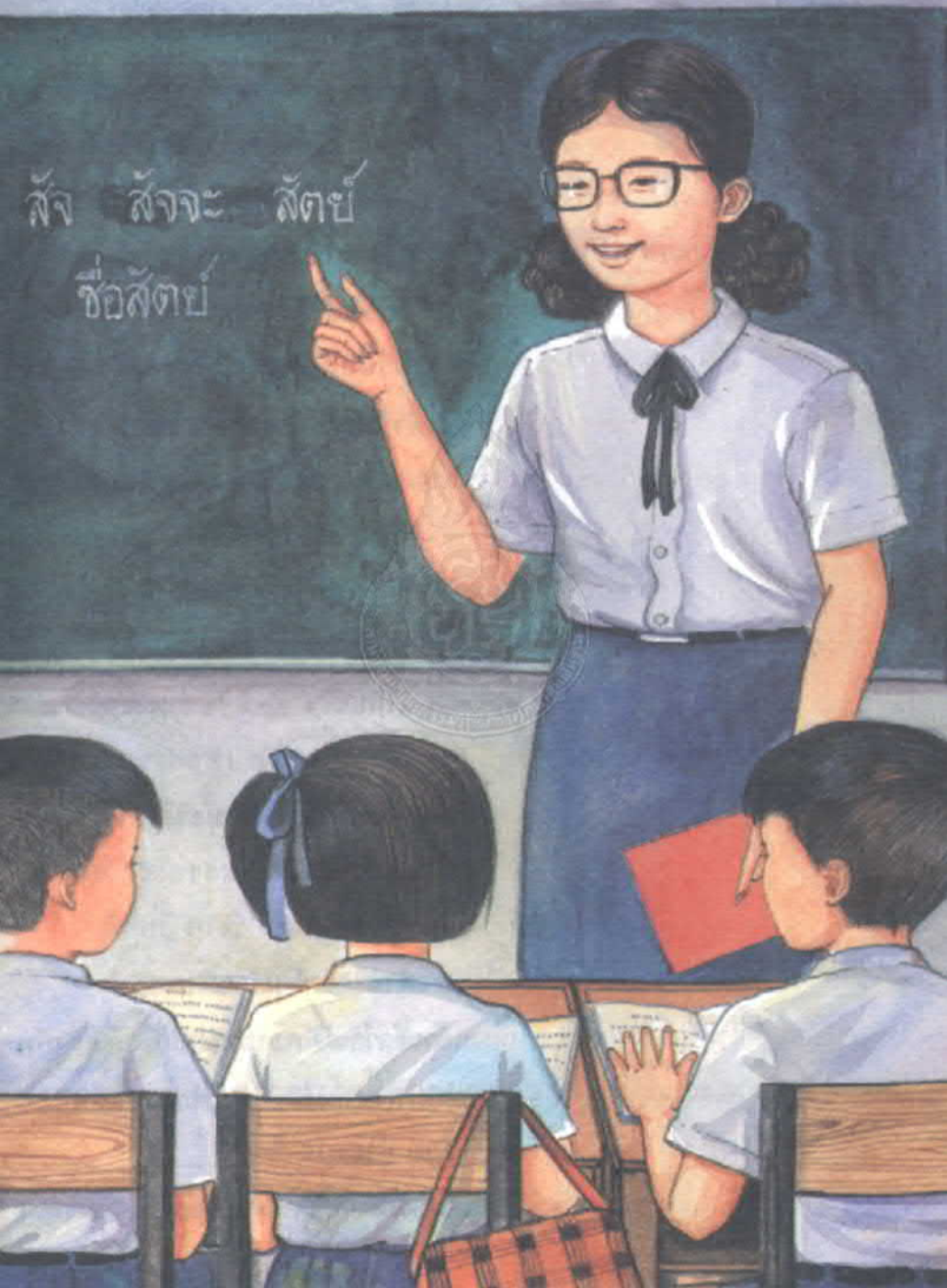
ครูอารีตอบว่า

“สำคัญอย่างมากทีเดียว เพียงใจ ทั้งยังเป็นคุณธรรมที่ประเสริฐ
อีกด้วย ท่านจึงได้สอนให้รักษาความสัตย์ โดยยอมเสียสละชีวิต เพราะ
ถ้ารักษาความสัตย์ไว้ได้มั่นคงเพียงอย่างเดียว ก็เหมือนรักษาทุกสิ่งทุก
อย่างที่ควรหวงแหนไว้ได้ทั้งหมด แต่ถ้าเสียสัตย์แม้เพียงอย่างเดียวเช่นกัน
ก็เท่ากับเสียทุกสิ่งทุกอย่างเท่าที่มีอันควรรักษาไว้จนหมดสิ้น ฉะนั้น ท่าน
ผู้รู้จึงสอนให้คนรักษาความสัตย์ยิ่งกว่ารักษาชีวิตของตน ถึงต้องเสียชีวิต
ก็ยอมเสียสละ สมดังพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-
เกล้าเจ้าอยู่หัว ในบทละครเรื่องพระร่วง ว่า

เรายอมเสียชีวิตรักษาสัตย์ รักษารัฐสีมาที่อาศัย

รักษาชาติศาสนาถาวรไว้ ให้ไทยคงเป็นไทยชั่วดินฟ้า

ครูอารีพูดจบตอนนี้แล้วก็ลุกจากเก้าอี้เดินไปที่กระดานดำ หยิบ
ชอล์กเขียนค้วหนังสือลงในกระดานดำ ๒ บรรทัดสั้น ๆ บรรทัดแรก
เขียนว่า สัจ สัจจะ สัตย์ รวม ๓ คำ ส่วนบรรทัดที่ ๒ เขียนว่า ชื่อสัตย์
เพียงคำเดียว และเมื่อเขียนเสร็จแล้ว ได้หันกลับมายืนพูดกับนักเรียนว่า

“เธอทุกคนควรเข้าใจก่อนว่า ความสัตย์คืออะไร มีคำอื่นเช่นคำใดบ้างที่มีความหมายละม้ายกับคำว่าความสัตย์ และที่พูดกันว่า ซื่อสัตย์ เช่นผู้หนึ่งเป็นคนซื่อสัตย์ ผู้นี้เป็นคนไม่ซื่อสัตย์นั้น หมายถึง ประพฤติต่างกันอย่างไร ครูจะชี้แจงให้พวกเธอทราบเป็นลำดับต่อไป ส่วนเรื่องที่ว่าความสัตย์สำคัญและเป็นคุณธรรมที่ประเสริฐอย่างไร คงต้องอธิบายให้ละเอียดในวันต่อไป” พูดแล้วครูอารีหยิบไม้ชี้ ชี้ไปที่ตัวหนังสือบรรทัดแรกในกระดานดำตรงคำว่า สัจ และสัจจะ พร้อมกับพูดต่อไปว่า

“เธอทั้งหลายจงรู้จักกับสองคำนี้ก่อน คำแรกคือ สัจ คำหลัง คือ สัจจะ ทั้งสองคำแม้ต่างกันโดยการเขียนและการอ่าน ต่างกันโดยพยัญชนะและที่มาต่างกัน คือ สัจ เป็นคำมาจากภาษาบาลี ส่วนสัจจะ มาจากภาษาสันสกฤต แต่มีความหมายเหมือนกัน คือแปลว่า ความจริง นิยมพูดและเขียนกันทั้งสองคำ ดังเช่นคำว่า

พูดโดยสัจ	ได้แก่	พูดโดยจริง
รักษาสัจจะ	ได้แก่	รักษาความจริง
ผู้ไร้อัจ	ได้แก่	คนที่ปราศจากความจริง หรือ คนไม่มีความจริง
สัจจาวาที	ได้แก่	คำพูดความจริง”

จากนั้น ครูอารีได้ชี้ต่อไปตรงคำว่า สัตย์ แล้วอธิบายว่า

“คำว่า สัตย์ อ่านออกเสียงคล้ายคำว่า สัจ ความหมายก็ใกล้เคียงกัน แต่ว่าบางครั้งเขาใช้คำสัตย์ในความหมายที่กว้างขวางกว่า สัจ มาก เพราะถ้าใช้เป็นคำนามมีความหมายได้ถึง ๕ ประการ คือ

๑. ได้แก่ คำสัญญา (คือ คำข้อตกลงกัน) เช่น ขอให้สัตย์ต่อกันและกัน

๒. ได้แก่ คำมั่น (คือ รับรองว่าแน่นอน) เช่น ขอถือเป็นสัตย์ที่จะปฏิบัติอย่างแน่นอน

๓. ได้แก่ คำสาบาน (คือ การอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ลงโทษตนเองเมื่อไม่เป็นไปตามการให้คำมั่นโดยสุจริตใจ) เช่น ขอให้สัตย์ปฏิญาณต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าจะพูดโดยความจริงทุกประการตามเรื่องที่รู้ ที่เห็น และที่ฟัง

๔. ได้แก่ ความซื่อสัตย์ (คือ ไม่คดไม่โกง) เช่น จะทำงานในหน้าที่นี้ด้วยความสัตย์ตลอดไป

๕. ได้แก่ ความจริงใจ เช่น พูดและทำไปโดยสัตย์ตามความรู้สึกนึกคิดของตนเองมิได้แสวงพูดหรือแสวงทำเลย

นอกจากนี้แล้ว หากใช้คำว่า สัตย์ เป็นวิเศษณ์* ก็มีความหมายได้ถึง ๕ ประการอีกเช่นกัน คือ จริง แท้แน่นอน ซื่อตรง และ ดี ซึ่งแต่ละอย่าง ๆ ล้วนเป็นเครื่องส่องให้เห็นชัดถึงคุณ คือความสัตย์ที่มีอยู่ในแต่ละประโยค เช่น

เด็กชายกล้า พูดแต่เรื่องจริง

เด็กหญิงบัวขวัญ เป็นผู้เที่ยงธรรมแท้ เพราะไม่ลำเอียง

เด็กชายชอบ ทำงานแน่นอนตามหน้าที่

เด็กหญิงนารี เป็นผู้ที่ซื่อตรง โดยไม่คดโกงผู้อื่น

เด็กชายปรีชา เป็นนักเรียนดีคนหนึ่งของโรงเรียน”

ครูอารีอธิบายมาถึงตอนนี้แล้วก็หยุดครู่หนึ่ง แล้วจึงใช้ไม้ชี้ไปที่ตัวหนังสือบรรทัดที่ ๒ ในกระดานดำ และพูดกับนักเรียนว่า

* คำแต่งคำนามและกริยาให้ต่างจากคำเดิม

“ต่อไป คือ คำว่า ซื่อสัตย์ คำนี้สำคัญมาก พวกเธอจงตั้งใจฟังให้ดี มิฉะนั้นจะเข้าใจสับสนแล้วเลยไม่รู้เรื่อง

ซื่อสัตย์ เป็นกริยา* คำนี้มีศัพท์รวมกัน ๒ ศัพท์ คือ ซื่อ และ สัตย์ โดยใช้รวมเป็นคำเดียวว่า ซื่อสัตย์

ซื่อ หมายถึง ตรง

สัตย์ หมายถึง จริง

ฉะนั้น คำว่า ซื่อสัตย์ จึงหมายความว่า ประพฤติตรงและจริงต่อ หรือ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง

เป็นอันว่า ครูได้อธิบายคำว่า ซัง ซังจะ สัตย์ และ ซื่อสัตย์ ไปแล้ว ซึ่งทั้ง ๔ คำนี้แม้จะมีความหมายใกล้เคียงกันก็ตาม แต่ไม่เหมือนกันทีเดียว เพราะความหมายของแต่ละคำนั้นกว้างและแคบกว่ากันดังที่ครูได้พูดไปแล้ว จะตรงกันก็คือ ส่วนเป็นชื่อของคุณธรรม คุณธรรมนั้นได้แก่ ธรรม คือ ความดี หรือ คุณธรรมความดี จึงควรที่จะได้ปฏิบัติตามคุณธรรมโดยเป็นผู้มีสัจจะหรือมีความสัตย์ หรือว่าเป็นคนซื่อสัตย์โดยทั่วกัน เพราะผู้ประพฤติดุรกรรมทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือเป็นผู้ใหญ่ และเป็นชายหรือเป็นหญิง ย่อมเป็นผู้ที่สร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ตนเอง หมู่คณะ และประเทศชาติอย่างแท้จริง ซึ่งตรงตามพระราชนิพนธ์ตอนหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกเช่นกันในบทละครเรื่องอำนาจคือธรรม ว่า

* คำที่แสดงอาการของนามหรือสรรพนาม

บุคคลที่ดี คณะที่ดี ชาติที่ดี จะมีความเจริญมั่นคง ได้ก็แต่โดยยึดถือธรรม
เป็นหลัก ดังนี้

ในทางตรงกันข้าม หากคนทอดทิ้งคุณธรรมโดยไม่ประพฤติธรรม
ก็ย่อมเป็นผู้ทำลายความเจริญของตนเอง ของหมู่คณะ และประเทศชาติ
ของตน เพราะจะหาความเชื่อถือ ความไว้วางใจ ความสงบและความสุข
ไม่ได้เลยในบุคคล ในหมู่คณะ และในประเทศชาตินั้น ๆ ซึ่งล้วนเป็น
คนไร้คุณธรรม”

ทันใดนั้น เสียงระฆังดังขึ้นเป็นสัญญาณให้ทราบว่าหมดเวลาการ
สอนและการเรียนของชั่วโมงนั้นแล้ว ครูอารีจึงหยุดสอน โดยบอกกับ
นักเรียนว่า จะได้อธิบายเรื่องนี้ต่อในชั่วโมงเรียนวิชาสังคมศึกษาวันต่อไป

ผู้ซื้อสัตย์คือคนประพฤติธรรม

ครั้นวันต่อมาเมื่อถึงชั่วโมงเรียนวิชาสังคมศึกษา ครูอารีได้สอนวิชานี้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ห้อง ๑ ตามปกติ และก่อนจะสอนเรื่องความซื่อสัตย์ต่อจากที่สอนค้างไว้ ครูอารีได้ถามเด็กชายปรีชาว่า

“ปรีชา เมื่อวานนี้เธอลาป่วยโดยเขียนในใบลาว่าท้องเสีย เธอกินอะไรหรือจึงท้องเสีย”

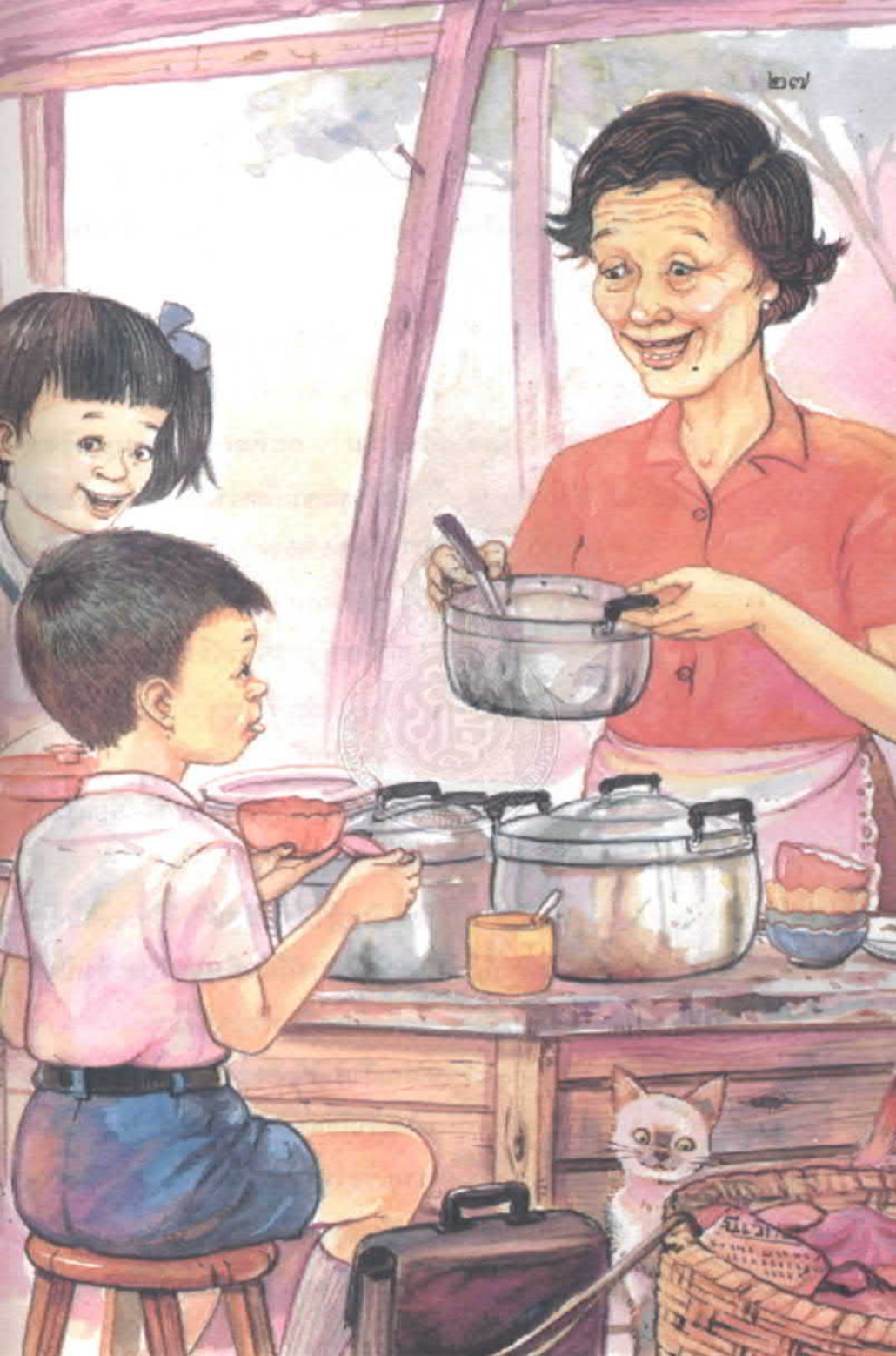
เด็กชายปรีชาลุกขึ้นยืนและตอบว่า

“คงกินลอดช่องน้ำกะทิครับ”

“กินที่ไหน และรู้อย่างไรว่ากินลอดช่องน้ำกะทิแล้วจึงท้องเสีย”

ครูอารีถามต่อ

“กินที่ร้านอาหารหลังวัดครับ เมื่อวานขึ้นเลิกเรียนแล้วผมหิวจึงไปหาซื้อขนมกินก่อนกลับบ้าน ยังมีของขายอยู่ที่ร้านป้าอ๋าเพียงร้านเดียวและมีแต่ลอดช่องกับเผือกน้ำกะทิเท่านั้น ผมจึงสั่งลอดช่องน้ำกะทิมากินถ้วยหนึ่ง พอผมดกเข้าปากคำแรกก็รู้สึกละคายเพราะกะทิจะบูดเพราะกะลิ้นไม่ดี ผมจึงบอกป้าอ๋า แต่ป้าอ๋ายืนยันว่ากะทิของแกไม่บูด ฟังทำใหม่ ๆ ก่อนโรงเรียนเลิก ผมกำลังหิวเลยเชื่อแกและทานจนหมดถ้วย กลับถึงบ้านตอนกลางคืนได้เรื่องเลยครับ ปวดท้องและถ่ายท้องจนเกือบจะหมดแรง พ่อต้องพาไปหาหมอ หมอตรวจแล้วได้ฉีดยาให้เข็มหนึ่งและให้ยาไว้กินอีกเมื่อวานเลยเพลียมากมาเรียนไม่ได้จึงได้ลาป่วยครับ” เด็กชายปรีชาเล่าเรื่องของตนให้ครูอารีทราบ

ครูอาร์ฟังจนจบแล้ว ได้ถามนักเรียนในห้องเรียนนั้น ว่า

“จากเรื่องที่ปรีชาเล่าไปแล้วนั้น พวกเธอพอจะทราบบ้างไหมว่ามีใครบ้างที่เป็นผู้ไม่ซื่อสัตย์ ผู้ใดทราบยกมือขึ้น”

มีผู้ยกมือประปราย ครูอาร์จึงชี้ไปที่เด็กชายชอบก่อน เด็กชายชอบลุกขึ้นยืนและตอบว่า

“ป้าอ้าคนขายขนมไม่ซื่อสัตย์ครับ กะทิของแกต้องบูดจริง ๆ คงทำไว้ตั้งแต่เช้าถึงเวลาเย็นจึงบูด ที่ผมกล้าพูดเช่นนี้เพราะป้าอ้าขายของแพงและเอาเปรียบผู้ซื้อทุกทาง จึงไม่มีใครชอบซื้อของแก จนของเหลือทุกวันขายไม่หมด ผิดกว่าร้านคนอื่นครับ”

ครูอาร์ยิ้มน้อย ๆ เมื่อเด็กชายชอบนั่งลงแล้ว จึงชี้ไปที่เด็กหญิงเพ็ญศรี ๆ ลุกขึ้นยืนและตอบว่า

“หนูว่าเด็กชายปรีชานั้นแหละจะเป็นผู้ไม่ซื่อสัตย์”

นักเรียนในห้องต่างเงิบกริบเมื่อได้ฟังเด็กหญิงเพ็ญศรีตอบครูอาร์เช่นนั้นแต่ครูอาร์กลับถามเด็กหญิงเพ็ญศรีว่า

“เพ็ญศรี เหตุไรเธอจึงว่าปรีชาเป็นผู้ไม่ซื่อสัตย์”

“เพราะปรีชารู้อยู่เองแล้วว่ากะทิบูด แต่ก็ฝืนกินของบูด จึงเป็นผู้ไม่ซื่อสัตย์คือ ไม่ซื่อสัตย์ต่อตัวเองค่ะ” เด็กหญิงเพ็ญศรีตอบ

ครูอาร์มีความพอใจมากที่นักเรียนได้แสดงให้เห็นว่ารู้เรื่องความซื่อสัตย์จนมีบางคนตอบคำถามได้ถูกต้อง แต่ยังต้องการให้นักเรียนได้แสดงความคิดความเห็นเพื่อให้ทราบเรื่องที่เรียนโดยได้มีความคิดอ่านอย่างกว้างขวาง จึงถามนักเรียนต่อไปอีกว่า

“นอกจากที่ชอบและเพ็ญศรีตอบแล้ว มีใครเข้าใจหรือคิดอะไร

เพิ่มเติมได้อีกเกี่ยวกับเรื่องที่ปรีชาเล่าไปนั้น”

เด็กชายกล้ายกมือ เมื่อได้รับอนุญาตให้พูด จึงตอบครูอารีว่า

“ผมเข้าใจชัดเจนเลยครับว่าผู้ไม่ซื่อสัตย์ย่อมคดโกงและหลอกลวงผู้อื่นเพราะมุ่งแต่ประโยชน์ตนเองเป็นที่ตั้ง”

“ดี” ครูอารีชม แล้วถามซ้ำเรื่องเดิมอีก เด็กหญิงบุญฉวีจึงยกมือขออนุญาตและพูดว่า

“หนูคิดได้ว่าคนไม่ซื่อสัตย์ต้องเดือดร้อนภายหลังค่ะ เช่น เด็กชายปรีชาไม่ซื่อสัตย์ต่อตัวเองโดยกล้ำทານของที่บูดจึงต้องปวดท้องค่ะ”

นักเรียนในห้องนอกจากเด็กชายปรีชาเพียงคนเดียวต่างหัวเราะพร้อมกันเพราะเด็กหญิงบุญฉวียกตัวอย่างมาประกอบเรื่องที่พูดถูกใจเพื่อนทุกคน แม้ครูอารีก็หัวเราะตามด้วยและเห็นมีผู้ยกมืออีกจึงอนุญาตให้พูด

เด็กชายฉรงค์ลุกขึ้นยืนแล้วพูดว่า

“ผู้ไม่ซื่อสัตย์เป็นคนนิสัยไม่ดี จึงไม่ควรคบและควรหลีกเลี่ยงคนเช่นนี้เพราะไว้วางใจไม่ได้ ตั้งแต่นี้ต่อไปผมจะไม่ซื้อของร้านป้าอ๋อครับ”

“ทำไมล่ะ ฉรงค์” ครูอารีซัก

“เพราะป้าอ๋อขาดความซื่อสัตย์ เห็นแก่ได้เปื้อนที่ตั้ง กล้าหลอกลวงแม่เด็ก ๆ เช่นพวกผม จึงไม่ควรอุดหนุนคนเช่นนี้ครับ” เด็กชายฉรงค์ตอบ

“แล้วเธอจะอุดหนุนใครล่ะ ฉรงค์” ครูอารีถามต่ออีก เด็กชายฉรงค์จึงตอบว่า

“ใครก็ได้ครับที่เป็นผู้ซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวงและไม่เอาเปรียบผู้อื่น เพราะเราจะไม่ต้องเดือดร้อนเมื่อคบกับคนซื่อสัตย์ครับ”

ครูอารีให้โอกาสนักเรียนได้พูดและแสดงความคิดเห็นพอควรแล้ว จึงชี้แจงในเรื่องที่ตั้งใจสอนนักเรียนว่า

“ครูจะอธิบายเรื่องความสัตย์ที่พูดค้างไว้แต่เมื่อวันก่อนต่อไป พวกเธอก็ทราบเรื่องเป็นลำดับมาแล้วตั้งแต่ความหมายของคำว่า สัจ สัจจะ สัตย์ และซื่อสัตย์ ซึ่งล้วนเป็นชื่อของคุณธรรม แต่ผู้ประพฤตินั้นเป็นคน ทำจริงและพูดจริงทุกประการนั้น ยังเรียกว่าเป็นคนมีสัตย์หรือคนซื่อสัตย์ ซึ่งเป็นชื่อของผู้ประพฤตินั้นยังไม่ได้ เพราะความจริงหรือความสัตย์นี้ ลำพังแต่ชื่อก็ยังคงเป็นคำกลาง ๆ อยู่ ถ้าใช้ถูกทางคือใช้ทำความดีจึงเป็นคุณ เช่น ตั้งใจเล่าเรียนจริง หรือพูดแต่คำจริงโดยคำพูดนั้นไม่กระทบกระเทือน ต่อตนเองและผู้อื่น เป็นต้น เช่นนี้ย่อมเป็นคุณ เกิดประโยชน์ เพราะใช้ ถูกทาง

แต่หากใช้ความจริง ความสัตย์ในทางที่ผิดคือใช้ทำความชั่ว ย่อม ไม่เป็นคุณอย่างใดเลย เช่น ตั้งใจจริงเพื่อพากเพียรพยายามทำร้ายผู้ที่ตนเกลียดชังก็ตาม เพื่อลักขโมยทรัพย์สินของเขาก็ตาม เพื่อพยาบาทแล้ว มุ่งปองร้ายเขาสืบต่อไปก็ตาม หรือตั้งใจพูดความจริงเพื่อมุ่งให้ผู้อื่นต้องเสียหายก็ตาม หรือว่าเพื่อปฏิบัติตามคำปฏิญาณอันให้คำมั่นกับผู้อื่นไว้แม้ เป็นเรื่องที่ผิดจากคลองธรรม เช่น เรื่องหลอกลวง คดโกงผู้อื่นและเรื่อง ละเมิดต่อกฎหมายบ้านเมือง เป็นต้น ก็ตามย่อมไม่เป็นคุณ ไม่เกิดประโยชน์ แก่ตนและผู้อื่นเลย ทั้งจะต้องได้รับโทษ โดยเกิดความเดือดร้อนในภายหลัง อีกด้วย เพราะเหตุที่ใช้ความจริงความสัตย์นั้นไปในทางที่ผิด สมจริง ดังที่ท่านผู้เป็นนักปราชญ์ได้สอนไว้ว่า หากใช้ความจริงผิดจากคลองธรรม ก็ย่อมเกิดความพินาศแก่ตนได้แน่นอน ดังนี้

ที่ท่านสอนไว้เช่นนี้ เพื่อให้พิจารณาก่อน แล้วจึงใช้ความจริง หรือความสัตย์ในการทำ การพูด ทุกอย่าง โดยจะได้ใช้แต่ในทางที่ชอบ ให้เกิดคุณ เกิดประโยชน์ แก่ตนเองเป็นที่ตั้ง

ผู้ใช้ความจริง ความสัตย์ ถูกทาง จึงเรียกว่าคนมีสัตย์หรือคน ซื่อสัตย์ และยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติกุศลอีกด้วย ผู้ประพฤติกุศล โดยเป็นคนซื่อสัตย์นั้น ย่อมเป็นผู้มีชื่อเสียงดีงาม เมื่อมีชีวิตอยู่ก็มีผู้ยกย่อง สรรเสริญ และเคารพนับถือด้วยความชื่นชมทั่วกัน สมตามธรรมภาษิต บทหนึ่งว่า

สาธุรูป จ ปาสโส ทวารตตเยว สจฺจวา

แปลว่า ผู้มีความซื่อสัตย์ด้วยไตรทวาร ย่อมเป็นคนดีที่ควรชมโดยแท้

คนซื่อสัตย์ แม้สิ้นชีวิตแล้ว ก็ยังเป็นคนดีที่โลกบูชา ฉะนั้น คน ซื่อสัตย์จึงสูญสิ้นเฉพาะรูปรายเท่านั้นส่วนชื่อเสียงคุณความดีของท่าน ยังคงอยู่ โดยมีผู้รำลึกถึงและจดจำไว้เพื่อสอนอนุชนให้รู้เรื่องราวแล้ว ปฏิบัติเป็นผู้ซื่อสัตย์เยี่ยงท่านผู้นั้นสืบไป ความดีจึงหาได้สูญสิ้นตาม รูปรายไปด้วยไม่

อนึ่ง คนทั้งหลายล้วนนิยมในความจริงและพอใจต่อความซื่อสัตย์ แม้ตนเองไม่ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น แต่ต้องการให้ผู้อื่นซื่อสัตย์ต่อคนทั่วกัน และทราบด้วยว่าทุกคนชอบความซื่อสัตย์ ฉะนั้นจึงมักใช้คำว่า ซื่อสัตย์ ในการประชาสัมพันธ์สินค้าที่ผลิตจำหน่ายรวมทั้งในเรื่องให้บริการด้าน ต่าง ๆ แก่ลูกค้า เช่น ประชาสัมพันธ์ว่า เป็นสินค้าที่มีคุณภาพซื่อสัตย์ และ เราขอบริการแก่ท่านด้วยความซื่อสัตย์ ดังนี้ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อจงใจให้มีผู้ซื้อ สินค้าและใช้บริการของตนโดยเอาคำว่า ซื่อสัตย์ มาล่อให้มีผู้สนใจ แต่หาก

สินค้าและการบริการของคนไม่ตรงตามที่ได้ประชาสัมพันธ์ . และลูกค้าจับได้ว่าเป็นความเท็จเพราะสินค้าและงานให้บริการนั้นไม่ได้มีคุณภาพ หรือมิได้บริการด้วยความ ซื่อสัตย์ ดังอวดอ้าง ผู้รู้ความจริงก็จะพูดให้ผู้อื่นรู้ตาม และจะเป็นข่าวเลื่องลือจนมีผู้รู้แล้วเลิกหลงเชื่อต่อคำประชาสัมพันธ์ของผู้ที่หลอกลวง ตลอดจนไม่ซื้อสินค้า ไม่รับบริการจากผู้ไม่ซื่อสัตย์ แต่จะนิยมซื้อสินค้าที่มีคุณภาพ และรับบริการจากผู้ซื่อสัตย์เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ผู้เลี้ยงชีพโดยไม่ซื่อสัตย์ย่อมตกต่ำ เสียหายและไม่มีผู้นิยม ส่วนผู้เลี้ยงชีพด้วยความซื่อสัตย์ย่อมเจริญรุ่งเรือง และมีผู้นิยมตลอดไปสมดังคำโบราณที่สอนเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า ซื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน ดังนี้

ครูได้อธิบายให้พวกเธอฟังแต่เมื่อวันก่อนแล้วว่า ความซื่อสัตย์ได้แก่ ประพฤติตรงและจริงต่อ หรือไม่คดโกงและไม่หลอกลวง

ทีนี้ เมื่อเอาความซื่อสัตย์มาใส่ในคน แล้วเรียกว่าคนซื่อสัตย์ พวกเธออยากทราบไหมว่า ผู้ซื่อสัตย์หรือคนซื่อสัตย์ได้แก่คนเช่นไร”
ครูอารีถามนักเรียนในตอนท้าย

นักเรียนต่างตอบพร้อมกันว่า

“อยากทราบครับ/ค่ะ”

ครูอารีจึงพูดว่า

“เมื่อเธออยากทราบกัน ครูก็จะบอกให้พวกเธอทราบ ผู้ซื่อสัตย์ หรือคนซื่อสัตย์ ได้แก่ ผู้ประพฤติตรงและจริงต่อหรือผู้ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง”

เด็กชายบุญนำยกมือขึ้นที่เมื่อครูอารีหยุดพูด ครูอารีจึงถามว่า
“มีอะไรหรือ บุญนำ”

“ผมสงสัยครับ” เด็กชายบุญนำลุกขึ้นยืนตอบ ครูอารีจึงถามต่อ

อีกว่า

“เธอสงสัยเรื่องใด”

“สงสัยเรื่องผู้ซื้อสัตย์ครับ” เด็กชายบุญนำตอบ

“สงสัยตรงไหน” ครูอารีซัก

“ตรงความหมายนะครับ ความหมายหลังที่ว่าคนซื้อสัตย์ คือ ผู้ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง ผมเข้าใจ แต่ความหมายต้น คนซื้อสัตย์ คือ ผู้ประพฤติตรงและจริงต่อ ผมยังไม่เข้าใจว่าตรงต่ออะไร และจริงต่ออะไร จึงถามครูครับ” เด็กชายบุญนำชี้แจงความสงสัยของคนแก่ครูอารี

ครูอารีฟังเด็กชายบุญนำชี้แจงจบแล้วจึงพูดกับเด็กชายบุญนำด้วยความพอใจว่า

“ดีมาก บุญนำ ที่เธอสงสัยแล้วถามเรื่องสำคัญที่ควรถาม ความจริงครูกำลังจะอธิบายต่ออยู่แล้ว แต่เธอถามพอดี แสดงว่าเธอก็เป็นคนหนึ่งในจำนวนผู้ที่ตั้งใจฟังครูสอน และที่มิค้ำว่า ต่อ ในตอนท้ายนั้นก็คือ คนซื้อสัตย์ เป็นผู้ประพฤติตรงและจริงต่อตนเอง ต่อวาจา ต่อการงาน ต่อหน้าที่ ต่อบุคคล และต่อหมู่คณะ จึงพอสรุปได้ว่า คนซื้อสัตย์ เป็นผู้ประพฤติตรงและจริงทั้งต่อตนเองและทั้งต่อผู้อื่นนั่นเอง

เธอเข้าใจหรือยังบุญนำ” ครูอารีถามเด็กชายบุญนำในตอนท้าย

“เข้าใจตามหัวข้อที่ครูอธิบายแล้วครับ แต่ยังไม่เข้าใจในรายละเอียดว่าซื้อสัตย์ต่อตนเองนั้นคืออย่างไร และซื้อสัตย์ต่อผู้อื่นนั้นคืออย่างไรครับ” เด็กชายบุญนำตอบตามตรง

“ครูจะอธิบายตามลำดับหัวข้อให้พวกเธอได้เข้าใจสืบต่อไป เพราะเรื่องความสัตย์หรือความซื้อสัตย์นี้เป็นเรื่องสำคัญดังที่พูดไปแล้ว ครูจึง

ต้องการพูดอย่างละเอียดให้พวกเธอเข้าใจและประพาดิคนเป็นคนซื้อสัตย์ เพื่อจักได้เป็นคนดีให้สมกับที่เกิดมาเป็นคนไทย โดยเป็นคนไทยที่มีคุณภาพทุกคน”

พอครูอารีพูดจบ เด็กชายชาญไต้ยกมือ ครูอารีจึงถามว่า

“ชาญ เธอจะถามเรื่องอะไร”

เด็กชายชาญตอบว่า

“เรื่องคุณภาพครับ ผมเคยฟังเขาพูดกันและเคยอ่านหนังสือ จึงได้ยินและได้เห็นคำว่าคุณภาพ แต่เขามักใช้เกี่ยวกับของนี้ครับ ดังที่ประกาศโฆษณาทางวิทยุว่าของอย่างนั้นและอย่างนี้มีคุณภาพเป็นที่เชื่อถือได้ ไว้วางใจได้ เมื่อก็ครูสอนพวกผมให้เป็นคนซื้อสัตย์เพื่อเป็นคนไทยที่มีคุณภาพ

ผมจึงสงสัยว่าคนไทยที่มีคุณภาพนั้น มีลักษณะให้รู้ได้อย่างไรครับ”

“ต้องเทียบกับผู้ที่รู้คุณภาพจึงจะรู้ได้” ครูอารีตอบสั้น ๆ แต่สังเกตว่าเมื่อตอบแล้วนักเรียนจำนวนมากยังไม่เข้าใจ จึงชี้เพิ่มเติมว่า

“ที่ครูว่าต้องเทียบกันจึงจะรู้นั้น เพราะเราจะรู้ว่าอะไรดีก็ต้องรู้ด้วยว่าอะไรไม่ดี เหมือนกับการซื้อของ เมื่อเราต้องการซื้อให้ได้ของที่มีคุณภาพ เราก็ต้องรู้ด้วยเช่นกันว่าของที่รู้คุณภาพมีลักษณะอย่างไร สมมติว่าครูให้พวกเธอช่วยซื้อส้มเขียวหวานที่มีคุณภาพให้ครู เธอช่วยกันคิดซิว่าส้มเขียวหวานที่มีคุณภาพนั้นต้องมีลักษณะเช่นไรบ้าง”

“ต้องสดครับ” เด็กชายชาตรีเสนอ

“ผลงามด้วยค่ะ” เด็กหญิงกานดาเสนอต่อ

“ต้องแก้จัดด้วยครับ” เด็กชายณรงค์เสนอบ้าง

“ผิวต้องบางด้วยค่ะ” เด็กหญิงนารีเสนอต่อไป

“ต้องรสชาติด้วยครับ” เด็กชายบุญนำเสนอเป็นคนสุดท้าย

เมื่อไม่มีผู้เสนอต่ออีกแล้ว ครูอารีจึงพูดสับไปว่า

“เป็นอันว่าเรารู้กันละว่าเมื่อจะซื้อส้มเขียวหวานที่มีคุณภาพ ต้องเลือกให้ได้สัมผัสด้วย ผลงามด้วย แก้จัดด้วย ผิวบางด้วย และข้อสำคัญต้องมีรสชาติอีกด้วย ฉะนั้น ส้มเขียวหวานที่มีลักษณะต่อไปนี้ คือ ผลเขียว ไม่สด ผลไม่งาม ยังอ่อน ผิวหนา และรสไม่อร่อย จะเรียกว่าเป็นส้มเขียวหวานที่มีคุณภาพไหม”

นักเรียนตอบพร้อมกันว่า

“ไม่มีคุณภาพครับ/ค่ะ”

ครูอารีถามต่อไปว่า

“เมื่อเราจะต้องเสียเงินซื้อแล้ว ควรเลือกซื้อชนิดไหน”

“ชนิดที่มีคุณภาพครับ/ค่ะ” นักเรียนตอบ

“เพราะอะไร” ครูอารีย้ำถาม

“เพราะของที่มีคุณภาพเป็นประโยชน์กว่าค่ะ” เด็กหญิงเพียงใจตอบก่อนเพื่อน

“ดี พวกเธอเข้าใจกันถูกต้อง” ครูอารีกล่าวชมนักเรียนและอธิบายต่อไปว่า

“แม้ของกินของใช้ยังต่างกันด้วยคุณภาพ แต่คนทั้งหลายย่อมพอใจที่จะเลือกของทุกอย่างที่มีคุณภาพตามต้องการเพราะเป็นประโยชน์มากกว่าของที่ด้อยคุณภาพ

คนเราก็เช่นกัน แตกต่างกันโดยเป็นคนที่มีคุณภาพก็มี เป็นคนที่ไร้คุณภาพก็มี คนที่มีคุณภาพเท่านั้นย่อมได้รับความนิยมนโดยมีผู้ชอบและนับถือ เพราะเป็นคนดีมีประโยชน์ ตรงกันข้าม คนที่ไร้คุณภาพย่อมไม่ได้รับความนิยมนจากผู้อื่น เพราะปราศจากคุณความดีและไม่มีประโยชน์ต่อผู้ใดเลย เช่นเดียวกับของกินของใช้ทั้งหลาย หากมีคุณภาพตรงตามต้องการก็ย่อมเป็นที่ปรารถนาของผู้ซื้อหา แต่ถ้าไร้คุณภาพก็ไม่มีผู้สนใจและไม่นิยมน

ฉะนั้น ในทุกสังคมคือในหมู่คนที่เจริญแล้วร่วมคบหาสมาคมกันนั้น จึงต่างต้องการคนที่มีคุณภาพ เพราะคนเช่นนี้อยู่ร่วมในหมู่คณะใดก็ตาม หรือมีอยู่ในถิ่นฐานและแม้ประเทศใดก็ตามย่อมเป็นประโยชน์ต่อหมู่คณะถิ่นฐาน และประเทศนั้น ๆ อย่างแท้จริง เพราะไม่ทำตัวให้เป็นที่เดือดร้อนแก่ผู้ใด แต่กลับช่วยสร้างความเจริญให้แก่ผู้อื่นรวมทั้งแก่สังคมนั้น ๆ อีกด้วย โดยเฉพาะประเทศไทยเรายังขาดและต้องการคนไทยที่มีคุณภาพ เพื่อช่วยกันพัฒนาบ้านเมืองของเราให้เจริญในทุกด้านอีกมาก และจำเป็นต้องฝึกให้คนเป็นคนที่มีคุณภาพกันตั้งแต่ยังเป็นเด็กอยู่ เพราะเด็กไทยทุกคนจะต้องมีหน้าที่เป็นเจ้าของประเทศไทยและต้องรักษามรดกสำคัญคือประเทศชาติของเราเองสืบต่อไป การรักษาประเทศชาตินั้นเป็นงานลำบากยิ่งกว่าการรักษาชีวิตตนเอง โดยแต่ละชีวิตย่อมต้องแตกดับได้เป็นธรรมดา แต่ชาตินั้นต้องรักษาให้ยืนยงตลอดไป หากคนในชาติขาดคุณภาพแล้วลำพังตนเองก็รักษาให้คงเป็นคนดียังไม่ได้ แล้วจะรักษาประเทศชาติให้ดำรงตลอดไปด้วยดีได้อย่างไร เพราะเหตุนี้ เมื่อรู้ตัวเองว่าจะต้องมีหน้าที่เป็นผู้รักษาประเทศชาติต้องเตรียมตัวและสร้างตนเองให้เป็นคนที่มีคุณภาพก่อนจึงจะสามารถทำหน้าที่อันมีความสำคัญเช่นนั้นได้อย่างดี

ต่อไป

คนเช่นไรจึงได้ชื่อว่าเป็นคนมีคุณภาพ ตอบว่า คนมีคุณภาพเป็นผู้ที่มีลักษณะความดี คือมีความดีในตัวตนปรากฏแก่ผู้อื่นอย่างแจ่มแจ้งต่างกับคนธรรมดาทั่วไป เมื่อจะยกตัวอย่างครูไม่ยากยกเอาเรื่องที่ห่างจากพวกเรอนักมาอ้างอิง แต่จะเอาเรื่องของพวกเธอที่กำลังเป็นนักเรียนอยู่นี้แหละมาเปรียบเทียบโดยให้รู้กันว่านักเรียนที่มีคุณภาพนั้นมีลักษณะต่างกับนักเรียนที่ด้อยและไร้คุณภาพอย่างไรบ้าง ครูจะเขียนให้ดูที่กระดานดำ” พุดจบ ครูอารีลุกขึ้นและเดินไปเขียนเรื่องที่จะสอนนักเรียน โดยเขียนในกระดานดำดังต่อไปนี้

ลักษณะนักเรียนที่มีคุณภาพ	ลักษณะนักเรียนที่ด้อยและไร้คุณภาพ
ขยัน เอาใจใส่ต่อการเรียน มาโรงเรียนและกลับบ้านตรงเวลา แต่งกายเรียบร้อยและสะอาด เตรียมและนำอุปกรณ์การเรียน มาครบถ้วน เชื่อฟังคำสั่งของครูอาจารย์ รักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน เป็นผู้เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีกิริยาวาจาสุภาพเรียบร้อย ๑๑๑	เกียจคร้าน ไม่เอาใจใส่ต่อการเรียน มาโรงเรียนและกลับบ้านไม่ตรงเวลา แต่งกายไม่เรียบร้อยและสกปรก ไม่เตรียมและไม่นำอุปกรณ์การเรียน มาครบถ้วน ฝ่าฝืนคำสั่งของครูอาจารย์ ละเมิดระเบียบวินัยของโรงเรียน ไม่ยอมเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว มีกิริยาวาจากระด้างหยาบคาย ๑๑๑

ครูอารีเขียนเสร็จแล้ว สั่งให้นักเรียนดูตามที่เขียนไว้ แล้วจึงนั่งสังเกตนักเรียนอยู่ครู่หนึ่ง รู้ว่านักเรียนต่างเข้าใจตามตัวอย่างเปรียบเทียบนั้นแล้ว จึงพูดกับนักเรียนต่อไปอีกว่า

“นักเรียนที่มีคุณภาพ ย่อมได้รับยกย่องจากครูอาจารย์ และเพื่อนร่วมโรงเรียนว่า เป็นนักเรียนที่ดี เพราะมีลักษณะความดีปรากฏให้ผู้อื่นได้รู้ ส่วนนักเรียนที่ด้อยและไร้คุณภาพจะต้องถูกตำหนิว่า เป็นนักเรียนที่ไม่ดี เพราะมีลักษณะความไม่ดีให้ผู้อื่นรู้และเห็นชัดเจน ผลที่จะเกิดแก่นักเรียนทั้งสองประเภทนี้ต่อไปก็ต่างกันอีก โดยนักเรียนที่มีคุณภาพย่อมเรียนรู้วิชาต่าง ๆ ได้ดีและรวดเร็ว ครูอาจารย์ก็เพิ่มความเมตตา ทั้งเมื่อถึงคราวสอบไล่ก็สอบได้ดีมีอนาคตก้าวหน้าสมความปรารถนาของบิดามารดาและผู้ปกครอง แต่นักเรียนที่ด้อยและไร้คุณภาพย่อมต้องได้รับผลตรงกันข้าม อันเป็นการทำลายความหวังของบิดามารดาและผู้ปกครองของตนอีกด้วย

เธอทุกคนล้วนเป็นคนไทยก็ควรเป็นคนไทยที่มีคุณภาพ โดยเริ่มแต่การเป็นนักเรียนที่มีคุณภาพ และสิ่งสำคัญที่จะทำคนธรรมดาให้เป็นคนมีคุณภาพนั้น ได้แก่ ธรรมซึ่งเป็นคุณความดีนั่นเอง เพราะธรรมเป็นอาภรณ์บ่อเกิดแห่งความดีทุกประการ สมดังคำสวดสรรเสริญธรรมคุณว่า *ธรรมคือคุณากร* ดังที่พวกเธอได้สวดอยู่เนือง ๆ ฉะนั้น เธอจงรู้ตัวแล้วจงทำตัวให้เป็นคนไทยที่มีคุณภาพด้วยการประพฤติธรรม โดยเฉพาะขอให้ประพฤติดนเป็นผู้ซื่อสัตย์อันเป็นรากฐานของคนดี เพื่อให้สมกับที่ได้เกิดมาเป็นคนไทย เพราะคนไทยที่มีคุณภาพเท่านั้นย่อมสามารถรักษาตัวเองตลอดจนประเทศชาติของตนให้ยืนยงและให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไปได้อย่างแท้จริง”

ครูอารีอธิบายจบแล้วจึงกล่าวแก่นักเรียนว่า

“วันนี้หมดเวลาเรียนวิชาสังคมศึกษาแล้ว ครูจะพูดเรื่องนี้ต่อใน
ชั่วโมงเรียนวิชาสังคมศึกษาวันต่อไป”

พอครูอารีพูดจบ เด็กชายกลับบอกนักเรียนให้ทำความเคารพครู
นักเรียนทุกคนจึงทำความเคารพครูพร้อมกันด้วยความเรียบร้อย

ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง

ต่อมาอีกวันหนึ่ง เป็นชั่วโมงเรียนวิชาสังคมศึกษา เมื่อครูอารีจะสอนต่อ ได้ทำความเดิมถึงเรื่องที่สอนแล้วเป็นการทบทวนแก่นักเรียนก่อนว่า

“เมื่อครั้งที่แล้วครูสอนเรื่องความซื่อสัตย์ แต่สอนข้างตรงความหมายของ ผู้ซื่อสัตย์ หรือ คนซื่อสัตย์ เชื่อว่าพวกเธอคงยังจำกันได้ แต่เพื่อให้แน่ใจ ครูจะถามพวกเธอเป็นบางคนก่อนในเรื่องที่สอนไปแล้ว” ต่อจากนั้น ครูอารีจึงถามเด็กชายบุญนำเป็นคนแรกว่า

“บุญนำ ความซื่อสัตย์คืออะไร”

“คือ ความประพฤติตรงและจริงต่อ หรือไม่คดโกงและไม่หลอกลวงครับ” เด็กชายบุญนำตอบ ครูอารีจึงถามนักเรียนคนต่อไปว่า

“กานดา คนเช่นไรเรียกว่าเป็นผู้ซื่อสัตย์ หรือ คนซื่อสัตย์”

“คนที่ประพฤติตรงและจริงต่อตนเอง ต่อวาจา ต่อการงาน ต่อหน้าที่ ต่อบุคคล และต่อหมู่คณะ รวมทั้งคนที่ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง เรียกว่าเป็นคนซื่อสัตย์ค่ะ” เด็กหญิงกานดาตอบ

“ดีมาก ทั้งบุญนำและทั้งกานดาตอบได้ถูกต้อง” ครูอารีชมและพูดกับนักเรียนทั้งหลายว่า

“ครูเชื่อว่าแม่เธอทุกคนก็คงจำเรื่องที่ครูสอนไปแล้วได้ และตอบคำถามของครูในเรื่องเช่นนี้ได้เหมือนกับบุญนำและกานดา เมื่อยังจำกันได้ดีครูจะได้สอนต่อเลยไม่ต้องทบทวนซ้ำอีกให้เสียเวลา ขอแต่

ให้พวกเธอตั้งใจฟัง จะได้รับรู้และเข้าใจอย่างถูกต้องว่าผู้ซื้อสัตย์ หรือคนซื้อสัตย์นั้นประพฤตินั้นเป็นคนตรงอย่างไรและจริงอย่างไร แล้วจดจำให้ดี จะได้ประพฤติเป็นคนซื้อสัตย์โดยทั่วกันสืบไป

คุณลักษณะอันเป็นความประพฤติของผู้ซื้อสัตย์ที่แตกต่างกับคนธรรมดา นั้น คือ เป็นคนตรงต่อตนเองและต่อผู้อื่น โดยตรงเช่นนั้นจริงแท้ ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น ไม่เปลี่ยนแปลงต่อหน้าผู้อื่น ไม่คด ไม่โกง จริงเช่นไร แม้ลับหลังผู้อื่นก็ไม่คด ไม่โกง จริงเช่นนั้น ผู้ซื้อสัตย์ย่อมประพฤติเที่ยงแท้ได้เช่นนั้นตลอดไปซึ่งผิดกว่าคนธรรมดา เพราะคนธรรมดา นั้นย่อมตรงต่อตนเองแต่ไม่ตรงต่อผู้อื่นบ้าง ตรงต่อผู้อื่นแต่ไม่ตรงต่อตนเองบ้าง หรือไม่ตรงทั้งต่อตนเองและทั้งต่อผู้อื่นบ้างหรือว่า แม้จะตรงบ้างต่อตนเองหรือต่อผู้อื่นในบางครั้ง แต่มักไม่จริง ไม่แน และไม่แท้โดยตลอดเข้าทำนองว่าต่อหน้าผู้อื่นทำอย่างหนึ่ง พอลับหลังผู้อื่นก็ทำอีกอย่างหนึ่ง ดังที่โบราณเรียกคนชนิดนี้ว่า ต่อหน้ามะพลับ ลับหลังตะโก หมายความว่า เป็นคนไม่ตรงจริง จึงไม่ใช่คนดีจริง ฉะนั้นจึงมีคำสอนเป็นเครื่องเตือนใจเพื่อให้คนได้พิจารณาความประพฤติของตนเอง และไม่ทำตัวเป็นคนก๊ลกกลอก โดยต่อหน้าประพฤตินั้นใด ลับหลังก็ควรประพฤติเช่นนั้น เพราะคนที่ก๊ลกกลอกหรือพลิกแพลงด้วยประพฤตินั้น เป็นผู้ไม่คงที่ ไม่แน่นอนนั้น ไม่เชื่อว่าคนดี จะต้องถูกผู้อื่นดำเนินและไม่ไว้วางใจ ดังมีคำสอนเช่นนี้ปรากฏในธรรมภาษิตบทหนึ่งว่า

สมมุขา ยาทิสํ จินฺณํ ปรมมุขานปี ตาทิสํ

แปลว่า ต่อหน้าประพฤติเช่นใด ถึงลับหลังก็ให้ประพฤติเช่นนั้น ดังนี้ พอครูอารีพุดมาถึงตอนนี้ก็หยุด เพราะนึกถึงเรื่องอื่นบางเรื่องได้

แล้วหันไปมองเด็กชายเมฆซึ่งนั่งฟังอย่างเรียบร้อยจึงถามเด็กชายเมฆว่า

“เมฆ เมื่อวานตอนเย็นหลังจากโรงเรียนเลิกแล้ว ครูเห็นเธอกับเพื่อนเดินผ่านตลาดหลังโรงเรียน เธอจำได้ไหมว่าเธอแต่งกายอย่างไร”

เด็กชายเมฆลุกขึ้นยืนตอบครูอารีว่า

“แต่งกายด้วยเครื่องแบบนักเรียนครับ”

ครูอารียิ้มและถามต่ออีกว่า

“เครื่องแบบนักเรียนนั้น ตามระเบียบของโรงเรียนกำหนดว่าชายเสื้อท่อนล่างจะต้องอยู่ในสภาพเช่นไร”

“ต้องซ่อนไว้ในกางเกง โดยเอากางเกงทับชายเสื้อท่อนล่างตลอดตั้งแต่ระดับเอวลงไปครับ” เด็กชายเมฆตอบอย่างแม่นยำ

“แล้วเมื่อวานตอนเย็นขณะที่เธอเดินตามถนนจะกลับบ้านเธอแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียนหรือไม่” ครูอารีซักต่อ

“ไม่ถูกต้องครับ” เด็กชายเมฆสารภาพ

“ไม่ถูกต้องอย่างไร พูดยให้ครูกับเพื่อน ๆ ฟังซิ” ครูอารีซักต่อไปอีก

“ผมดึงชายเสื้อท่อนล่างออกจากกางเกง แล้วปล่อยให้ชายเสื้อคลุมกางเกง เพราะอยากเดินตามสบายไม่ต้องดึงตัวครับ”

“ไม่ใช่อย่างนั้นละมั้ง เมฆ” ครูอารีท้วงและกล่าวว่า “คงอยากอวดให้ผู้อื่นรู้ว่า ‘ฉันเป็นคนกล้ากลอก อยู่โรงเรียนแต่งกายอย่างหนึ่ง พ้นจากโรงเรียนแม้ยังแต่งกายด้วยเครื่องแบบนักเรียนก็แต่งให้แปลกไปอีกอย่างหนึ่ง เพราะฉันเป็นนักเรียนที่ไร้คุณภาพ อย่างนี้ใช่ไหม เมฆ’”

เด็กชายเมฆยืนก้มหน้านิ่งไม่ตอบคล้ายสำนึกในความผิดของตนได้ ครูอารีจึงอนุญาตให้นั่ง และพูดกับนักเรียนในห้องว่า

“ที่ครูยกเอาเรื่องการแต่งกายไม่เรียบร้อยของเมมมาพูดระหว่างที่กำลังสอนในเรื่องความซื่อสัตย์อยู่นี้ เพราะสอดคล้องพอดีกับเรื่องที่พูดไปแล้วว่า คนธรรมดาซึ่งไม่ใช่ผู้ซื่อสัตย์ ย่อมประพฤตินั้นไม่ตรงและไม่จริงแท้ โดยมักเป็นคนกลับกลอก คือต่อหน้าผู้อื่นประพฤติอย่างหนึ่งลับหลังกลับประพฤติอีกอย่างหนึ่ง อันแสดงให้เห็นนิสัยว่าเป็นคนไม่สุจริต จึงไม่เป็นที่น่าเชื่อถือ และไว้วางใจของผู้อื่น ต่างกันกับคนซื่อสัตย์ เพราะคนซื่อสัตย์เป็นผู้สุจริต โดยประพฤติตนเป็นผู้ตรงแท้แน่นอน ไม่เปลี่ยนแปลงต่อหน้าผู้อื่นประพฤตินั้นใด ลับหลังก็ประพฤติดังเช่นนั้น จึงได้เอาเรื่องของเมมมาพูดในตอนนี้อย่างนี้ นี่เป็นสาเหตุอย่างหนึ่ง

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อครูพูดถึงเรื่องการที่นักเรียนฝ่าฝืนหรือละเมิดระเบียบของโรงเรียนแล้ว ครูก็ต้องการชี้แจงให้พวกเขาเข้าใจว่า ระเบียบทุกเรื่องที่โรงเรียนกำหนดขึ้น และนักเรียนต้องปฏิบัติตามนั้น เพื่อมุ่งให้เกิดความเรียบร้อย งดงาม แก่นักเรียน และโรงเรียนเป็นที่ตั้ง หากได้กำหนดขึ้นเพื่อประสงค์จะให้เกิดความยุ่งยาก เสียหาย แก่นักเรียนและโรงเรียนไม่ว่านั้น จึงต้องช่วยกันรักษาระเบียบเพื่อความเรียบร้อยและให้เกิดชื่อเสียงแก่นักเรียนรวมทั้งโรงเรียน หากผู้ใดละเมิดต่อระเบียบของโรงเรียนแม้เพียงเรื่องเล็กน้อยก็ตาม จึงจำเป็นที่จะต้องพูดจาวักกล่าวให้รู้ตัวและรีบแก้ไขตั้งแต่ต้น เพื่อมิให้ละเมิดระเบียบอีกต่อไป เพราะหากปล่อยไว้ไม่รีบแก้ไขเรื่องเล็กน้อยนั้นอาจจะกลายเป็นเรื่องใหญ่ที่ยากจะแก้ไขให้เรียบร้อยได้ คล้ายกับไฟที่กำลังลุกไหม้โดยยังเป็นไฟกองเล็กอยู่ต้องรีบดับทันที มิฉะนั้นไฟกองเล็กจะลุกลามจนกลายเป็นไฟกองใหญ่ที่ยากจะดับได้ และอาจเผาบ้านเรือนให้วอดวายหมดอีกด้วย เรื่องนี้มีอุปมาฉันใดนักเรียนที่

ประพุดิละเมิดต่อระเบียบของโรงเรียนแม้เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็มีอุปไมย
ฉันนั้น จะต้องรีบช่วยกันแก้ไขในทันที หากปล่อยไว้โดยไม่ว่ากล่าว ดักเตือน
หรือไม่ลงโทษเพื่อให้เกิดความสำนึกในความผิดตั้งแต่ต้นเพราะถือว่าเป็น
ความผิดไม่มากนัก นักเรียนผู้นั้นก็จะเคยตัวแล้วกล้าฝ่าฝืนระเบียบ
เรื่องอื่น ๆ อีกต่อไป ถึงกับบางคนได้ประพุดิเสียหายอย่างร้ายแรง
จนมีความผิดต้องถูกลงโทษไล่ออกในที่สุดก็มี ด้วยเหตุนี้ ครูจึงต้องขอเตือน
เธอทุกคนซึ่งล้วนเป็นศิษย์ของครูด้วยความหวังดีว่า จงเคารพต่อระเบียบ
ทุกเรื่องของโรงเรียน โดยต้องประพุดิตามให้ถูกต้องทุกเรื่อง อย่าได้ฝ่าฝืน
เป็นอันขาด เฉพาะเรื่องการแต่งกาย หากแต่งด้วยเครื่องแบบนักเรียนต้อง
แต่งให้เรียบร้อยคือ แต่งตามระเบียบที่โรงเรียนกำหนดไว้ทั้งนักเรียนชาย
และทั้งนักเรียนหญิง

อนึ่ง เมื่อแต่งกายด้วยเครื่องแบบนักเรียนแล้ว ฟังเตือนตัวเองว่า
เราเป็นนักเรียนของโรงเรียนนั้น ๆ ต้องรักษาชื่อเสียงของเราเองและ
ของโรงเรียนไว้ให้จงดี โดยจะมาไหนหรือไปไหน ต้องรู้ตัวว่าเราได้เอา
โรงเรียนติดไปด้วย เพราะผู้อื่นย่อมรู้ได้ว่าเราเป็นนักเรียนโรงเรียนใด
ด้วยการดูอักษรย่อชื่อของโรงเรียนซึ่งปักอยู่ที่หน้าอกเสื้อด้านขวา ใน
เมื่อเรายังเป็นเด็กอยู่เมื่อไม่สามารถช่วยสร้างชื่อเสียงให้แก่โรงเรียนที่
อาศัยเล่าเรียนได้ ก็จงอย่าทำลายโรงเรียนของเราให้ต้องเสียชื่อ หรือ
ต้องตกต่ำด้วยการประพุดิตนไม่สมควรจนถูกผู้อื่นตำหนิและดูหมิ่น
ถึงโรงเรียน รวมทั้งครูอาจารย์ เช่น การประพุดิเสียหายโดยแต่งกาย
ด้วยเครื่องแบบนักเรียนอย่างไม่เรียบร้อย ไม่ถูกต้องตามระเบียบ หรือแสดงกิริยา
มารยาทหยาบคาย ไร้ความสุขภาพ จนปรากฏในที่สาธารณะอันมีผู้รู้เห็น

เป็นต้น เพราะการกระทำดังที่ยกเป็นตัวอย่างนี้ เป็นการประจานตัวเองด้วย เป็นการทำลายโรงเรียนและครูอาจารย์ของเราให้ต้องเสื่อมเสียชื่อเสียงอีกด้วย หากเราประพฤติตรงกันข้ามกับที่ครูพูดไปแล้ว โดยแต่งกายให้เรียบร้อยถูกต้องตามระเบียบและแสดงกิริยามารยาทงดงามสมกับเป็นนักเรียน จะไปไหนมาไหนก็จะสวยเด่นเป็นสง่า และย่อมมีแต่คนชมทั้งเท่ากับเอาโรงเรียนของเราไปในที่ทุกแห่งอย่างมีเกียรติโดยสมศักดิ์ศรีทุกประการ

เอาละ ครูได้พูดเรื่องอันมาพอควรแล้ว จะได้อธิบายในเรื่องคุณลักษณะแต่ละอย่างของผู้ซื่อสัตย์ต่อไป” ครูอารีวกเข้าเรื่องเดิมในตอนท้ายแล้วเดินไปที่กระดานดำ เขียนข้อความที่จะสอนนักเรียนลงในกระดานดำว่า

คุณลักษณะของผู้ซื่อสัตย์ย่อมปรากฏดังนี้

๑. ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ได้แก่ เป็นผู้ประพฤติตรงและจริงต่อตนเอง
๒. ซื่อสัตย์ต่อวาจา ได้แก่ เป็นผู้ประพฤติตรงและจริงต่อวาจา
๓. ซื่อสัตย์ต่อการทำงาน ได้แก่ เป็นผู้ประพฤติตรงและจริงต่อการทำงาน
๔. ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ได้แก่ เป็นผู้ประพฤติตรงและจริงต่อหน้าที่
๕. ซื่อสัตย์ต่อบุคคล ได้แก่ เป็นผู้ประพฤติตรงและจริงต่อบุคคล

๖. **ข้อสัจยต่อหมู่คณะ** ได้แก่ เป็นผู้ประพฤติดตรงและจริงต่อหมู่คณะ

เมื่อเขียนเสร็จแล้ว ครูอารีกลับมา นั่งที่เก้าอี้ สั่งให้เด็กหญิงนารี อ่านตัวหนังสือในกระดานดำ จบแล้ว จึงถามนักเรียนว่า

“คุณลักษณะของผู้ข้อสัจยข้อ ๑ ที่ว่า **ข้อสัจยต่อตนเอง** ซึ่งได้แก่ เป็นผู้ประพฤติดตรงและจริงต่อตนเอง นั้น หมายถึง ประพฤติเช่นไร มีใครตอบได้บ้าง”

เด็กชายกล้ายกมือทันที และเมื่อครูอารีอนุญาตให้ตอบ ก็ตอบว่า “หมายถึง ไม่คดโกงและไม่หลอกลวงตนเองครับ”

“ถูกแล้ว” ครูอารีรับรอง และถามต่ออีกว่า “คนไม่คดโกงและไม่หลอกลวงตนเองคือ คนเช่นไร”

เด็กชายกล้าตอบ “คนที่คิดอย่างไรก็ทำอย่างนั้น ตั้งใจอย่างไรก็ทำอย่างนั้น ไม่หลอกลวงตนเอง คนเช่นนี้คือคนไม่คดโกงตนเองครับ”

“ยังไม่ถูกทีเดียว” ครูอารีท้วง และถามนักเรียนต่อไปอีกแต่ไม่มีผู้ใดตอบเพราะต่างยังไม่เข้าใจเรื่องนี้ ครูอารีจึงอธิบายว่า

“ข้อสัจยต่อตนเอง ซึ่งกล้าตอบว่า ไม่คดโกงและไม่หลอกลวงตนเอง นั้นถูกแล้ว แต่ที่ตอบต่อไปอีกว่า คนที่คิดหรือตั้งใจอย่างไรก็ทำอย่างนั้น คือคนไม่คดโกงและไม่หลอกลวงตนเอง ข้อนี้ยังไม่ถูกทีเดียว เพราะอะไร เพราะอาจคิดหรืออาจตั้งใจทำความชั่วแล้วจึงทำความชั่ว ตามที่คิดหรือตั้งใจไว้ก็ได้ ผู้ประพฤติดเช่นนี้ จึงไม่ชื่อว่าข้อสัจยต่อตนเอง แต่จะต้องถูกเรียกว่าเป็นผู้คดโกงตัวเอง เพราะสร้างความเดือดร้อนให้เกิดแก่ตน ในเรื่องตนเองนั้น เธอทุกคนควรรู้ว่า ไม่มีผู้อื่นหรือสิ่งอื่นทั้งหลาย

ที่จะพึงรักยิ่งกว่ารักตนเอง ซึ่งตรงตามพุทธภาษิตว่า อตฺถิ อตฺตสมํ เปมํ แปลว่า ความรักอื่นเสมอด้วยรักตนไม่มี หมายความว่า ตนนั้นแหละเป็นที่รักของตนเองยิ่งกว่าผู้อื่นและสิ่งอื่นทั้งสิ้น หากควรรักผู้อื่นและสิ่งอื่นยิ่งกว่ารักตนเองไม่ เมื่อเธอทั้งหลายฟังครูอธิบายเช่นนี้ อาจคิดแย้งก็ได้ว่า ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นนั้น เหตุไรจึงไม่สำคัญ เพราะวันก่อนนั้นครูก็เคยสอนว่าให้รักษาความสัตย์ยิ่งกว่ารักษาชีวิต จะไม่เป็นการค้านกันหรือที่วันนี้ครูสอนว่าความรักอื่นเสมอด้วยรักตนไม่มี เรื่องนี้ขอชี้แจงว่า แม้ผู้อื่นก็ตาม หรือสิ่งอื่นก็ตามที่ควรรัก ก็เนื่องมาจากตนเองอีก เช่น รักบิดามารดา ญาติพี่น้อง มิตรสหาย และสามีภรรยา รวมทั้งบุตรธิดาของตนเอง และรักทรัพย์สมบัติ บ้านเรือน ที่ดิน ตลอดจนประเทศชาติของตนเอง อีกทั้งรักษาคุณธรรมของตนเองอีกด้วย ถึงกับยอมเสียชีพโดยไม่ยอมเสียสัตย์ สรุปว่าถือเอาตนเองเป็นจุดสำคัญ โดยรักตนเองก่อนแล้วถึงรักผู้ที่เกี่ยวข้องกับตน และรักสิ่งที่ถือว่าเป็นสมบัติของตน รวมทั้งรักในเรื่องอื่นที่เนื่องด้วยตนต่อไป เช่น รักเกียรติ รักศักดิ์ศรีของตน ตลอดจนรักชื่อเสียงแล้วรักษาคุณธรรมของตน เพื่อมิให้มีผู้ดูหมิ่น ดิเสียน เป็นต้น

เมื่อทุกคนรู้ว่าตนเป็นที่รักของตนยิ่งกว่าผู้อื่นและสิ่งอื่นเช่นนี้แล้ว จึงควรสร้างตนให้เป็นผู้เจริญ ไม่ให้ตกต่ำ และควรรักษาตนให้มีความสุขไม่ทุกข์ยาก จึงจะเป็นการชอบคือถูกต้อง

วิธีสร้างตนให้เป็นผู้เจริญนั้น แบ่งออกเป็น ๓ ระยะด้วยกันตามวัยของตน ดังที่ท่านสอนไว้ ซึ่งปรากฏในโคลงโลกนิติอีกบทหนึ่งว่า

เมื่อน้อยเรียนเร่งรู้

วิชา

ครั้นใหญ่หาสนมา

สู่เหย้า

เมื่อกกลางแก่ศรัทธา

ท่าแต่ บุญนา

ครั้นแก่แรงออกว่า

ห่อนได้เป็นการ

โคลงบทนี้ ท่านแบ่งระยะการสร้างความเจริญให้แก่ตนเองตามวัย

คือ ปฐมวัย ได้แก่ วัยต้น ซึ่งยังเป็นเด็กอยู่ ต้องเล่าเรียนให้มีวิชาความรู้ต่อไปเมื่อถึงมัธยมวัย ได้แก่ วัยท่ามกลาง คือพ้นจากเป็นเด็กก้าวเข้าสู่วัยเป็นหนุ่มสาว ต้องทำงานให้ได้ทรัพย์สินมาสู่บ้านเรือนเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัว ครั้นถึงปัจฉิมวัย ได้แก่ วัยสุดท้าย ซึ่งมีสภาพเป็นคนแก่ ต้องทำแต่บุญกุศลซึ่งจะเป็นเสบียงติดตามตนเพื่อเดินทางต่อไปในวัฏสงสาร เพราะพ้นจากนั้นไปก็จะกลายเป็นคนแก่หง่อมที่หมดกำลังใจ ไม่มีเรี่ยวแรงจะทำอะไรให้เป็นประโยชน์เท่าที่ควรได้

ฉะนั้น ผู้รักตนจึงต้องสร้างความเจริญให้แก่ตนเองตามวัย คือเป็นเด็กต้องตั้งใจเล่าเรียนหาวิชาความรู้ใส่ตน พ้นจากเล่าเรียนแล้วโดยเป็นหนุ่มสาวหรือเริ่มเป็นผู้ใหญ่ ต้องพยายามทำงานหาทรัพย์สิน และเมื่อพ้นจากเป็นหนุ่มสาวต้องเร่งรีบทำบุญใส่ตนเอง ผู้ที่ทำได้เช่นนี้ย่อมบรรลุถึงความเจริญอย่างแท้จริงในทุกวัย โดยเมื่อเป็นเด็กก็เป็นเด็กที่เจริญ เพราะมีวิชาความรู้องงามเป็นผู้ใหญ่ก็เป็นผู้ใหญ่ที่เจริญ เพราะมีทรัพย์สินจนสามารถเลี้ยงตัวและครอบครัวให้เป็นสุขได้ ครั้นเป็นคนแก่ก็เป็นคนแก่ที่เจริญอีก เพราะยึดมั่นในศีลธรรมและงอกงามไพบุลย์ด้วยบุญกุศลอันน่าชื่นใจ

การสร้างความเจริญแก่ตนเองนี้เป็นเรื่องที่ทำได้ไม่ยากนัก เพราะเป็นเรื่องการทำความดี แต่ก็ไม่ใช่เป็นเรื่องยากสำหรับคนดีที่ตั้งใจที่จะทำ ดังที่ท่านสอนเรื่องการทำความดีไว้ว่า *ความดีอันคนดีทำได้ง่าย* และพร้อมกันนั้น

ก็สอนว่า คนชั่วยอมทำความดีไม่ได้ง่าย ดังคำว่า ความดีอันคนชั่วทำได้ยาก
ดังนี้

ผู้ที่เล่าเรียนก็ตาม ผู้ประกอบอาชีพทำมาหากิน ไม่ว่าจะเป็นชาวนา
ชาวสวน ชาวไร่ พ่อค้าแม่ค้า ข้าราชการ และทำอาชีพอื่นจากนี้ก็ตาม
รวมทั้งผู้บำเพ็ญบุญกุศลโดยปฏิบัติภาวนาก็ตาม จะต้องซื่อสัตย์ต่อตนเอง
จึงจะสร้างความเจริญแก่ตนได้สำเร็จ หากไร้ความซื่อสัตย์เพียงอย่างเดียว
จักไม่บรรลุถึงประโยชน์ดังมุ่งหมาย เพราะจะมีอุปสรรคมาเป็นเครื่อง
กีดกันในขณะทำความดี เช่น ระหว่างเล่าเรียน ระหว่างทำงาน และระหว่าง
ปฏิบัติคุณธรรม อันจะทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ท้อแท้ใจ จนไม่อยากเล่าเรียน
ไม่อยากทำงาน และไม่อยากปฏิบัติคุณธรรมสืบไป สิ่งที่เป็นอุปสรรคนี้
ตัวสำคัญ ได้แก่ ความเกียจคร้าน หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า ชี้เกียจ อันเป็น
ตัวกดที่ชักใจให้ไม่ตรงและไม่จริงจากที่ตั้งใจไว้เดิมด้วยทั้งยังให้เกิดอาการ
คร้านต่อไปอีก คือ กิดหน่าย และท้อ ที่จะทำอะไรตามที่คิดไว้เดิมว่าจะทำ
หรือต้องทำอีกด้วย

อันความเกียจคร้าน หรือ ตัวชี้เกียจ นี้ ปกติอยู่ที่ไหนและทำหน้าที่
อย่างไร ตอบว่า อยู่ในตัวคน โดยซ่อนอยู่ที่ใจทำหน้าที่ชักใจให้กด คือ
ไม่ให้ซื่อสัตย์ต่อตนเอง แล้วเบื่อหน่ายและท้อแท้ไม่อยากทำงานตามหน้าที่
หรืองานที่ต้องทำ ด้วยยกเอาความลำบากตรากตรำ ไม่สบายกาย ไม่สบายใจ
มาเป็นเครื่องอ้าง คนที่ใจตกอยู่ในอำนาจของความเกียจคร้านหรือถูก
ความเกียจคร้านครอบงำจนเป็นคนเกียจคร้าน คนชี้เกียจ แล้ว ย่อมเป็น
คนที่ไม่มีความเพราะไม่ได้ทำประโยชน์แท้จริงแก่ตนเลย ปล่อยเวลาให้
ผ่านพ้นไปแต่ละวันด้วยการกิน เที่ยว และนอน คนเช่นนี้รู้แต่สัตว์บางชนิด

ก็ไม่ได้ โดยสัตว์แท้ ๆ บางชนิดมันยังขยันทั้ง ๆ ที่ตัวของมันเล็กมาก เช่น มด ปลวก เป็นต้น แม่มันหมั่นทำงานกันด้วยความพากเพียรเต็มกำลัง เพื่อหาอาหารเลี้ยงตัวเองรวมทั้งพวกของมันอย่างอุดมสมบูรณ์ และก่อสร้างรังอยู่อาศัยสูงใหญ่ให้ได้เห็น กล้ายเหยียบย่ำจนเกียจคร้านว่า เกิดมาเป็นคนมีตา หู แขน ขา และกำลังพร้อมทุกประการ แต่กลับทำตัวเป็นคนหูสั้น ตาสั้น มือตาย ตีนตาย และไม่ใช้กำลังที่มีทำงานให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ไม่สมกับที่เกิดมาเป็นคน สู้แต่พวกมันซึ่งเป็นมดเป็นปลวก ตัวเล็ก ๆ ไม่ได้

ผู้ที่เอาชนะความเกียจคร้าน ต้องเป็นคนขยัน คือ หมั่นทำงานตามปกติ และท่านแสดงถึงคุณลักษณะของคนขยันไว้ เพื่อให้ทราบแล้ว จดจำไปประพฤติเป็นคนขยัน ซึ่งมีอยู่ ๓ ข้อ ดังนี้คือ

๑. ทำธุระของคนที่ต้องทำโดยไม่ทอดทิ้ง
๒. ทำงานที่ต้องทำโดยไม่ชักช้า
๓. ทำงานตามวันเวลาโดยไม่ผัดเพี้ยน

ผู้ที่มีลักษณะ ๓ ประการนี้ คือ ทำธุระหรือทำงานโดยไม่ทอดทิ้ง ไม่ชักช้า และไม่ผัดเพี้ยน ย่อมได้ชื่อว่าเป็นคนขยันเมื่อต้องการจะกำจัดความเกียจคร้าน หรือขับไล่ตัวขี้เกียจให้หมดไปต้องใช้ความขยันเป็นเครื่องกำจัดและขับไล่ เพราะความเกียจคร้านไม่อาจอยู่ร่วมหรืออาศัยอยู่ในผู้ขยันได้ เหมือนกับเมื่อจุดไฟให้สว่างแล้วย่อมกำจัดความมืดให้หายไปด้วย และยังให้เกิดความสว่างขึ้นแทนอีกด้วย ฉะนั้น

คนจะขยันได้ ต้องเป็นผู้มีความเพียร คือ มีความบากบั่น ความกล้าแข็ง แต่จะเป็นคนเช่นนั้นได้ก็ต้องตั้งใจอย่างแน่อน ไม่โลเล และ

เห็นโทษของความเกียจคร้านว่าเป็นเหตุทำลายความเจริญแก่ตนเอง ทั้งเห็นคุณของความขยันหมั่นเพียรว่าเป็นเหตุให้เกิดความเจริญแก่ตนได้ จักตั้งใจที่จะเป็นคนขยันเพราะรักตนเอง ไม่ต้องการให้ตนเองตกต่ำ เมื่อมีความคิดเช่นนี้แล้ว ต้องอาศัยความซื่อสัตย์เป็นกำลังสำคัญ โดยประพฤติตรงและจริงดังที่คิดไว้เช่นนั้นแน่นอน ไม่หลอกลวงตัวเอง และไม่ละทิ้งความตั้งใจจริง จึงจะเป็นคนขยันได้สมความตั้งใจ คนขยันย่อมสร้างความเจริญให้แก่ตนเองได้ และจะเป็นคนขยันได้ก็ด้วยเป็นผู้ซื่อสัตย์ต่อตนเองเป็นที่ตั้ง ผู้ซื่อสัตย์ต่อตนเองจึงเชื่อว่าเป็นผู้รักตนและสร้างตนให้บรรลุถึงความเจริญ ไม่ตกต่ำด้วยประการฉะนี้

ผู้รักตนเอง เมื่อมีความเพียรจนสร้างความเจริญให้ตนได้สมตามวัยแห่งตน โดยซื่อสัตย์ต่อตนเองดังที่ได้ชี้แจงไปแล้วนั้น จะต้องรักษาตนให้มีความสุข ไม่ต้องทุกข์ยากอีกด้วย จึงจะเป็นอยู่อย่างสบายไม่เดือดร้อน หากสร้างตนให้เจริญได้แต่ต้องอยู่อย่างไร้ความสุข จะสบายกายสบายใจได้อย่างไร เรียกว่าไม่มีความสุขที่แท้จริง

การรักษาตนให้มีความสุขนั้น ต้องพยายามระมัดระวังตนเองในเรื่องสุขภาพเป็นสำคัญเพื่อให้ปราศจากโรค สุขภาพทางกายจะปกติปลอดภัยจากโรคคือความเจ็บป่วยก็ด้วยการเอาใจใส่ควบคุมตนเองในเรื่องการกิน การนอน และการทำงาน โดยต้องกินให้เป็นเวลาและไม่กินของที่แสดงอันจะเป็นพิษต่อร่างกาย ต้องนอนให้เป็นเวลาเพื่อให้พักผ่อนเท่าที่ควร ไม่เที่ยวเตร่สนุกสนานจนต้องอดหลับอดนอนเสมอ และต้องทำงานแต่พอดี โดยไม่หักโหมต่อการทำงานจนเกินกำลังและไม่หมกมุ่นต่องานจนมากเกินไป อีกทั้งต้องพยายามออกกำลังกายให้ร่างกายแข็งแรงอยู่เสมอ และ

หมั่นให้แพทย์ช่วยตรวจร่างกายโดยมีกำหนดเป็นการประจำ จึงจะชื่อว่า รักษาคนให้มีความสุข และมีสุขภาพกายดีปลอดภัยจากโรค

นอกจากนั้น จะต้องรักษาสุขภาพจิตอีกด้วย ได้แก่ ระวังไม่ให้ใจของคนต้องตกอยู่ในอำนาจของความชั่ว เพราะความชั่วนั้นหากมีอำนาจรุนแรงในผู้ใด ย่อมบังคับใจผู้นั้นให้เป็นอย่างทาส แล้วทำชั่ว พูดชั่ว และคิดชั่ว ทุกประการ จนผู้ถูกความชั่วครอบงำใจต้องกลายเป็นคนชั่วช้า ประพฤติทุจริตเป็นนิสัย ทั้งนี้มีน้ำใจไม่น่านิยมโดยคิณฉณาริษยาผู้อื่น และเป็นคนอกติไม่เที่ยงธรรม ไม่คงที่ตลอดจนจะต้องเป็นคนมีอารมณ์อ่อนไหวง่าย กลายเป็นคนผิปกติไปผิดกว่าผู้อื่น จึงเป็นผู้ไม่มีความสุขได้เลย ต้องทุกข์ยากตลอดเวลา และเมื่อประพฤติชั่วจะเพราะเหตุใดก็ตาม ย่อมต้องได้รับผลแห่งความชั่วตอบสนอง โดยได้รับโทษตามที่ล่วงละเมิดกฎหมายบ้านเมือง เพราะการทำทุจริตต่าง ๆ ซึ่งต้องเกิดความทุกข์ยากอย่างแสนเข็ญ หรือแม้เมื่อยังไม่ได้รับโทษตามที่ละเมิดต่อพระราชกำหนดกฎหมายบ้านเมือง แต่ผู้ประพฤติชั่วก็เชื่อว่ามีความสุข ที่จริงต้องทุกข์ตลอดเวลา เพราะถูกผลแห่งความชั่วเผาผลาญใจให้เกิดความเร่าร้อน หวนหวาดเป็นประจำ เชื่อว่าคนทำชั่วแล้วที่จะไม่ต้องเดือดร้อนใจตนเอง ในภายหลังย่อมไม่มีสมดังธรรมภาษิตบทหนึ่งว่า

ปจฺจลา ตปฺปติ ทุกฺกฏํ

แปลว่า ความชั่วย่อมเผาผลาญในภายหลัง ดังนี้

ผู้ทำความชั่วย่อมไม่มีความสุข ต้องทุกข์ยากทั้งทางกายและทั้งทางใจ และเป็นผู้ไม่ซื่อสัตย์ต่อตนเอง เพราะสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง ฉะนั้น ผู้รักตน จักต้องคุ้มครองตนเองโดยไม่ยอมคล้อยตามความชั่ว

คือ รู้ตัวแล้วพยายามไม่ให้ความชั่วมีอำนาจบังคับใจตน โดยข้อสัตย์ต่อตนเองเป็นที่ตั้ง จะทำ จะพูด และจะคิด รู้จักพิจารณาก่อนว่า ดี หรือ ชั่ว หากรู้ว่าชั่วต้องละเว้นเด็ดขาด เพราะรักตนเอง ข้อสัตย์ต่อตนเองตลอดจนรู้ว่าถ้าขึ้นทำความชั่ว จะต้องทุกข์ยากเดือดร้อน กลายเป็นผู้ไม่รักตน จึงกดโก่งตนเอง โดยเห็นอย่างชัดได้ว่าความชั่วนั้นเป็นภัยต่อสุขภาพจิตอย่างร้ายแรงซึ่งควรขจัดให้หมดสิ้นหรือบางเบา เพื่อให้เกิดความสุขแก่ตนเองสืบไป

ผู้รักตนเอง แล้วสร้างความเจริญให้เกิดมีแก่ตนได้ จนเป็นผู้เจริญสมตามวัยแห่งตน และรักษาคนให้มีความสุข ไม่ต้องทุกข์ยากดังที่กล่าวมาแล้ว ก็ด้วยเหตุสำคัญคือ เป็นผู้ข้อสัตย์ต่อตนเอง โดยไม่กดโก่งและไม่หลอกลวงตนเอง แล้วประพฤติตรงและจริงต่อการขจัดความเกียจคร้าน จนเป็นผู้ขยันและพิจารณารู้ถึงโทษของความชั่วแล้วละเว้นจากการทำความชั่วทุกประการอย่างตรงแท้แน่วจริง จึงข้อว่าเป็นผู้ข้อสัตย์ต่อตนเอง ผู้ข้อสัตย์ต่อตนเองย่อมบรรลุถึงความเจริญ และมีความสุขดังที่ได้อธิบายไปแล้ว”

ครูอารีพูดจบ จึงถามนักเรียนว่า “มีผู้ใดสงสัยหรือไม่เข้าใจตามที่ครูสอนไปแล้วบ้าง” เมื่อไม่มีนักเรียนคนใดสงสัย ครูอารีก็กล่าวว่า

“วันนี้ หมดเวลาของชั่วโมงเรียนวิชาสังคมศึกษา ครูจะอธิบายต่อเรื่องความข้อสัตย์ในชั่วโมงเรียนวิชานี้ของวันต่อไป”

ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง (ต่อ)

ในวันต่อมา เมื่อถึงชั่วโมงเรียนวิชาสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ห้อง ๑ ครูอารี ได้สอนวิชานี้แก่นักเรียนเช่นเดิม และได้เริ่มสอนต่อไปทีละยว โดยชี้แจงแก่นักเรียนก่อนว่า

“เมื่อครั้งที่แล้วครูได้สอนพวกเธอเรื่องซื่อสัตย์ต่อตนเองคือ ให้ความจริงในเบื้องต้นว่า ความรักอื่นเสมอด้วยความรักตนไม่มี ฉะนั้น ผู้ที่รักตน จึงควรซื่อสัตย์ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวงตนเอง เพื่อสร้างความเจริญแก่ตนสมตามวัย ควบคู่ไปกับการรักษาตนให้เป็นสุข โดยไม่ต้องทุกข์ยาก และเดือดร้อน ซึ่งเรื่องนี้ครูสอนไปแล้ว และเชื่อว่าเธอทุกคนยังคงจำได้

ครั้งนี้ ครูจะสอนเรื่อง คุณลักษณะของผู้ซื่อสัตย์ข้อต่อไปคือ ซื่อสัตย์ต่อวาจา แต่ก่อนจะอธิบายตามหัวข้อ ครูต้องการถามเธอทั้งหลายว่า คำว่า วาจา ได้แก่อะไร หรือ คือ อะไร ถ้ามีผู้ใดทราบให้ยกมือขึ้น

มีนักเรียนยกมือหลายคน ครูอารีมองนักเรียนที่ยกมือแต่ละคนจนทั่ว แล้วชี้ให้เด็กชายมนตรีตอบ เด็กชายมนตรีลุกขึ้นยืนและตอบว่า

“วาจา คือ คำพูดครับ”

ครูอารีรับรองว่า “ใช่” แล้วชี้ไปที่เด็กหญิงนางลักษณ์อีก เด็กหญิงนางลักษณ์ จึงตอบว่า

“คือ คำกล่าวค่ะ”

“ใช่อีก” ครูอารีรับรองอีกครั้งแล้วจึงชี้แจงแก่นักเรียนว่า

“คำว่า วาจา ได้แก่ คำพูด หรือ คำกล่าว เพราะคำพูดก็ตาม คำกล่าว

ก็ตาม มีความหมายเหมือนกัน เช่น เด็กชายแดงพูดคำจริง แต่เด็กชายดำกล่าวคำเท็จ เป็นต้น ผู้ที่ฟังทั้งสองประโยคซึ่งครูยกเป็นตัวอย่างนั้นย่อมทราบได้ว่าพูดคำจริงคืออย่างไร และกล่าวคำเท็จคืออย่างไร

เมื่อเธอทุกคนรู้กันแล้วว่า วาจา ได้แก่อะไร หรือคืออะไรแล้ว ก็ต้องรู้ต่อไปอีกว่า ประพจน์เช่นไรจึงจะเชื่อว่าเป็นผู้ซื่อสัตย์ต่อวาจา

ผู้รักษาวาจาได้อย่างแน่นอน โดยพูดตามจริง และทำจริงดังคำพูด ซื่อว่าเป็นผู้ซื่อสัตย์ต่อวาจา อธิบายว่า อันวาจาคือคำพูด แม้เพียงเป็นเสียงที่เปล่งออกจากปากก็ตามแต่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะผู้ที่ฟังคำพูดอันผู้ใดก็ตามพูดแล้วและรู้เรื่อง ย่อมรักและพอใจผู้พูดก็ได้ถ้าผู้นั้นพูดดี และย่อมเกลียดชังผู้พูดก็ได้หากผู้นั้นพูดไม่ดี คำพูดของตนเองจึงให้ทั้งคุณและทั้งโทษแก่ผู้พูด นอกจากนั้น จะดูให้รู้นิสัยของแต่ละคนว่าดี หรือชั่ว ก็ย่อมดูโดยรู้ได้จากคำพูดอีก เพราะคำพูดเป็นเครื่องแสดงถึงน้ำใจของผู้พูด สมดังธรรมภาษิตที่ว่า “วาจาเช่นเดียวกับน้ำใจ” ซึ่งหมายความว่า คนพูดตามตรง พูดตามจริง และพูดด้วยถ้อยคำสุภาพนุ่มนวล ย่อมเป็นคนใจตรง ใจแน่นอน และใจดีงาม ส่วนคนพูดไม่ตรง พูดไม่แน่นอน และพูดด้วยถ้อยคำหยาบกระด้าง ย่อมเป็นคนที่ไม่ใจคด ใจไม่แน่นอน และใจชั่วร้าย คำพูดจึงเป็นเครื่องส่อให้เห็นนิสัยและจิตใจของคนแต่ละคนได้อย่างชัดเจนว่า ดี ร้าย อย่างไร ดังนี้

ผู้ซื่อสัตย์ต่อวาจา เป็นผู้รักษาคำพูด โดยพูดตามจริง และทำได้จริงดังที่พูด การพูดความจริงนั้น ได้แก่ พูดตามเรื่องที่ตนได้ฟังเอง ได้เห็นเอง และมีความแน่ใจกล้ายืนยันตามที่พูดไปแล้วจริง โดยไม่เปลี่ยนแปลงให้ผิดเป็นอย่างอื่น คำพูดของผู้ที่พูดตามจริงเช่นนี้ จึงเป็นที่เชื่อถือของคน

ทั้งหลาย มีผู้ไว้นื้อเชื่อใจอย่างสนิทว่าพูดแต่เรื่องจริง ไม่พูดปดหลอกลวง ผู้ใด และพูดด้วยซื่อมั่นในความเที่ยงธรรม เพราะเป็นคนมีจิตใจงาม

ส่วนการทำได้จริงดังที่พูดนั้น ได้แก่ เป็นผู้รักษาปฏิญาณ รักษา สัญญา และไม่ทวนสาบาน ซึ่งมีอธิบายโดยย่อดังต่อไปนี้

๑. **รักษาปฏิญาณ** คือ เมื่อให้คำมั่นโดยสุจริตใจแก่ผู้อื่นแล้วด้วย เรื่องใด ก็ทำได้จริงดังปฏิญาณไว้ ยกตัวอย่างเช่น ได้นัดหมายที่จะพบกับใคร ในวัน เวลา และสถานที่ใด ก็ไปจริงโดยไปตรงตามวัน เวลา และสถานที่ ซึ่งนัดไว้ ไม่ผิดนัดหมายและไม่ต้องให้ผู้อื่นเสียเวลารอคอย เว้นแต่มีอุปสรรค อันไม่คาดคิดเกิดขึ้นเฉพาะหน้าซึ่งก็เป็นเรื่องที่มีเหตุผลให้ผู้อื่นเชื่อได้ เป็นต้น แม้เรื่องอื่น ๆ ก็มีนัยดังเช่นเรื่องนี้ การรักษาปฏิญาณดังกล่าวแล้ว เชื่อว่าเป็นผู้ทำได้จริงดังที่พูดอย่างหนึ่ง

๒. **รักษาสัญญา** คือ เมื่อรับข้อตกลง หรือ ทำข้อตกลงโดยให้คำ ขียนยอมแก่ผู้อื่นซึ่งเป็นคู่สัญญาในเรื่องใดแล้วก็ตาม และจะเป็นสัญญาด้วย ถ้อยคำที่ดีหรือลายลักษณ์อักษรก็ดี ครั้นต่อมาพิจารณาเห็นว่าเสียเปรียบ เขาหรือได้เปรียบเขา ก็รักษาสัญญาเดิมอย่างเคร่งครัด ไม่บิดพลิ้ว ไม่ หลีกเลียง และไม่คดโกงแม้เห็นช่องทางที่ทำได้ โดยปฏิบัติตามที่ได้ตกลงกันไว้ แล้วนั้นทุกประการ เช่นนี้ก็เรียกว่าทำได้จริงดังที่พูดอีกอย่างหนึ่ง

๓. **ไม่ทวนสาบาน** คือ ในกรณีต้องสาบานโดยอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้ลงโทษตนเองหากตนไม่ประพฤติให้เป็นไปอย่างที่ได้พูดและได้ให้คำมั่น แล้วว่าจะละเว้นเรื่องอย่างนั้น ๆ เป็นต้น เช่น ในสมัยหนึ่งข้าราชการใน ตำแหน่งต้องถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาโดยดื่มน้ำสาบานถวายพระเจ้าแผ่นดิน ก็ดี หรือต้องสาบานตัวก่อนรับตำแหน่งหน้าที่ ตามระเบียบก็ดี หรือว่าต้อง

สาบานตัวก่อนให้การเป็นพยานในศาลยุติธรรมก็ดี เมื่อได้สาบานแล้ว ไม่ทวนสาบาน คือไม่สวนกลับโดยประพฤติดิจไปจากที่สาบานไว้ เช่นนี้ก็เรียกว่าเป็นผู้ทำได้จริงดังที่พูดอีกเช่นกัน

ผู้รักษาวาจา คือ พูดตามจริง และทำได้จริงดังที่พูด ชื่อว่า เป็นผู้ประพฤติกุศลความสัตย์ โดยข้อสัตย์ต่อวาจา มีความละเอียดของเรื่องนั้นดังที่ครูอธิบายไปแล้ว”

ครูอารีกเล่าจบก็ให้โอกาสโดยอนุญาตให้นักเรียนซักถามในเรื่องที่มีความสงสัยหรือยังไม่เข้าใจได้ แต่ไม่มีนักเรียนคนใดถามเลย ครูอารีจึงพูดว่า

“เมื่อยังไม่มีผู้ใดสงสัย ครูก็จะได้สอนต่อไป โดยจะยกหัวข้ออันเป็นคุณลักษณะของผู้ข้อสัตย์ในข้อที่ว่า ข้อสัตย์ต่อการทำงานมาอธิบายให้พวกเธอฟัง

คำว่า *การงาน* ได้แก่ กิจการที่ต้องทำ และกิจการที่ต้องทำนั้นมีอยู่โดยย่อ ๒ ประการ เป็นการทำงานที่ชอบอย่าง ๑ และเป็นการงานที่ไม่ชอบอีก อย่าง ๑

การงานที่ชอบ หมายถึง งานที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น คือไม่ทำงานอะไรที่เป็นการข่มเหงหรือประทุษร้ายให้ตนเองและผู้อื่นต้องลำบากและเดือดร้อน โดยเว้นจากการทำร้ายร่างกาย ทำลายชีวิตผู้อื่น ไม่ลักขโมยทรัพย์สินผู้อื่น และเว้นจากการล่วงเกินต่อบุคคลที่มีไข้ถูครองของตนอีกด้วย การงานที่เว้นจากข่มเหงหรือประทุษร้ายต่อร่างกาย ทรัพย์สิน และบุคคลอื่นดังกล่าวแล้ว ชื่อว่าเป็นการงานที่ชอบหรือเป็นกุศลกรรม คือการงานที่ดี ไม่มีโทษ เพราะทั้งตนเองและทั้งผู้อื่นไม่ต้องลำบาก

เดือดร้อนด้วยการทำงานเช่นนี้เลย

ส่วนการทำงานที่ไม่ชอบนั้น หมายถึง งานที่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น โดยทำแล้วตนก็ต้องลำบากเดือดร้อน และผู้อื่นก็ต้องลำบากเดือดร้อนด้วย เช่น การทำร้ายร่างกายเขา ฆ่าเขา ลักขโมยทรัพย์สินของเขา และล่วงเกินต่อผู้เป็นที่รักของเขาให้ต้องชอกช้ำเสียหาย ซึ่งล้วนเป็นการกระทำที่ชั่วช้า ด่าทอราบ เพราะข่มเหงต่อร่างกาย ชีวิต ทรัพย์สิน และน้ำใจ ตลอดจนความสุขของผู้อื่นอย่างร้ายกาจ จึงเป็นการที่ไม่ชอบ และเป็นอกุศลกรรม คือ การงานที่ชั่วมีแต่โทษอย่างแท้จริง เพราะมิใช่เพียงผู้อื่นเท่านั้นที่ต้องเดือดร้อนด้วยการกระทำเช่นนี้ แม้ผู้ที่ทำชั่วนั้นเองก็ย่อมต้องเดือดร้อนด้วยการกระทำของตนเองด้วย และไม่มีแห่งใดเลยในโลกที่ผู้ทำชั่วแล้วจะหนีไปให้พ้นความเดือดร้อนได้ถึงจะหลบและหนีไปอยู่ที่ใดก็ตาม แต่เมื่อคิดถึงความชั่วที่ตนทำครั้งไรก็ย่อมต้องเกิดความเดือดร้อนใจทุกครั้ง ทำให้ไม่มีความสุขอย่างแท้จริงเช่นคนธรรมดาได้

เพราะฉะนั้น ผู้ปรารถนาความสุขโดยไม่ต้องเดือดร้อนใจต้องละเว้นจากการงานชั่วช้า ด่าทอราบเป็นอกุศล ที่มีผลให้ตนเองและผู้อื่นต้องลำบากเดือดร้อน แล้วทำแต่การงานที่ชอบเป็นกุศลกรรม มีการไม่ประทุษร้ายต่อร่างกาย ชีวิต ทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น และไม่ข่มเหงล่วงเกินต่อบุคคลที่มีสิทธิ์ครองของตน โดยประพฤติดังตรงแท้แน่นอนเพราะพิจารณาเห็นคุณของการงานที่ชอบและเห็นโทษของการงานที่ไม่ชอบแล้วตั้งใจทำแต่การงานที่ชอบ ละเว้นการงานที่ไม่ชอบ ประพฤติดังเช่นนี้ได้คงที่ตลอดไป ก็จะไม่ต้องเดือดร้อนเพราะการงานของตน และเชื่อว่าเป็นผู้ซื่อสัตย์ โดยซื่อสัตย์ต่อการงานอีกด้วย”

ครูอาธิบายเรื่องข้อสัถย์ต่อการทำงานจบแล้ว จึงพูดกับนักเรียน
ต่อไปว่า

“เรื่องความข้อสัถย์ข้อต่อจากนี้ คือ ข้อสัถย์ต่อหน้าที่ ซึ่งเรื่องนี้
ก็มีเนื้อความคล้ายกับข้อสัถย์ต่อการทำงาน ครูจะอธิบายต่อเลย แล้วจะให้
ซักถามภายหลัง พวกเธอต้องคิดเตรียมคำถามไว้ถามครูนะ ถ้าไม่มีผู้ใด
ซักถามครู ครูจะถามพวกเธอเอง แต่ตอนนี้ฟังเรื่องข้อสัถย์ต่อหน้าที่
ไปก่อน

คำว่า หน้าที่ ได้แก่ กิจที่จะต้องทำ เมื่อดูตามตัวหนังสือก็จะเห็นว่า
คล้ายกับความหมายของคำว่า การงาน ซึ่งได้แก่ กิจการที่ต้องทำ อย่าง
มากที่สุดทีเดียว แต่โดยเนื้อความแล้ว คำว่า หน้าที่กับการงานนั้นแตกต่างกัน
เพราะหน้าที่เกิดจากกิจส่วนตัวเองที่จะต้องทำตามความเป็น เช่น เมื่อมีบุตร
ธิดาก็ต้องมีหน้าที่เป็นบิดามารดา มีศิษย์มอบตัวเพื่อเล่าเรียนด้วยก็ต้องมี
หน้าที่เป็นครูอาจารย์ มีผู้อยู่ใต้ความปกครองและยอมรับใช้ก็ต้องมีหน้าที่
เป็นผู้ปกครองหรือผู้บังคับบัญชาโดยเป็นนายเขา และเมื่อมีผู้อุปัฏฐากคอย
บำรุงด้วยปัจจัย ๔ เพราะเลื่อมใสต่อคุณคือสุปฏิบัติ ปฏิบัติดีของท่านผู้ใด
ท่านผู้นั้นก็ต้องเป็นสมณะคือผู้สงบระงับ เป็นต้น ซึ่งหน้าที่ดังที่ได้ยกมา
ชี้แจงนี้เป็นหน้าที่ตามความเป็น นอกจากนั้นยังมีหน้าที่อย่างอื่นอีกซึ่ง
มิใช่เป็นหน้าที่ตามความเป็น แต่ได้เป็นจากการรับเลือกหรือรับการคัดเลือก
หรือว่าจากได้รับแต่งตั้ง เช่น หน้าที่เป็นกำนัน เป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นกรรม-
การสภาตำบล เป็นสมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎร เป็นกรรมการสมาคมและสโมสรต่าง ๆ เป็นข้าราชการ และ
เป็นเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะที่มีหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ เป็นต้น ซึ่งหน้าที่

เหล่านี้เป็นหน้าที่อันได้เป็นโดยการรับเลือกหรือคัดเลือก หรือว่าโดยการแต่งตั้ง แม้พวกเธอถึงยังเป็นเด็กอยู่ก็มีหน้าที่ด้วยเหมือนกัน คือทุกคนแล้วมีหน้าที่เป็นบุตรธิดาของบิดามารดา เป็นศิษย์ของครูอาจารย์ เป็นนักเรียน เป็นลูกเสือ เป็นเนตรนารี และเป็นสมาชิกยุวกาชาด ซึ่งมีหน้าที่ดังกล่าวแล้วนี้เรียกว่าหน้าที่ตามความจำเป็น และนอกจากนั้น บางคนที่ได้มีหน้าที่เป็นหัวหน้าห้อง เป็นผู้แทนห้อง และเป็นกรรมการบริหารคณะฝ่ายนักเรียน ก็เพราะได้รับเลือก ได้รับคัดเลือก และได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่ดังเช่นนั้น หน้าที่จึงมีความหมายสำคัญและกว้างขวางกว่าการงาน เพราะการงานเป็นเรื่องกิจการที่จะต้องทำโดยส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับตนเองและเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ถึงจะละเลยต่อการงาน ก็เสียหายเฉพาะตนเองและผลประโยชน์ของคนเท่านั้น แต่กิจที่ต้องทำหน้าที่นั้น นอกจากเป็นงานของตนเองแล้วยังต้องรับภาระธุระต่องานอันเกี่ยวข้องกับผู้อื่นอีกด้วย ฉะนั้น เมื่อมีหน้าที่ต้องเป็นอะไรหรือเป็นตำแหน่งใด ต้องทำกิจอันเป็นหน้าที่ให้ถูกต้องครบถ้วนด้วยความเอาใจใส่ จึงจะเป็นการชอบและเหมาะสมกับหน้าที่ หากละเลยต่อหน้าที่ย่อมเกิดความเสียหายแก่ตนและแก่ผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับตนอีกมากด้วยกัน ผู้ละเลยต่อหน้าที่ต้องถูกตำหนิว่าไม่เหมาะสมต่อหน้าที่เพราะไม่สามารถรับภาระธุระต่องานต่าง ๆ ที่ต้องทำให้ลุ่ล่งและเรียบร้อยด้วยดีได้ ซึ่งเรื่องนี้ตรงตามข้อความตอนหนึ่งในบทละครเรื่อง “ฉวยอำนาจ” พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่า

ฉันเองก็ไม่นึกจะติใครที่ทำงานตามหน้าที่ แต่ผู้ที่บกพร่องในหน้าที่
ฉันต้องติ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสูงลอยตะลิว่ปานใด ดังนี้

ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่ไม่เอาใจใส่หรือทอดทิ้งงานในหน้าที่หรือประพฤติดื้อหน้าที่หรือว่ามีความบกพร่องอย่างมากจนเสียหน้าที่ หากหน้าที่นั้นได้รับ เพราะการแต่งตั้งก็ย่อมต้องถูกผู้มีอำนาจเหนือถอดให้พ้นจากหน้าที่ ฉะนั้น หน้าที่กับการงานจึงแตกต่างกัน ดังนี้

ผู้ประพฤติดื้อหน้าที่ โดยปฏิบัติตนและทำงานอย่างถูกต้องตามหน้าที่ซึ่งตนเป็น และทำครบถ้วนด้วยความเอาใจใส่ ไม่เกิดความเสียหาย ไม่มีความบกพร่อง มีผลงานปรากฏเป็นที่น่าพอใจ ทั้งปฏิบัติได้ เช่นนั้นเที่ยงแท้ แม้จะต้องลำบากยากเย็นเป็นที่สุด ก็ไม่หวั่นเกรง แต่มีความอดทนทำหน้าที่ของตนและที่ต้องรับผิดชอบด้วยความสุจริตอย่างเต็มกำลังความสามารถ สมกับหน้าที่หรือตำแหน่งที่ตนเป็น ย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ เพราะประพฤติดื้อถูกต้องตามหน้าที่และเหมาะสมกับหน้าที่อย่างแท้จริงอีกด้วย

อนึ่ง ผู้ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ย่อมเป็นผู้ได้รับยกย่อง สรรเสริญจากคนทั้งหลายทั้งมีชื่อเสียงดั่งาม และเป็นบุคคลตัวอย่างที่อนุชนคือคนรุ่นหลังได้ประพฤติดำเนินในเรื่องความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่สืบไป ดังเช่นเรื่องพันท้ายนรสิงห์

พันท้ายนรสิงห์ เป็นข้าราชการมีหน้าที่ถือท้ายเรือพระที่นั่งวันหนึ่ง* สมเด็จพระเจ้าเสือซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งของประเทศไทยเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีเสด็จโดยเรือพระที่นั่ง และประทับเรือพระที่นั่งเอกชัย ซึ่งพันท้ายนรสิงห์มีหน้าที่ถือท้าย เพื่อประพาสทรง

* ประมาณ พ.ศ. ๒๒๔๕

เสด็จที่เมืองสมุทรสาคร โดยเสด็จลัดเลาะไปตามลำคลองต่าง ๆ ครั้นเรือพระที่นั่งไปในคลองโคกขามซึ่งเป็นลำน้ำที่คดเคี้ยวมาก แม้พันท้ายนรสิงห์จะพยายามคัดท้ายเรือพระที่นั่งด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่งประการใดก็ตาม แต่เพราะคลองโคกขามนั้นคดเคี้ยวจึงเกิดเหตุโดยโชน* เรือพระที่นั่งพุ่งชนกิ่งไม้ริมตลิ่งจนหักลง พันท้ายนรสิงห์รู้ความผิดของตนจึงเทียบเรือแล้วขึ้นฝั่ง กราบบังคมทูลถวายชีวิต โดยขอรับพระราชทานให้ตัดศีรษะตนตามกฏมนเทียรบาล

สมเด็จพระเจ้าเสือทรงพิจารณาเห็นว่า การที่โชนเรือพระที่นั่งหักนั้นเพราะลำคลองโคกขามคดเคี้ยวมาก เกินความสามารถที่พันท้ายนรสิงห์จะถือท้ายเรือพระที่นั่งให้เป็นไปได้ด้วยดีเช่นในลำคลองอื่น จึงทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยโทษ แต่พันท้ายนรสิงห์ขอพระราชทานไม่ยอมรับตามที่ทรงพระกรุณาไม่ชอบด้วยกฏมนเทียรบาล สมเด็จพระเจ้าเสือจึงมีพระราชนิพนธ์สั่งให้ปั้นดินเป็นรูปของพันท้ายนรสิงห์ และให้ตัดหัวรูปดินนั้นแทนตัดศีรษะพันท้ายนรสิงห์ โดยทรงถือว่าได้ลงโทษพันท้ายนรสิงห์แล้ว และรับสั่งให้พันท้ายนรสิงห์ลงเรือเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามเดิม แต่พันท้ายนรสิงห์ก็ยังคงกราบบังคมทูลให้ตัดศีรษะตนเพื่อมิให้ผู้อื่นประพาศติศดึเยี่ยงตน ทรงวิงวอนหลายครั้ง เมื่อพันท้ายนรสิงห์มิยินยอม จึงจำพระทัยทรงทำตามบทกฏมนเทียรบาล มีพระราชนิพนธ์สั่งให้ประหารชีวิตพันท้ายนรสิงห์ โดยตัดศีรษะ ณ ที่นั้น แล้วให้ทำศาลสูงเพียงตา และให้เอาศีรษะของพันท้ายนรสิงห์กับโชนเรือพระที่นั่งเอกชัยที่หักขึ้นไว้

* โชนเรือ คือ ไม้ที่ค่อเดิมเสริมหัวเรือให้เชิดขึ้นไป และเรียกไม้ที่ค่อเสริมนั้นว่า โชนเรือ

ด้วยกันบนศาลเพียงดานั้น แล้วทำพิธีกรรมดังที่มีปรากฏในบทกถุมนเทียร-
บาลตามความต้องการของพันท่ายนรสิงห์ให้ลงโทษเพราะเป็นผู้มีความ
ซื่อสัตย์ต่อหน้าตัวอย่างที่สุด”

ครูอารีอธิบายและยกตัวอย่างมาประกอบอธิบายจบแล้วจึงถาม
นักเรียนอีกว่าผู้ใดสงสัยต้องการซักถามเรื่องอะไรก็อนุญาตให้ถามได้
มีนักเรียนยกมือหลายคน ครูอารีอนุญาตให้เด็กชายชวนถามก่อน

เด็กชายชวนลุกขึ้นยืนและถามว่า

“ครูครับ ผมคิดว่าถ้าเราประพฤติเป็นคนซื่อสัตย์แล้วจะต้องแพ้
คนที่ไม่ใช่ซื่อสัตย์ครับ เช่น ถ้าเราไม่รังแกคนอื่นก็ต้องถูกคนอื่นรังแกเรา
ไม่ขโมยของเขาเขาก็ขโมยของเรา อย่างนี้คนซื่อสัตย์ก็ต้องแพ้คนไม่ซื่อสัตย์
ตลอดไปสิครับ”

ครูอารีฟังเด็กชายชวนถามเช่นนั้นก็มีความพอใจที่เด็กชายชวน
เข้าใจถาม แต่เพื่อต้องการให้นักเรียนทุกคนได้ค้นคว้า ค้นใจและเปลี่ยน
อารมณ์จากที่ต้องนั่งฟังมาแล้วนาน จึงถามนักเรียนทั้งหลายว่า

“มีใครเห็นด้วยบ้างตามความเข้าใจของชวนให้ยกมือขึ้น”

ปรากฏว่ามีนักเรียนยกมือเห็นด้วยเกือบ ๒๐ คน ครูอารีจึงถาม
ต่อไปอีกว่า “ใครบ้างที่ไม่เห็นด้วยว่าคนซื่อสัตย์ต้องเป็นผู้แพ้คนไม่ซื่อสัตย์
ให้ยกมือขึ้น”

มีนักเรียนยกมือไม่เห็นด้วยเกือบ ๒๐ คน เช่นกัน ครูอารีจึงชี้ไปที่
นักเรียนคนหนึ่งและกล่าวกับนักเรียนผู้นั้นว่า

“ชูศรี ที่เธอไม่เห็นด้วยตามความเข้าใจของชวน เพราะอะไร”

เด็กหญิงชูศรีลุกขึ้นตอบว่า

“ความชั่วชนะความดีไม่ได้ละ ความดีต่างหากที่ชนะความชั่วได้ตลอดไป”

ครูอารีหัวเราะเบา ๆ แล้วชี้ไปยังเด็กชายฉรรค์และพูดว่า

“ฉรรค์ ครูเห็นเธอยกมือแสดงว่าเห็นด้วยกับชวน ลองพูดให้ครูฟังซิเธอมีเหตุผลอย่างไรจึงมีความเข้าใจว่าคนชั่วสัดย์ต้องแพ้คนไม่ชั่วสัดย์”

“เพราะคนชั่วสัดย์เป็นคนอ่อนแอครับ ทำอย่างนั้นก็ไม่ได้ ทำอย่างนี้ก็ไม่ได้ มัวกลัวแต่จะต้องเสียความชั่วสัดย์อย่างเดียว คนไม่ชั่วสัดย์จึงเข้มแข็งกว่าคนชั่วสัดย์เพราะทำอะไรได้ทุกอย่างตามชอบใจ ผมจึงเห็นด้วยว่าคนไม่ชั่วสัดย์ชนะคนชั่วสัดย์ครับ” เด็กชายฉรรค์ตอบความเห็นของตน

ครูอารีชี้เด็กหญิงเพียงใจและกล่าวว่า

“เพียงใจ ครูจำได้ว่าเธอไม่เห็นด้วยตามความเข้าใจของชวน ขอให้เธอชี้แจงที่ไม่เห็นด้วย”

“หนูเชื่อว่าผู้ชั่วสัดย์ต้องชนะผู้ไม่ชั่วสัดย์อย่างแน่นอนค่ะ เพราะผู้ชั่วสัดย์ไม่ใช่คนอ่อนแอจึงเอาชนะใจตนเองได้ แล้วไม่ประพฤติกุศลความชั่วต่างจากคนไร้ความชั่วสัดย์ซึ่งเป็นคนอ่อนแออย่างน่าสงสาร แม้แต่ตัวเองแท้ ๆ ยังเอาชนะไม่ได้ โดยถูกความชั่วบังคับใจจนต้องประพฤติกุศลชั่วได้ทุกอย่าง คนที่แพ้ตัวเองอย่างนี้จะชนะผู้อื่นได้อย่างไร ฉะนั้น หนูจึงไม่เห็นด้วยกับเด็กชายชวน เพราะเชื่อว่าคนชั่วสัดย์เป็นผู้ชนะอย่างแท้จริง และคนไม่ชั่วสัดย์ย่อมต้องเป็นผู้แพ้ในที่สุดค่ะ” เด็กหญิงเพียงใจชี้แจง

ครูอารีนั่งฟังนักเรียนแสดงความคิดเห็นด้วยความพอใจอย่างมาก

เพราะนึกไม่ถึงว่านักเรียนจะมีความคิดเห็นของตนเองอย่างมีเหตุผลดังเช่นนี้ และเห็นว่าได้ให้นักเรียนพูดกันพอสมควรแล้ว จึงกล่าวเป็นการสรุปในเรื่องที่นักเรียนได้พูดกันนั้นว่า

“เรื่องแพ้หรือชนะนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ว่า ชนะตนนั้นและเป็นที่ดี หมายความว่า แม้ชนะผู้อื่นเป็นจำนวนมากแต่ยังแพ้ตนเองอยู่ย่อมไม่ถือว่าเป็นผู้ชนะที่แท้จริง เพราะจะต้องแพ้ผู้อื่นได้ต่อไป และไม่เป็นความชนะที่เด็ดขาด ส่วนผู้ชนะตนเองได้ควรเรียกว่าเป็นผู้ชนะที่แท้จริง โดยไม่ต้องกลับเป็นผู้แพ้ในภายหลัง

นอกจากนั้น ในการต่อสู้เพื่อมุ่งชนะต่อกัน พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ชนะผู้อื่นด้วยความดี ดังมีคำสอนเกี่ยวกับเรื่องวิธีเอาชนะผู้อื่นว่า

พึงชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี พึงชนะคนตระหนี่ด้วยการให้ และพึงชนะคนพูดปดด้วยคำจริง

ฉะนั้น เมื่อพิจารณาตามแนวคำสอนของพุทธศาสนาแล้วควรจักเห็นพ้องเรื่องวิธีการชนะ โดยต้องชนะความชั่วของผู้อื่นด้วยความดีของเรา คล้ายเอาน้ำบริสุทธิ์ล้างสิ่งสกปรกให้หมดสิ้นจนเกิดความสะอาดได้ตามความประสงค์ หากเอาความชั่วต่อสู้เพื่อชนะคนชั่ว ก็เหมือนกับเอาน้ำโสโครกล้างสิ่งสกปรกซึ่งนอกจากจะไม่เกิดความสะอาดได้แล้วยังเพิ่มความสกปรกให้มากกว่าเดิมอีกด้วย”

ครูอารีชี้แจงเป็นการสรุปเรื่องแพ้ชนะแล้วได้สอนนักเรียนต่อไปอีกว่า

“เรื่องคุณลักษณะของความซื่อสัตย์ที่ครูสอนไปแล้ว คือ ซื่อสัตย์ต่อตน ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ทั้ง ๔ ประการนี้รวมลงในความประพฤติตรงต่อ

ตนเองหรือข้อสงสัยต่อตนเองซึ่งเป็นเรื่องที่ควรรู้และควรปฏิบัติเป็นเบื้องต้น
 ก่อนที่จะรู้และปฏิบัติเป็นผู้ข้อสงสัยต่อผู้อื่น เพราะผู้ที่ข้อสงสัยต่อตนเอง
 ไม่ได้จะข้อสงสัยต่อผู้อื่นได้อย่างไร ต่อเมื่อตนเองประพจน์เป็นผู้ข้อสงสัยได้
 แล้วนั้นแหละจึงเชื่อได้ว่าย่อมสามารถประพจน์เป็นผู้ข้อสงสัยต่อผู้อื่นสืบไป
 ครูจะอธิบายเรื่องข้อสงสัยต่อผู้อื่นในวันหนึ่ง เวลาที่ยังเหลืออยู่เล็กน้อยนี้
 ให้นักเรียนบันทึกหัวข้อและเรื่องที่ครูสอนแล้วในวันนี้เพื่อจดจำสำหรับ
 เป็นพื้นฐานที่จะเรียนเรื่องนี้อีกในวันต่อไป” ครูอารีพูดชี้แจงให้นักเรียน
 ทราบเรื่องราวในที่สุด

๓

ความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น

ตอนสายของวันหนึ่ง ครูอารีเดินเข้ามาในห้องเรียนด้วยใบหน้ายิ้มแย้มเป็นปกติ เมื่อได้รับความเคารพจากนักเรียนและนั่งลงที่เก้าอี้ครูแล้ว ได้พูดกับนักเรียนว่า

“ชั่วโมงเรียนวิชาสังคมศึกษาววันนี้ครูตั้งใจจะสอนเรื่องความซื่อสัตย์ต่อให้จบ เธอทุกคนคงยังจำกันได้ว่าเมื่อครั้งที่แล้วครูสอนเรื่องซื่อสัตย์ต่อตนเองจบไปแล้ว จึงเหลือคุณลักษณะของความซื่อสัตย์ที่ยังไม่ได้สอนอีกเพียง ๒ ข้อ คือ ซื่อสัตย์ต่อบุคคลและซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ ซึ่งทั้ง ๒ ข้อนี้เป็นเรื่องประพจน์ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น โดยครูจะได้สอนในเรื่องซื่อสัตย์ต่อบุคคลก่อน

ผู้ประพจน์ตรงต่อบุคคลที่ต้องเกี่ยวข้องกับตัวกับคน และประพจน์ได้จริงอย่างแน่นอนตามความเกี่ยวข้องกับตัวกับคน และประพจน์ได้จริงอย่างแน่นอนตามความเกี่ยวข้อง โดยซื่อตรงไม่คดโกงต่อมิตร จงรักภักดีต่อเจ้านายหรือผู้ปกครองคน และเคารพนับถือต่อท่านผู้มีคุณแก่ตน ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้ซื่อสัตย์ต่อบุคคล ดังครูจะได้อธิบายในเรื่องเหล่านี้ให้พวกเธอฟังตามลำดับสืบไป

เรื่องแรก ซื่อตรงต่อมิตร นั้น คำว่า มิตร เป็นชื่อเรียกผู้ที่มีไมตรีจิต และเป็นผู้สนิทอันเชื่อใจได้ มิตรแม้เป็นผู้มีความเกี่ยวข้องกับใกล้ชิดเช่นเดียวกับเพื่อนหรือสหายแต่มีความหมายแตกต่างกัน โดยคำว่าเพื่อน หมายถึงคนผู้ชอบกัน กิน เล่น และเที่ยวด้วยกันได้แต่ยังเชื่อและ

ไว้วางใจกันไม่ได้ทีเดียวดังที่โบราณได้สอนไว้ว่า เพื่อนกินหาง่าย เพื่อนตายหายาก เพราะเพื่อนนั้นมุ่งคบกันเพื่อความสำราญสุขเป็นที่ตั้งแต่ยังร่วมทุกข์ด้วยกัน ไม่ได้ ฉะนั้นเมื่อเกิดความทุกข์ขึ้นเพื่อนกินจึงมักผละหนีหรือดีจาก ส่วนคำว่า สหาย ได้แก่ ผู้ร่วมการร่วมงาน หรือผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์ คือ เป็นผู้ที่ทำงานโดยมีความรับผิดชอบร่วมกัน เป็นผู้มีหน้าที่ต้องทำด้วยกัน เช่น ร่วมรบโดยออกสู่สมรภูมิต่างเคียงบ่าเคียงไหล่กัน และเป็นผู้มีผลได้ผลเสียร่วมกันโดยเป็นส่วนส่วนทำการค้าขายด้วยกัน เป็นต้น เพื่อน และสหาย จึงยังไม่ใช่นุคคลที่สนิทเท่ากับมิตร ต่อเมื่อมีความสนิทจนเชื่อและไว้วางใจกันได้ด้วยต่างมีไมตรีจิตคือความหวังดีต่อกันได้แน่นอนจึงจะชื่อว่า เป็นมิตร ดังนี้ ผู้มีมิตรย่อมได้รับความหวังดีต่อผู้เป็นมิตร เพราะมิตรแท้มีประโยชน์อย่างมากนอกจากจะหวังดีต่อมิตรเป็นที่ดังกล่าแล้ว ยังคอยอุปการะช่วยเหลือเป็นที่พึ่งไม่ทอดทิ้งในเมื่อผู้เป็นมิตรต้องประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน ทั้งร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยกันและเสียสละทุกอย่างเพื่อช่วยมิตรตนได้โดยไม่เสียดาย ชักนำให้มิตรเป็นคนดี และรักใคร่ตลอดจนรักษาชื่อเสียงของมิตรตนไม่ให้เสียหาย มิตรแท้มีลักษณะที่เต็มเปี่ยมด้วยความหวังดีต่อผู้เป็นมิตรอย่างแท้จริงดังที่ได้กล่าวแต่โดยย่อ ๆ นี้

ฉะนั้น ผู้มีมิตรจึงควรซื้อตรงคือไม่กลโกงต่อมิตรตน และทดแทนคุณของมิตรเช่นกัน ดังนั้นตามหน้าที่ซึ่งเป็นผู้เป็นมิตรและต้องไม่เป็นผู้ประทุษร้ายมิตรตนเป็นอันขาด หากประทุษร้ายต่อมิตรย่อมต้องเป็นคนเลวโดยแท้ เพราะท่านสอนไว้ว่า มิคฺตทุพฺพโก หิ ปาปโก แปลว่า ผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนเลวแท้ ที่ท่านสอนไว้ดังเช่นนี้ก็โดยที่มิตรเป็นผู้มีความหวังดีต่อมิตร

อย่างแน่แท้ แม้จะดักเตือนแนะนำ หรือทำเรื่องใดแก่มิตรก็เพื่อมุ่งประโยชน์
ต่อมิตรเป็นที่ตั้งถึงจะใช้ถ้อยคำแสดงเหตุหรือทำในสิ่งไม่เป็นที่ชอบใจก็ต้อง
รู้ว่าผู้เป็นมิตรนั้นพูดและทำไปด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์ หากควรโกรธเคือง
ถึงกับประทุษร้ายมิตรซึ่งหวังดีต่อตนไม่ หากกล้าประทุษร้ายมิตรจึงต้อง
เป็นคนเลวโดยแท้ เพราะโง่เขลาจนมองไม่เห็นความดีของผู้หวังดีและ
ประพฤติดนเป็นคนคดโกงต่อมิตรตนอย่างร้ายกาจ ส่วนผู้ไม่ประทุษร้ายมิตร
ย่อมประสบแต่ความเจริญหลายประการสมดังความในธรรมนีติมิตรกถา ว่า
ผู้ไม่ประทุษร้ายมิตร ย่อมรุ่งเรืองคจอกองเพลิงหรือรุ่งเรืองคจอกว้าวัวเศษ
มีสิริประจำตัวตลอดไป

ผู้ไม่ประทุษร้ายมิตร โศกิตกถูกมาก พืชที่หว่านลงแล้วก็งอกงามดี ผู้นั้น
ย่อมได้ใช้สอยและบริโภคสิ่งเหล่านั้น

ผู้ไม่ประทุษร้ายมิตร แม้มักเขาดกดัน ไม่ก็ไม่เป็นอันตรายอะไรทั้งนั้น
ถึงเคลื่อนที่ไปก็ไปได้ที่พึงอาศัย (อีก)

ผู้ไม่ทุษร้ายมิตร ศัตรูย่อมทำอะไรไม่ได้ เหมือนต้นไทรมีรากมั่น ลมย่อม
ไม่สามารถจะทำอะไรได้ ฉะนั้น ดังนี้

ผู้ไม่คดโกงต่อมิตรและไม่ประทุษร้ายมิตร แล้วรักษามิตรภาพคือ
ความเป็นมิตรกันให้ยืนยงด้วยดีตลอดไป จึงชื่อว่าเป็นผู้ซื่อตรงต่อมิตร

เรื่องต่อไปคือ จงรักภักดีต่อเจ้านายหรือผู้ปกครองตน นั้น ได้แก่
มีน้ำใจเคารพรักต่อท่านผู้เป็นเจ้านายหรือผู้ปกครองของตนอย่างจริงใจ
ไม่คิดทรยศหรือถือดีแล้วแข่งดีกับท่านด้วยความทะนงตัวและทะนงศักดิ์
แต่มีความจงรักภักดีโดยสำนึกถึงคุณที่ท่านได้ช่วยคุ้มครองและปกครองตน
ให้มีความสุข ความเจริญแล้วสวามิภักดิ์ คือยอมตนหรือมอบตนอยู่ได้อำนาจ

ของท่าน ไม่ประพฤตินให้เจ้านายหรือผู้ปกครองต้องลำบากและหนักใจ
ทั้งพร้อมที่จะพลีชีพเป็นราชพลีได้เพื่อสวามิภักดิ์ต่อองค์พระประมุขของชาติ
ผู้ประพฤติดังเช่นนี้ชื่อว่า จงรักภักดีต่อเจ้านายหรือผู้ปกครองตน

เรื่องสุดท้าย คือ เคารพนับถือต่อท่านผู้มีคุณแก่ตน ได้แก่ ประพฤติ
เป็นผู้กตัญญู รู้อุปการคุณท่านผู้มีคุณแก่ตน ไม่ลบหลู่บุญคุณท่าน แล้ว
เชิดชูท่านไว้ด้วยเคารพนับถือ กราบไหว้ อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง
จองหองต่อท่าน และประพฤติเป็นผู้กตเวทีต่อไป ด้วยการตอบแทนคุณท่าน
ตามกำลังและความสามารถเท่าที่จะทำได้โดยไม่ละเลย รวมเรียกความ
ประพฤติเช่นนี้ว่า กตัญญูกตเวที ส่วนผู้ไม่รู้อุปการคุณท่านผู้มีคุณ ได้ชื่อว่า
เป็นคนอกตัญญู ไม่ตอบแทนคุณท่านแม้สามารถทำได้ ว่าเป็นคน
อกตเวที และหากลบหลู่บุญคุณท่านด้วยทั้งเย่อหยิ่งจองหองไม่เคารพนับถือ
อ่อนน้อมต่อท่าน หรือประพฤติชั่วช้าร้ายกาจขนาดประทุษร้ายต่อผู้มีคุณ
อีกด้วย ก็ต้องถูกเรียกว่า เป็นคนเนรคุณ ก็เป็นคนชั่วที่ไม่มีความดีที่เดียว
ผู้กตัญญูกตเวทีจึงเป็นคนดี ฉะนั้นคนดีจึงรู้จักเคารพนับถือและรู้คุณ ตอบแทน
คุณผู้มีคุณแก่ตนได้จริง

คนซื่อสัตย์ โดยชื่อตรงต่อมิตร มีความจงรักภักดีต่อเจ้านายหรือ
ผู้ปกครองตน และมีความกตัญญูกตเวที เคารพนับถือต่อผู้มีคุณแก่ตน
เป็นผู้ประพฤติตรงต่อบุคคลที่ตนเกี่ยวข้องหรือเกี่ยวข้องกับคนอย่างถูกต้อง
แท้จริง ดังที่อธิบายไปแล้ว จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ซื่อสัตย์ต่อบุคคล ฉะนั้น”

ครูอาหรืออธิบายเรื่องซื่อสัตย์ต่อบุคคลจบแล้ว ได้อธิบายต่อใน
หัวข้อว่า ซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะอีกสืบไปว่า

“ธรรมดาคนเราจำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่ เป็นคณะเพื่อได้

ช่วยเหลือกันและเป็นที่พึ่งของกันและกันทั้งเป็นกำลังช่วยป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้น จะอยู่แต่ลำพังตนเองหรือครอบครัวของตนย่อมไม่มีความสุขได้ เพราะจะอ้างว่างเปล่าเปลี่ยวและไม่มีที่พึ่ง อย่างว่าแต่คนเลยแม้สัตว์ก็ยังอยู่รวมกันเช่นช้างอยู่ด้วยกันเป็นโขลง นก ปลา อยู่กันเป็นฝูง ตลอดจนมดทุกชนิดถึงจะตัวเล็กก็ยังอยู่เป็นรังมีตัวมดมากมาย แสดงว่าทั้งคนและทั้งสัตว์ต้องอยู่รวมกันตามพวกเป็นธรรมดา

เฉพาะคนที่อยู่รวมกัน และต้องอยู่เป็นหมู่ เป็นคณะ ต้องมีผู้เป็นหัวหน้าปกครองและเมื่อผู้ปกครองปรารถนาที่จะให้คนอยู่ในปกครองของตนได้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นปกติ ก็ต้องมีกฎข้อบังคับเกิดขึ้นเพื่อให้คนทั้งหลายกระทำในเรื่องที่สมควรกระทำ และงดเว้นไม่กระทำในเรื่องที่สมควรงดเว้น ทั้งนี้มุ่งให้เกิดความสงบสุข แก่หมู่คณะเป็นสำคัญ โดยป้องกันมิให้เบียดเบียนกันทำผู้อื่นให้เดือดร้อน และเพื่อให้เกิดความเจริญแก่ท้องถิ่นอันเป็นที่อยู่อาศัยอีกด้วย แล้วมีบทลงโทษต่อผู้ที่ฝ่าฝืนหรือละเมิดต่อกฎข้อบัญญัติที่กำหนดขึ้นเพื่อให้หลาบจำและมีให้ผู้อื่นกระทำเยี่ยงนั้น อันต่อมากฎดังกล่าวได้เรียกว่ากฎหมาย และการปกครองก็ได้เปลี่ยนแปลงเพื่อความเหมาะสมไปตามกาลสมัยและความนิยมของคนแต่ละเชื้อชาติ แต่ละประเทศ ถึงจะอย่างไรก็ตาม คนก็ต้องอยู่รวมกัน ต้องมีหน้าที่ประพฤติดนเป็นพลเมืองดีโดยปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง ต้องยอมรับต่อการปกครองตามระบอบการปกครองในประเทศชาติของตน และต้องช่วยกันรักษาประเทศชาติตนให้ดำรงความเป็นเอกราชตลอดจนให้ก้าวหน้าเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข ฉะนั้น คนในหมู่ คณะ และประเทศนั้น ๆ จะต้องเป็นผู้ซื่อสัตย์ต่อหมู่

คณะ และประเทศชาติของตน ๆ จึงจะมีผลให้บรรลุถึงความต้องการ
ดังเช่นนั้นได้ สมดังอัสวภานิต คือ ภาษิตของ อัสวพาหุ ว่า

ถ้าปรารถนาความเจริญรุ่งเรืองแห่งชาติ ก็ต้องประพฤติตนเป็นพลเมืองดี
ไม่คิดถึงประโยชน์แห่งตน และพวกพลยังกว่าประโยชน์แห่งชาติทั่วไป ยอมสละ
ความสุขและความสะดวกของตนเอง เพื่อให้ความสุขและความสะดวกแก่ชาติ
ต้องมีความซื่อตรงจงรักภักดีต่อนิติธรรมประเพณีอันเป็นรัตนะประเสริฐของชาติ
เหมือนมณีรัตนะของพระเจ้าจักรพรรดิ ต้องเว้นจากความประพฤติ หรือความผิด
ความเห็น อันจะเป็นเครื่องเพาะความฉ้อฉล ไม่สงบบราบคาบให้บังเกิดมีขึ้นใน
หมู่เพื่อนพลเมือง ซึ่งจะเป็นผลพินาศแห่งชาติ ศาสนา อาณาจักร ดังนี้

เมื่อพิจารณาตามนัยแห่งอัสวภานิตเรื่องนี้ ย่อมเห็นแนวทางที่จะ
ประพฤติเป็นผู้ซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะรวม ๕ ประการด้วยกัน”

ครูอารีพูดเพียงเท่านั้นก็ลุกจากเก้าอี้เดินไปที่กระดานดำแล้วเขียน
กระดานดำ มีข้อความว่า

ความประพฤติซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ

๑. เคารพต่อกฎหมาย
๒. มีความสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวกัน
๓. ช่วยกันรักษาสมบัติของหมู่คณะ
๔. ประพฤติสุจริตและเที่ยงธรรม
๕. มีความเสียสละ

ผู้ประพฤติได้ตามนี้ ย่อมเป็นผู้ซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ

จากนั้นจึงกลับมานั่งยังที่เดิม และชี้สั่งให้เด็กชายกล้าอ่านข้อความ
ในกระดานดำนั้น เมื่อเด็กชายกล้าอ่านจบแล้ว ครูอารีจึงอธิบายแก่นักเรียนว่า

“ครูจะได้ขยายข้อความตามหัวข้อทั้ง ๕ นั้นเพื่อพวกเธอได้เข้าใจต่อไปทีละหัวข้อ

หัวข้อแรก คือ เคารพต่อกฎหมาย ได้แก่ มีความนับถือต่อสิทธิแห่งกันและกันแล้วไม่ละเมิดต่อกฎหมายบ้านเมือง ไม่ข่มเหงรังแกผู้ใดทั้งไม่ฝ่าฝืนระเบียบ ข้อบังคับ ที่บัญญัติและประกาศใช้เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งแก่สาธารณชนและทั้งแก่สาธารณสถานแม้เป็นเรื่องประพฤติเสียหายที่ผู้กระทำความผิดเข้าใจว่าเป็นเรื่องเพียงเล็กน้อยก็ตาม เช่น เรื่องการทิ้งสิ่งของต่าง ๆ ลงในที่ไม่ควรทิ้ง ซึ่งมักจะทิ้งลงกันตามถนนและในแม่น้ำลำคลอง เป็นต้น ความจริงเรื่องเช่นนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องเล็กน้อย แต่เป็นเรื่องใหญ่ทีเดียว เพราะคนที่มิมีนิสัยมักง่ายชอบทำแต่สิ่งที่ตนสะดวกสบายแล้วจงใจละเมิดต่อกฎหมาย ฝ่าฝืนระเบียบกล้าทำความผิดอย่างไม่ละอายใจด้วยการทิ้งของโดยไม่เลือกที่ทำให้เกิดความสกปรกแก่สาธารณสถานจนถนนหนทางไม่สะอาดมองดูแล้วไม่สบายตา นำรำคาญ และแม่น้ำลำคลองก็มากไปด้วยสิ่งปฏิกูล ข้างยังทำให้คูคลองที่น้ำไหลขึ้นลงตามปกติต้องดินเงินและกลายสภาพเดิมจากที่เคยมีน้ำสะอาดใช้ประโยชน์ได้เป็นมีน้ำสกปรกจนคนที่เคยได้อาศัยใช้น้ำในคูคลองนั้นไม่อาจใช้ได้ดังเช่นเดิม สาธารณชนจึงต้องพลอยเดือดร้อนอีกด้วย ซึ่งเรื่องดังเช่นนี้หากทุกคนเคารพต่อกฎหมายและปฏิบัติตามระเบียบ ไม่ถือเอาแต่ความสะดวกของตนเองฝ่ายเดียว ทั้งขจัดนิสัยมักง่ายอันเป็นนิสัยไม่ดีเพราะชอบทำอะไรไม่ถี่ถ้วนคือไม่รอบคอบให้ลดน้อยเบาบางลง ก็จะละเว้นต่อการประพฤติเสียหาย และไม่ทำบ้านเมืองให้สกปรกจนหมดความสวยงาม ดังที่เห็นกันอยู่ที่นี่ เพราะฉะนั้น ความเคารพ

ต่อกฎหมาย โดยไม่ฝ่าฝืนแล้วช่วยกันปฏิบัติตามระเบียบ ตามข้อบังคับ จึงเป็นการสร้างความสงบสุขแก่คนที่อยู่ร่วมกัน และยังเป็นเหตุให้เกิดความเรียบร้อยแก่สาธารณสถานทุกแห่งตลอดจนอำนวยความสะดวกแก่สาธารณชนอีกด้วย

ทุกคนจึงควรเป็นผู้เคารพกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้เกิดความสงบสุขและเกิดความเรียบร้อยแก่หมู่คณะของตนโดยทั่วกันด้วยความสัตย์จริง

หัวข้อที่ ๒ คือ มีความสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวกัน ได้แก่ ไม่ประทุติแก่งแย่ง เกีย่งงอน และชิงดีกันในหมู่คณะที่อยู่ร่วมกันทั้งไม่นิยมต่อการแตกแยก หรือถือพวก เป็นพวกเรา พวกเขา อีกด้วย เพราะเป็นเหตุให้ขาดความร่วมมือร่วมใจแล้วไม่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งจะไม่สนับสนุนส่งเสริมในกิจการต่าง ๆ ของกันและกัน อันเป็นการทำลายความเจริญของหมู่คณะคนได้ แต่จักต้องปลูกฝังความสามัคคีคือ ความพร้อมเพรียงกัน ความปรองดองกันให้งอกงามในหมู่คณะเพื่อความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ขจัดความแก่งแย่ง เกีย่งงอนและชิงดีให้สิ้นไป ก็จะเป็นหมู่คณะและชุมชนที่มีพลังเข้มแข็งสามารถสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้เกิดแก่หมู่คณะคนได้ เพราะต่างคนต่างจะร่วมมือร่วมใจต่อกิจกรรมต่าง ๆ ของกันและกันรวมทั้งกิจของส่วนรวม ทั้งจะช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยน้ำใจอันงาม ความสามัคคีมี ณ หมู่คณะใด ก็ย่อมเกิดความสุขและความสำเร็จในการทำงานทั้งปวงแก่คนทั้งหลายในหมู่คณะนั้น สมจริงตามธรรมภาษิตว่า สพฺเพสํ สงฺฆภูตานํ สามคฺคี วุฑฺฒิสาธิกา แปลว่า ความพร้อมเพรียงของปวงชนผู้เป็นหมู่ ยังความเจริญให้สำเร็จ ดังนี้

ฉะนั้น จึงควรที่ต้องละเว้นจากเหตุให้แตกสามัคคี เพราะเป็น
เครื่องทำลายความเจริญของหมู่คณะตน แล้วปลูกฝังให้เกิดความสามัคคี
เพราะเป็นเครื่องบันดาลให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่หมู่คณะตนอย่างแท้จริง

หัวข้อที่ ๓ คือ ช่วยกันรักษาสมบัติของหมู่คณะ ได้แก่ มีความ
ห่วงหาในสมบัติประจำของหมู่คณะรวมทั้งประเทศชาติของตน ซึ่งได้
รักษาเป็นมรดกสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้ยั่งยืนตลอดไป
ไม่เสื่อมสูญ สมบัติสำคัญที่ควรรักษานั้น คือ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม
และธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงให้ชนชาติอื่นได้รู้
และได้เข้าใจในความที่หมู่คณะและประเทศชาติของตน เป็นหมู่คณะ
และเป็นประเทศชาติที่มีความเจริญด้วยสมบัติดังกล่าวมาแล้ว โดยมีศาสนา
มีภาษา มีวัฒนธรรม และธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของตนเองมาแต่ก่อน
ทั้งรักษาสมบัตินั้น ๆ ให้ยืนยงสืบมาได้ จึงไม่ควรทำลายสมบัติล้ำค่า
โดยต้องปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา ไม่ดูหมิ่นภาษาของตนเอง ไม่ยอม
รับเอาวัฒนธรรมบางประการของชนต่างชาติมาใช้โดยไม่ศึกษา จึงมอง
ไม่เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทยซึ่งเหมาะสมกับคนไทย เพราะมีคุณค่า
สูงส่งเหนือกว่าของชนต่างชาติ ตลอดจนไม่ดูถูกธรรมเนียมประเพณี
อันดีงามแต่ละอย่างของหมู่คณะและของชาติตน เช่นนี้ ย่อมชื่อว่าได้ช่วยกัน
รักษาสมบัติที่ควรห่วงหา ควรรักษาเป็นมรดก เพื่อให้สมบัติของหมู่คณะ
และของประเทศชาติ ดำรงความเจริญสืบต่อไปชั่วกาลนาน

อนึ่ง ในบรรดาสิ่งที่เป็นสาธารณูปโภคซึ่งมีเองตามธรรมชาติ
เช่น ทะเล แม่น้ำ ลำคลอง ป่าไม้ ภูเขา เป็นต้น ก็ดี หรือที่คนทั้งหลายได้
ร่วมกันประกอบ จัดทำ และสร้างขึ้น เช่น ถนน บ่อน้ำ สระน้ำ สถานที่

พักผ่อนหย่อนใจ ศาลาพักผ่อนทาง แม่โรงเรียนและวัดวาอาราม เป็นต้น ก็ดี เพื่อประโยชน์แก่สาธารณชน สิ่งเหล่านี้ทั้งสิ้นจึงล้วนเป็นสมบัติของคนในหมู่คณะและในประเทศชาติจักได้อาศัยใช้ร่วมกัน จึงควรที่จะได้ช่วยกันอนุรักษ์คือ ตามรักษาและระวังป้องกัน เพื่อให้คงสภาพเดิมไว้ และมีให้เสื่อมสูญจนหมดสภาพที่เป็นประโยชน์หรือต้องเสียหาย มิควรทำลายด้วยความเห็นแก่ตนเอง เช่น คัดไม้ทำลายป่าซึ่งเป็นต้นน้ำลำธาร หรือ เด็ก ดิง ทิ้ง ถอน ต้นไม้ที่ปลูกไว้ตามสวนสาธารณะหรือว่าขีดเขียนตามศาลาพักผ่อนทางและที่อื่น ๆ ด้วยความทึบคะนอง เป็นต้น เพราะเป็นการกระทำที่มีผลให้สาธารณชนต้องเดือดร้อนโดยสูญเสียประโยชน์และเกิดความสกปรกไม่สวยงามอันเป็นการประจานคือประกาศความชั่วของผู้ที่อยู่ในหมู่คณะให้ปรากฏอีกด้วย จึงไม่ควรกระทำการอย่างใดซึ่งเป็นการทำลายและมีผลให้เกิดความเดือดร้อนแก่สาธารณชนรวมทั้งศาสนสถานอย่างนั้น แต่ควรช่วยกันอนุรักษ์สิ่งต่าง ๆ ทั้งปวงมิให้ต้องเสื่อมเสียและให้คงสภาพเดิมเพื่อให้เกิดประโยชน์ยังยืนตลอดไป ก็จะชื่อว่าช่วยกันรักษาสมบัติของหมู่คณะให้ดำรงด้วยดีเช่นกัน

ต่อไปหัวข้อที่ ๔ คือ ประพฤติสุจริตและเที่ยงธรรม ได้แก่ เป็นผู้ประพฤติชอบตามคลองธรรม จนเป็นที่ปรากฏแก่คนทั้งหลายว่า ไม่เบียดเบียนผู้ใดและไม่ทำ ไม่พูดให้ผู้อื่นต้องเดือดร้อน ละเว้นจากทุจริต คือความประพฤติชั่วทั้งทางกายและทั้งทางวาจา เพราะมีใจจริงแอบแนบมั่นต่อคุณธรรม ผู้ประพฤติโดยย่อได้เช่นนี้ย่อมถือว่าเป็นคนสุจริตหรือคนที่ประพฤติสุจริต จึงไม่ก่อกรรมทำเวรให้แก่ผู้ใด อยู่ที่ไหนก็ไม่เป็นภัยต่อใครทั้งนั้น ทำแต่ประโยชน์แก่ตนเองและแก่ผู้อื่นเสมอ จึงเป็นที่

เชื่อถือของคนทั้งหลายว่าเป็นคนดี มีผู้นิยมและนับถือทั่ว ทั้งนี้ เพราะ
ผู้สุจริตเป็นบัณฑิต โดยรู้ในสิ่งที่ประโยชน์และบำเพ็ญประโยชน์ผิดกว่า
ทรชนคือคนชั่วซึ่งไม่รู้ประโยชน์ตนประโยชน์ท่าน ทั้งประโยชน์ในปัจจุบัน
และทั้งในอนาคต ที่ว่าผู้สุจริตเป็นบัณฑิตนั้น ตรงตามข้อความบทหนึ่งใน
ธรรมนิตยปัญญาว่า

ผู้รู้ประโยชน์ทั้งสอง คือประโยชน์โลกนี้ ๑ ประโยชน์โลกหน้า ๑ เป็นคน
มีปัญญา ท่านว่าเป็น บัณฑิต ดังนี้

ผู้สุจริตย่อมเป็นบัณฑิตโดยมีผู้นิยมและนับถือ ครั้นมีเหตุโดยคน
ในหมู่คณะเกิดพิพาทกันก็ดี หรือล่วงเกินสิทธิต่อกันและตกลงกันไม่ได้
ก็ดี จึงจำเป็นต้องตั้งอนุญาโตตุลาการ คือ ผู้ชำระตัดสินในข้อพิพาท
ซึ่งทั้งโจทก์และจำเลยยินยอมพร้อมใจกันตั้งให้ว่ากล่าวและรับปฏิบัติตาม
กัณนิคมเลือกคนสุจริตนั้นเป็นอนุญาโตตุลาการเพราะไว้วางใจว่ามีความ
ยุติธรรม ไม่ลำเอียง ฉะนั้น ผู้มีหน้าที่ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้อื่น เมื่อพิจารณา
ข้อพิพาทและเรื่องราวคดีความอย่างถี่ถ้วนแล้ว ต้องวางใจเป็นกลาง
ไม่เข้าเป็นพวกฝ่ายหนึ่งและฝ่ายใด ชำระตัดสินในข้อพิพาทและคดีความ
นั้น ๆ ตามตรง ไม่ทำผู้แพ้ให้เป็นผู้ชนะหรือไม่ทำผู้ชนะให้เป็นผู้แพ้ ผู้ผิดจัก
ต้องรับโทษโดยควรแก่ความผิด และผู้ไม่ผิดก็ต้องได้รับการยืนยันว่า
ไม่ผิดตลอดจนได้ค่าชดเชยหรือค่าทดแทนที่ผู้ผิดกระทำแก่ตนเท่าที่ควร
อีกเช่นกัน ซึ่งผู้ประพฤติเป็นคนสุจริตอีกทั้งมีความยุติธรรมดังกล่าวแล้ว
ย่อมได้ชื่อว่า ประพฤติสุจริตและเที่ยงธรรม ดังนี้

ข้อที่ ๕ คือ มีความเสียสละ นั้น ได้แก่ ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวเอง
แต่เป็นผู้เห็นแก่ส่วนรวม อันผู้เห็นแก่ตัวเองย่อมพอใจต่อการได้เป็นที่ตั้ง

ไม่มีน้ำใจเสียสละทรัพย์สินสิ่งของที่เป็นของตนและมีอยู่เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในคราวที่สมควรช่วย เช่น ผู้ที่ประสบอุทกภัย อัคคีภัย วาตภัย และฉาตภัย หรือภัยจากการอดอาหาร เป็นต้น ซึ่งรอรับความช่วยเหลือ แต่คนที่เห็นแก่ตัวก็ทนนิ่งดูตายปล่อยให้เพื่อนมนุษย์ด้วยกันต้องลำบากเดือดร้อนโดยไม่คิดย้อนกลับบ้างว่าหากเราต้องประสบภัยดังเช่นนั้นจะต้องทุกข์ยากลำบากอย่างไร และต้องการรับความช่วยเหลือจากผู้มีเมตตาจิตเพื่อบำบัดความเดือดร้อนเฉพาะหน้าเช่นไร ทรัพย์สินของคนเห็นแก่ตัวจึงไม่มีประโยชน์แต่อย่างใดต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเลย เพราะคล้ายกับน้ำทะเลซึ่งมีรสเค็ม หากเป็นประโยชน์แก่ผู้หิวและกระหายไม่

แต่ผู้ที่เป็นคนเห็นแก่ส่วนรวม ย่อมมีน้ำใจเปี่ยมไปด้วยเมตตา จึงมีความเสียสละเพื่อช่วยบำบัดความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์ที่ต้องประสบภัยทั้งปวงโดยไม่อาจทนนิ่งดูตายได้เมื่อรู้และเห็นว่ามิผู้ต้องเดือดร้อนจากภัยต่าง ๆ และรอรับความช่วยเหลือก็รีบให้ความช่วยเหลือทันทีเท่าที่สามารถทำได้ ทรัพย์สินของคนเช่นนี้ต่างหากที่เป็นประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ เพราะเสมือนน้ำในบ่อซึ่งใสบริสุทธิ์และมีรสจืดสนิท ย่อมมีประโยชน์เป็นที่ต้องการของผู้ที่กำลังหิวและกระหายน้ำได้ดื่มกินอย่างอิมหำจนหายหิวและระงับความกระหายน้ำได้

ผู้มีความเสียสละ เป็นผู้มีน้ำใจงาม เพราะประพฤติดนเป็นผู้ช่วยเหลือ เป็นที่พึ่ง และเป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่คนทั้งหลาย จึงเป็นคนที่ทำไดยาก เพราะมีในหมู่คณะและชุมชนไม่มากนัก ตรงกับคำสอนอีกบทหนึ่ง ในธรรมনীติปิณฑกะถา ว่า

สเดสุ ชายเต สุโร สหสุเสสุ จ ปณฺหิโต

วากย์ สดสหัสเสศ จาโค ภวติ วา น วา.

แปลว่า ในร้อยคนจะหาคนกล้าได้เพียงหนึ่งคน

ในพันคนจะหาบัณฑิตได้เพียงคนเดียว แต่ในแสนคนจะหาคน
เสียสละได้หรือไม่ นั่น ยังสงสัย ดังนี้

ผู้มีความเสียสละ เป็นที่ต้องการของหมู่คณะ เพราะเป็นผู้ทำ
ประโยชน์ดังกล่าวแล้ว จึงควรประพาดิตนเป็นผู้เสียสละเท่าที่จะทำได้
เพราะการเสียสละไม่ใช่เพียงสละทรัพย์เท่านั้น ผู้มีกำลังกาย กำลังความคิด
ก็อาจสละกำลังกาย กำลังความคิด ช่วยเหลือหมู่คณะและชุมชนของตนได้
เช่น ร่วมกันสละแรงงานทำถนน ขุดบ่อน้ำ ทำสะพาน สร้างโรงเรียน
ในถิ่นที่คนอาศัย เพื่อประโยชน์ส่วนรวมและการเสียสละช่วยเหลือเพื่อให้
ถิ่นฐานของตนเจริญเช่นนี้เท่ากับช่วยตัวเราเอง เพราะจะได้รับความ
สะดวกสบายอันเกิดจากที่ร่วมกันพัฒนาตนเองแล้วอย่างแน่นอน ผู้อยู่
เป็นหมู่คณะด้วยกันในถิ่นฐานใด ควรเห็นแก่ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ไม่ควร
เห็นแก่ตนเอง เพื่อเป็นผู้เสียสละ เพราะผู้เสียสละเป็นผู้ช่วยเหลือคนทั้งหลาย
ให้ผ่อนคลายความลำบากเดือดร้อน และช่วยสร้างความเจริญให้เกิดขึ้น
ในถิ่นฐานที่คนอาศัยอยู่อีกด้วย การเสียสละช่วยผู้อื่นในวันนี้ก็คือการ
ช่วยตัวเองในวันหน้า และการสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นแก่หมู่คณะของตน
ก็คือการสร้างความสำเร็จให้แก่ตนเองเช่นกัน”

ครูอารีอธิบายคุณธรรมทั้ง ๕ ประการ ซึ่งเป็นแนวทางเพื่อประพาดิตน
เป็นผู้ซื้อสัตย์ต่อหมู่คณะจบแล้ว ได้กล่าวทบทวนเรื่องที่พูดไปแล้วว่า

“ความเคารพยำเกรงต่อกฎหมาย แล้วไม่กระทำความผิดแม้แต่
ความผิดเล็กน้อยเพื่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนและคนอื่น ๆ การปลูกฝัง

ให้เกิดความสามัคคีไม่แตกแยกกันในหมู่คณะ การช่วยกันรักษาสมบัติของหมู่คณะรวมทั้งประเทศชาติให้ยั่งยืนตลอดไป ความพอใจต่อการประพฤติตนเป็นผู้สุจริตโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นและยึดมั่นในความยุติธรรมจนรักษาความเที่ยงธรรมได้คงที่ และเป็นผู้เสียสละช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ด้วยกันให้ผ่อนคลายจากความทุกข์ยากที่เกิดเฉพาะหน้า และช่วยกันพัฒนาถิ่นฐานของคนให้เจริญ ทั้ง ๕ ประการนี้เป็นหลักที่คนทุกคน เมื่ออยู่ในหมู่คณะใดรวมกับผู้อื่นควรประพฤติให้ตรงตามคุณธรรมเหล่านี้ และต้องประพฤติให้จริงตลอดไปด้วย ผู้ที่ประพฤติดังเช่นนั้นได้ ย่อมชื่อว่าเป็นผู้ซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะอันควรได้รับการสรรเสริญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการประพฤติแต่ความดีโดยแท้

เรื่องความซื่อสัตย์ที่ครูยกมาอธิบายแก่พวกเธอในวันนี้มี ๒ ข้อ คือ ๑. ซื่อสัตย์ต่อบุคคล และ ๒. ซื่อสัตย์ต่อหมู่คณะ ซึ่งทั้ง ๒ ข้อ นี้ เป็นเรื่องความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น เป็นอันว่าพวกเธอได้เรียนเรื่องความซื่อสัตย์กันอย่างครบถ้วนเท่าที่ควรจะรู้และปฏิบัติได้ตามกำลังของพวกเธอแล้ว และครูจะได้สรุปเรื่องความซื่อสัตย์ให้เธอทุกคนได้ฟังอีกครั้งในช่วงเรียนวิชาสังคมศึกษาวันต่อไป เฉพาะวันนี้หมดเวลาเรียนวิชานี้แล้ว ครูจึงขอจบการสอนครั้งนี้แต่เพียงเท่านี้”

พระราชดำรัสเรื่องคุณธรรม ๔ ประการ และสรุปเรื่องความซื่อสัตย์

ครั้นถึงชั่วโมงเรียนวิชาสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ห้อง ๑
วันต่อมาอีก ครูอารีได้สอนวิชานี้แก่นักเรียนเช่นเดิม และในครั้งนี้อครูอารี
เริ่มการสอนโดยเล่าให้นักเรียนฟังว่า

“เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้มีพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี
ในส่วนที่เป็นพระราชพิธีนั้นได้มีพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหา-
ภัยศรียาธิราช ณ พลับพลาที่ท้องสนามหลวง ในวันจันทร์ที่ ๕ เมษายน
พุทธศักราช ๒๕๒๕ ด้วย และในพระราชพิธีนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ได้มีพระราชดำรัสแก่พระบรมวงศานุวงศ์ คณะรัฐมนตรี ข้าราชการทุกฝ่าย
และประชาชนในมหาสมาคมนั้น มีข้อความในพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

การรักษาอิสรภาพและความเป็นไทยให้ดำรงมั่นคง
ยืนยาวไป ถือว่าเป็นกรณีกิจอันสำคัญสูงสุด นอกจากต้อง
อาศัยการบริหารประเทศที่ฉลาดสามารถและสุจริตเป็น
ธรรมดาแล้ว ยังต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุนจากประชาชน
ทั้งประเทศด้วย คือประชาชนแต่ละคน จะต้องขวนขวาย
สร้างสรรค์ประโยชน์และดำรงอยู่ในคุณธรรมอันสมควร
แก่ฐานะของตน ๆ คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและ
น้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่สี่ประการ ประการแรก คือการรักษา

ความสัจ ความจริงใจต่อตัวเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม ประการที่สอง คือการรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจ ความดีนั้น ประการที่สาม คือ การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ประการที่สี่ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง คุณธรรมสี่ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลุกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วหน้ากันแล้ว จะช่วยให้บังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์ ฯลฯ

พระราชดำรัสเรื่องนี้ มีผู้นิยมและเรียกกันต่อมาว่า พระราชดำรัสเรื่องคุณธรรม ๔ ประการ ผู้ที่ได้ฟังกระแสพระราชดำรัสในวันนั้นจะโดยฟังในพระราชพิธีด้วยตนเองก็ดี หรือจะฟังโดยการถ่ายทอดทางโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียงก็ดี ต่างมีความชื่นชมโสมนัสและได้ตั้งใจน้อมรับเอาคุณธรรม ๔ ประการ เพื่อประพฤติปฏิบัติโดยทั่วกัน”

ครูอารีเล่าให้นักเรียนฟังพระราชดำรัสเรื่องคุณธรรม ๔ ประการแล้ว จึงอธิบายต่อไปว่า

“พระราชดำรัสเรื่องคุณธรรม ๔ ประการนี้ นักเรียนจะเห็นได้ทรงยกเอาความสัจ หรือความสัตย์ ซึ่งมีความหมายตามพระราชประสงค์ว่า ความจริงใจต่อตัวเอง เป็นเรื่องสำคัญ โดยทรงแสดงเป็นข้อแรก แม้อยู่ในข้อต่อ ๆ ไปก็ทรงเน้นเรื่องความสัจไว้อีก เช่น ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจ

ความศรัทธา และ ที่จะไม่ประพฤตีสว่างความสุจริต เป็นต้น

ความสัตย์ จึงเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างมากข้อหนึ่ง เพราะเป็น บ่อเกิดแห่งคุณธรรมอื่นอีกมากข้อด้วยกัน หรือเป็นรากฐานที่ตั้งแห่ง คุณธรรมอื่น ๆ หลายประการ และที่ครูได้อัญเชิญพระราชดำรัสบางตอน เรื่องคุณธรรม ๔ ประการมาสอนพวกเธอในครั้งนี้ด้วย เพราะต้องการให้ เธอทุกคนได้รู้และได้เข้าใจกันว่า ความสัตย์ หรือ ความซื่อสัตย์ เป็นเรื่อง สำคัญที่ควรเรียนรู้ และควรประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้ซื่อสัตย์ตั้งแต่ยังเป็น นักเรียนอยู่เพื่อได้เป็นนักเรียนที่มีคุณภาพ และเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไป ก็จะได้เป็นคนที่มีคุณภาพ โดยเป็นคนไทยที่ซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกงและ ไม่หลอกลวง จะทำ จะพูด เรื่องใด ๆ ทั้งสิ้นย่อมมีผู้เชื่อถือเพราะไว้วางใจได้ ผู้ประพฤติซื่อสัตย์ที่เป็นความสุจริตซึ่งเรียกกันว่า คนซื่อสัตย์สุจริต นั้น ย่อมเป็นผู้สูงด้วยคุณค่า และเป็นที่ปรารถนาในราชการและสถานประกอบ กิจการตลอดจนสังคมทั่วไป เพราะเป็นผู้ไม่คดโกง เป็นผู้เหมาะสมกับหน้าที่ การงาน และเป็นผู้ประพฤติตามคลองธรรม*

ผู้ซื่อสัตย์จึงมีชื่อเสียงดังามอันคนทั้งหลายย่อมเคารพนับถือ และ ยกย่อง สรรเสริญด้วยความนิยมนอย่างจริงใจ แม้ล่วงลับไปแล้วก็ยังมีผู้เชิดชู บูชา ตลอดไปอีกชั่วกาลนานดังที่ครูเคยอธิบายไปแล้ว

ขอให้เธอทุกคนจดจำเรื่องความซื่อสัตย์ที่เรียนไปแล้วไว้ให้แม่นยำ เริ่มตั้งแต่คำว่า สัจ สัจจะ สัตย์ ซื่อสัตย์ จนถึงความซื่อสัตย์ และผู้ซื่อสัตย์ หรือคนซื่อสัตย์ ตลอดจนคุณลักษณะของผู้ซื่อสัตย์ซึ่งต้องประพฤติเป็นผู้

* ทางแห่งคุณความดี

ข้อสัจธรรมต่อตนเองก่อน โดยข้อสัจธรรมต่อตน ข้อสัจธรรมต่อวาจา ข้อสัจธรรมต่อ
 การงาน และข้อสัจธรรมต่อหน้าที่ รวมทั้งต้องประพฤติเป็นผู้ข้อสัจธรรมต่อผู้อื่น
 อีกสืบไป โดยข้อสัจธรรมต่อบุคคล และข้อสัจธรรมต่อหมู่คณะ ซึ่งเรื่องเหล่านี้
 ครูได้สอนแก่เธอทุกคน โดยได้สอนอย่างละเอียด อันพวกเธอพอจะเข้าใจ
 ได้เป็นลำดับมาแล้วตั้งแต่ต้นจนถึงครั้งนี้ และครูขอตั้งความหวังต่อพวกเธอ
 โดยขอให้เธอทุกคนจงเป็นคนข้อสัจธรรมสุจริตเพื่อเป็นคนที่มีความเหมาะสมกับ
 ที่เกิดมาเป็นคนไทย เพราะประเทศเราเจริญรอดตลอดมาได้ก็ด้วยท่าน
 ผู้เป็นบรรพบุรุษของไทยมีความข้อสัจธรรมสุจริต จึงรักษาความเป็นไทยมาได้
 จนทุกวันนี้ เมื่อเราต่างประพฤติปฏิบัติเป็นผู้ข้อสัจธรรมสุจริตได้ทั่วกัน ก็จะเป็น
 การเพิ่มคนดีมีคุณภาพให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ ชุมชน และประเทศชาติ คนดี
 ที่มีความเหมาะสมเท่านั้นที่จะได้เป็นกำลังช่วยกันพัฒนาบ้านเมืองของเราให้เจริญ
 รุ่งเรืองและก้าวหน้าสืบต่อไป อีกทั้งจะได้ช่วยรักษาประเทศชาติอันเป็น
 ที่รักยิ่งของเราให้ยืนยงดำรงความเป็นชาติไทยตลอดไปจนชั่วกาลาวสาน”
 ครูอารีกเล่าแสดงความหวังของตนที่มีต่อนักเรียนในตอนท้ายด้วยความ
 ตั้งใจจริงดังเช่นนั้น

คณะกรรมการจัดทำหนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออ่านเพิ่มเติม และ
หนังสืออุทิศเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและจริยธรรม ระดับประถมศึกษา
และมัธยมศึกษา

นายประโมทย์ ไชยกิจ	ประธานกรรมการ
พระเทพโสภณ (กมล โกวิท)	กรรมการที่ปรึกษา
พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตตนาโณ)	กรรมการที่ปรึกษา
นางแม่นมาส ขวลิด	กรรมการที่ปรึกษา
นายสุชีฟ ปุณฺณานุภาพ	กรรมการ
นายจรัส ดวงธิสาร	กรรมการ
นางสุนน อมรวิวัฒน์	กรรมการ
นายเย็นใจ เลาหวนิช	กรรมการ
นายสมพร เทพสิทธิ์า	กรรมการ
นางมาลินี ฝโลประการ	กรรมการและเลขานุการ
นายสุระ ดามาพงษ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวปราณี สีนรุสอาด	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวอุ้มบุญ สิงห์อัสวิน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ผู้เรียบเรียง

นายทวี วรรณ

ผู้ตรวจ

นางแม่นาส ขวลิศ

คณะบรรณาธิการ

นางแม่นาส ขวลิศ

นางมาลินี ฝโลประการ

นายสุระ ดามาพงษ์

นางสาวพรรณงาม เข้มบุญเรือง

นางสาวปราณี สันธุสอาด

นางสาวอุ้มบุญ สิงห์อัสวิน

ISBN 974-00-5902-3

01130910043

เลขที่

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
นายพนอม แก้วกำเนิด ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา

๓๘๐๐๐๒๑